КИРЯК ЦОНЕВ
МИРОСЛАВА ЦОНЕВА

БА'АЛ ГУРИ

ТАЙНИ И ЗАГАДКИ

№1

БЪЛГАРОЗНАНИЕ

Киряк Цонев
Мирослава Цонева

БА'АЛ ГУРИ

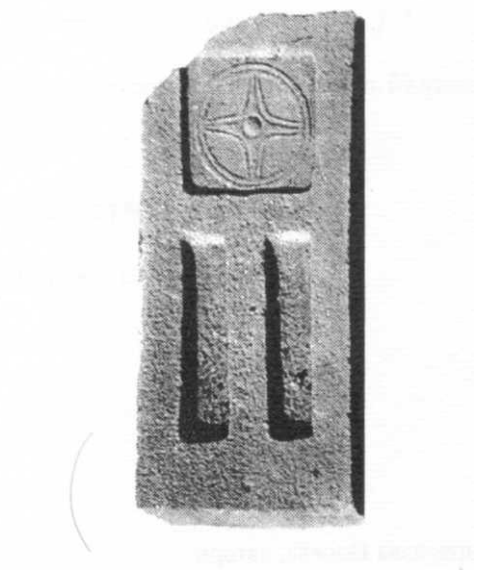

София 2005

На корицата: Базалтов жертвеник от Хазор с изображение на бог БА'АЛ във вид на кръст вписан в кръг. Трето хилядолетие пр. н. е.

издат.

© Киряк Цонев, Мирослава Цонева, автори
© Георги Иванов, художник на корицата
© Издателство ДОМИНО

ISBN 954-91738-1-X

СЪДЪРЖАНИЕ

Предисловие /5

Въведение /9

Глава първа. **Тангра** /26

Глава втора. **Ба'ал** /40

Глава трета. **Защо се наричаме "българи"?** /48

Глава четвърта**. И още за Ба'ал** /55

Глава пета. **„Племената", „родовете"...** /74

Глава шеста**. Какво значи все пак името българи?** / 1 1 1

Заключение / 1 1 2

Азбучен указател / 1 1 5

Използвана литература /141

Историята не би била история,
ако не казва истината,
както от друга страна никой не е имал
трайна печалба от заблужденията,
с които е бил хранен.

П. Мутафчиев

ПРЕДИСЛОВИЕ

Подобно на много непрофесионални историци с оригинални идеи и аз, единият от двамата съавтори на това изследване, не съм чист историк. Дори не съм наясно за себе си какъв съм, защото дипломат е сбор от толкова поминъци — политик, икономист, историк, географ, юрист, езиковед, дори статистик и какво ли не още - че е невероятно как толкова неща се събират в една професия. Същевременно нито един от тях не е основен и никоя гимназия не би ме приела като обикновен учител по някой от тях. Главното за мен е, мисля си, че съм арабист, но не филолог, и това ми е дало възможност да преведа едно огромно произведение като „Хиляда и една нощ", да пребродя открай до край арабския свят и да видя толкова исторически паметници, че много професионални историци биха ми завидили. Може би именно те вдъхновиха съавтора на настоящата книга, моята дъщеря Мирослава Цонева, да стане професионален историк, магистър по история, но и приложен лингвист по френски език.

Редица нови изследвания, търсения, открития и писания именно на непрофесионали, лаици, ако щете, подпомогнати от историци-професионалисти, но с мислещи мозъци, преобръщат замръзналите тези в българската история, разбъркват консервираните понятия, които още от училище са се смятали за аксиоми, към което нищо ново не можело да се добави, и поставят редица въпроси пред класическите историци-официални академици, на които последните просто не могат да отговорят, и поради това в такива случаи реагират с изрази като „това е несериозно". Нерядко у мастити професионални историци се проявява и чисто българската ревност — как така някакви си начинаещи дилетанти, някакви си там гимназиални учители, ще си правят експерименти с българската история, в която, както на тях им се струва, всичко вече е подредено. Вярно, между наплодилите се напоследък нови автори, разполагащи със средства и спонсори да издават претенциозните си книги, има и такива, чийто произведения гъмжат от недомислици, фантасмагории, космически и магически чудесии,

умишлени и неумишлени фактически грешки, но далеко не всички са такива. Например твърде лекомислено, само чрез предположения и без доказателства се твърди, че „този народ е български", „онзи народ е български" и т.н. Все пак през последните години някои се решиха и преиздадоха станалите изведнъж класически произведения на Д. Съсълов „Пътят на България", на Н. Станишев „Кратка история на България от най-стари времена до днес", на Г. Ценов „Хуните, които основаха българската държава " и редица други непознати на читателя до преди няколко десетилетия и забранени доскоро автори, които не са се съгласявали с налаганите от дълго време „тюркски" или "славянски" теории за произхода на българите. И тримата посочени автори се опитват да сложат точката над і поне от времето на появата на племето, наречено „хуни" или „хунори".

Изглеждаше отново, че всичко е вече доказано, че щом сме хуни или хунори, според произношението на различни автори, а хуните са древен и доста известен народ, то ние сме един от най-древните народи на земята. Започнахме да се възхищаваме сами на себе си. И все пак... Отново еретичният въпрос застърга по редица мислещи мозъци. Хуните или хунорите, такива, каквито са известни, са степен, див народ, израснал върху коня. Вярно, станал е известен със своето мъжество или сила, но и с дивата си жестокост. Десетилетия някои се опитваха да ни внушават, че поставянето на знак на равенство между българи и хуни е нещо естествено, че българите са също като хуните див степен номадски народ. И сякаш умишлено не се задаваше допълнителния въпрос — щом древните българи са били такъв народ и са били част от племенния съюз на дивите хуни, чието име, подобно на вандалите, е станало нарицателно за разрушения и кръв, как така те са имали паралелно с това една наистина развита градска цивилизация, за каквато говорят не едно или две градски находища. Как така един номадски народ изведнъж идва отнякъде, заселва се в земите зад Дунава след редица наистина епически битки с Византийската империя, и още с пристигането си създава третата в Европа държавна формация, една съвършена и модерно застроена грамадна столица като Плиска, говореща за изключително високи архитектурни знания, град много по-голям по площ от всички съществуващи до тогава градове, включително великият Константинопол, град, на чиято уредба биха завидили след векове много по-младите Париж, Берлин и т.н.! Такова събитие някак не се вплита в рамките на този „див номадски народ"! И още — как така един народ без писменост, само като гледа звездите, както доста наивно се опитва

да разсъждава в тази област самият исторически гений Съсълов, да създаде един от най-съвършените календари? Не, това е просто невъзможно! За да се създаде такъв съвършен календар, започващ от шестото хилядолетие преди Христа, не е достатъчно само глупаво вглеждане в звездите, нужна е развита градска цивилизация, нужна е писменост, систематическо изучаване и систематизиране на небесния свод, напреднала математика и астрономия — все науки, за които простото логическо мислене и автоматическо запомняне и внасяне на поправки е просто невъзможно.

Това са множество въпроси, които търсят отговор. Не един и двама са онези, които се опитват да го дадат. Съществуват множество хипотези, които водят до един твърде интересен извод - грешката на почти всички изследователи е, че те се опитват да докажат, че именно тяхната теза е единствено вярната. Но съчетанието на това множество от възгледи и идеи подсказва едно — всеки е хванал някакво рационално зърно от общата истина, с което обаче така или иначе игнорира или дори отрича останалите елементи. А цялостната картина може да се получи само при едно правилно подреждане на сложния пъзел, който да разкрие една относително правилна, взаимно допълваща се и непрекъснато развиваща се и разширяваща се картина на развитието не само на понятието българин, но и на човечеството като цяло.

И въобще — какво е българи? Като знаем хипотезите за техния произход, не е ли по-правилно да кажем, че именно хунорите, например, са произлезли от българите, или от племената, от които се е пръкнал етноса с това название, с този етноним, а по-късно от хунорите са се отделили тюрките, което пък е почти безспорно. Абсолютно погрешно е да отричаме голословно каквото и да е роднинство между българи и хунори, между тюрки и хунори, между българи и тюрки. Езикови сходства между езика на древните българи и много по-късните тюркски езици безспорно има и е нецелесъобразно да се отхвърлят или да се окачествяват като случайности, както се опитват да правят някои в изблик на необуздан национализъм. Проблемът е, че не бива да се поставя каруцата преди коня. Не бива да се отрича, че тези езици, а и не само те, в доста по-късни епохи са произлезли от праезик, образуван от смесицата, от съчетанието на други, по-древни, известни и неизвестни езици, един от които ще бъде наречен български, а от него на свой ред ще се отделят други известни и неизвестни, живи или отдавна мъртви и забравени, езици. Всичко е било кипеж и движение, което продължава под една или друга форма до ден днешен и вероятно ще продължава и в бъдеще.

В нашето изследване няма да се спираме толкова върху произхода на българите като етнос. И няма да се взираме в звездите и Космоса за да търсим отговор на въпроса откъде сме дошли. Може би в процеса на самите разсъждения, които имат чисто езиков етимологичен характер ще се породят идеи и по този въпрос, но те ще бъдат развивани в бъдеще. Нека споменем, че в тях са използвани някои специфични закони на семитските, предимно на арабския, езици, както и някои специфични звуци и произношения в тези езици, които ще се опитаме да предадем чрез съответни фонетични транскрипции. На този етап, въпреки, че притежаваме макар и все още ограничен доказателствен материал за далечната връзка между т. нар. арийски (или индоевропейски) и семитските езици, ще направим опит да обосновем още една хипотеза за произхода на понятието българи, а в друга разработка да разширим изследването в други езикови и исторически области, в други названия, понятия, лични и топографски имена.

След тези общи разсъждения нека преминем към основните положения на нашата хипотеза за произхода на названието българи.

Киряк Цонев

В Ъ В Е Д Е Н И Е

Някои досегашни хипотези за етнонима „българи"

Въпросът кога и как се е образувал етнонимът „българи" и какво означава той е тревожил не едно и две поколения изследователи, както български, така и, дори може би повече, чужденците. Сблъсквали са се различни хипотези и версии, търсени са различни стари „корени" и съчетания. Именити български и чужди учени от последните два века се опитват да отговорят предимно на въпроса откъде все пак се появяват българите в Европа? От къде е произходът им? Мненията са противоречиви, всяко има своите яростни поддръжници и фанатични опоненти, всеки смята за меродавно единствено своето мнение. Ние не търсим отговори на тези сложни въпроси — поне за сега. За нас е важен, като първа наша книга по тази тема (да се надяваме, че ще има и други), да направим анализ на етнонима българи и свързаните с него исторически понятия, и върху тази база да търсим отговор и на по-сложните въпроси.

„Тюркски" версии

Най-популярно до наши дни, битуващо вече повече от сто години, е „научното" обяснение, базиращо върху „тюркската[1] версия, на австро-чеха Томашек в края на XIX в., който обяснява, че името българи произлязло от думата с „тюркски" произход **боклук** (нека кажем, че тази дума в буквален смисъл на турски означава *животински изпражнения),* защото така били наречени „останките от разбойническия **боклук,** побегнал и събрал се около бреговете на Азовското море след приключването на Великото преселение на народите". Пита се — кой е този народ, който по такъв мазохистичен начин би приел такова презрително и унизително значение за свое самоназвание?

Други изследователи „откриват" в чистото българско име някакъв тюркски корен **буламач,** означаващ просто *каша,* т. е. смесица от неустановени етноси, срещнали се и се сливали неизвестно кога и къде, но с „водещо" тюркско начало.

Нека отбележим още в началото на нашето изложение — появата на понятието „тюрки" е прекалено късно, то датира най-рано V в. пр. Хр., много след като светът е знаел по един или друг начин понятието „българи". Българите са съществували векове преди на света да се появят „тюрките". Дори може да кажем — неправилно е да се говори за наука тюркология, много по-правилно би било тя да се нарече хунорология,

---

1 Всички използвани названия и термини са посочени в Азбучния указател в края на книгата, а всички бележки под линия са авторски.

и дори българология, защото е доказано, че тюрките са един късен отпръск на племената на хуните (хунорите), които пък на свой ред са в близки родствени отношения с българите.

„Хунорска" версия

Спорен е другият въпрос — кои са все пак хуните-хунорите и кой е по-стар — етнонимът хунори или етнонимът българи. А че историческата и родствена връзка между двата, да ги наречем етноса, исторически съществува, за нас е безспорен факт.

Привържениците на хунорския произход на българите, станалите вече класици на историята ни Съсълов, Мутафчиев и Ценов привличат към изследванията си предимно китайски източници. Те са твърдо убедени, че българите произхождат от хуните-хунорите, разкриват с множество факти взаимното влияние между хунори, хуноро-българи и китайци, вземайки като неоспоримо „вещественo доказателство" изграждането на Великата китайска стена за противопоставяне на Поднебесната империя на „северните варвари". Те споменават, например, че названието **бу-ху** или **пу-ху** се появява в китайските записи някъде около **700** г. **пр. Хр.** т.е. в **VII** в. пр. Хр. като племе, което е част от хуните, Както се вижда от това написание, китайците не отбелязват нито звука **л,** нито окончанията **-гури, -ари** и т.н. и се задоволяват само с първите срички и дори звукове на двете съставни думи **бал** и **гури,** променени в съответствие с китайското изговаряне на чуждиците.[2]

Ще ни се да вярваме, макар и с не твърда увереност, подобно на много учени, че горният запис се отнася именно за българите.

От **541 г. пр. Хр.** също в китайски записи, за пръв път е регистрирано и племе на име **бу-джун,** или **бу-гун.** Обикновено думата **джун** от китайски се превежда като *чужденци,* но тук иероглифът е друг и съвпадението с термина чужденци е само звуково. По-късно са записани племена с названия **бу-ле** и **бу-луи,** което би могло да се приеме като **бугар, булер, болер.** През **VI** в. пр. Хр. е записано названието на племето **булуо-дзи** и личното име **Полюхан** Чан, първата половина от което китайските учени приемат като прякор, произхождащ от споменатата дума **булуо-дзи,** а втората спокойно би могла да се приеме като видоизменено **кан** или **хан.**

И още — китайският професор Лю Май-Цай, който изучава специално древните песни на племето **Куча,** за което ще говорим по-долу, открива в една мелодия дума, която звучи като **По-Киа-Ор.** Той смята, че това всъщност е **Багар.** Нашето мнение е, че това е по-

---

2 Ще отбележим, че именно през това време, макар и с известни условности, имената на най-древните български канове започват да звучат „по арабски", което е предмет на друго наше изследване.

близко до **По-Кар** или **По/л/кар, Бо/л/кар,** Бо/л/**гар.**

Мненията са различни и сигурно всяко от тях съдържа своята доза истина, която трябва да се анализира от китаисти. Във всеки случай и тук липсва версия за произхода на разглеждания етноним - той просто се приема като даденост.

„Персийска" версия

Персийската версия, която изглежда твърде правдоподобна, се гради върху обстоятелството за наличието на „роднинска" връзка между древните перси и древните българи. Това е безспорен факт, но той засяга възможната близост на езиците на тези два народа, може би въпроса за етногенезиса на българите, но не и за произхода на техния етноним. Защото колкото и да се рови човек в района на съвременен Иран, за разлика от други околни на него региони като Афганистан, Пакистан, Армения и т. н., той никъде не би срещнал някакъв писмен запис, някакъв топоним или друго название, което по някакъв начин да е свързано чрез някаква своя част с етнонима българи. Това също идва да покаже, че той вероятно се гради върху религиозна основа, а в Иран-Персия е съществувала своя религиозна система, различна от тази на Шумер, Акад, Асирия и Вавилония, които, както ще видим са подчинени от персите в много по-късна епоха, но в които може да се открият съществени доказателства за произхода на този етноним.

„Славянски" версии

Славистът-поляк К. Мошински извежда името българи от старославянската коренна система **болгъ-благъ** *(благ, добродушен)* и от глаголните й деривати — старославянското **блажити** *(съм добър, благ),* или старополското **blogac-blagac** *(смирявам, успокоявам, мирясвам)* и др. Той търси връзка с индо-авестийското **бъръг,** означаващо някакъв древен неизвестен в наши дни индо-авестийски *религиозен ритуал, обряд,* и с индийския глагол **баръйяти** — *поздравява, хвали, изказва почит.* От тук той прави извод, че думата българи има религиозен произход. Впрочем, нека споменем още тук, че въпреки неправилната постановка, самоназванието българи, според нас, наистина в крайна сметка най-вероятно има религиозен произход — за това ще говорим по-долу!

Не са малко панславянските теоретици, опитващи се да докажат, че в днешния свят древните българи, смятани от повечето от тях за „тюрки", отдавна са се стопили в „славянското море", независимо дали това е станало зад Балкана или в просторите на бъдеща Русия, оставяйки в наследство само името си, което, подобно на Мошински, отново извеждат по странни пътища от славянски думи. Обаче и тук може да

кажем — понятието българи е съществувало, както ще докажем, доста по-рано от етноса славяни. А че българи и хора с българско самосъзнание съществуват не само в съвременна България, но и в земите, където някога е възникнала Волжска България, е факт. И не са един и двама езиковедите, доказали, че въпреки исторически създалата се славяноезична агресия, те са запазили в своите обичаи и нрави, дори в своя език много от специфичностите, граматически и лингвистични, на своя древен език.

Палайците

Множество факти говорят, че етнонимът българи се споменава в много по-ранни от споменатите по-горе епохи.

Между многобройните именити народи, възникнали в епохата на възшествието на Асирия и Вавилон и оставили името си в древната история в Месопотамия има и един малко известен с името **палайци.** Нека не забравяме, че окончанията за множествено число на имената на много споменавани от нас народи в наши дни са в повечето случаи „българизирани", поради което трябва да гледаме предимно в първите срички на етнонимите им.

Този народ е полузависим от държавата на хетите, смята се, че е сроден на хатите. Като название е регистриран през средата на III хил. пр. Хр. и е живял на границата между Асирия и хатите през III-V хил. пр. Хр. Предполага се, че в древността това е бил конгломерат от индоевропейски племена, дошли от север и живели в Мала Азия и Причерноморието, смесили се с някои автохтонни месопотамски или малоазийски племена. Впрочем под същия етноним палайци са живели до II хил. пр. Хр. и по южните брегове на Черно море. Смята се, че езикът им е от анатолийската група на индоевропейските езици, като много елементи са заимствани от хатския. В Богазкьой са намерени много текстове, в които за изписване на палайските думи са използвани клинописи.

Обърнете внимание на тази първа сричка — **пал-!** Не ви ли напомня тя почти идентичната сричка **бал** или **бъл,** където типичният за семитите открит звук **Б** някак естествено е преминал в типичното за несемитите **П** или обратно? Впрочем някои учени смятат, че всъщност месопотамските палайци са били наричани от прадедите на древните гърци **балхарис.**

И още нещо. Дали случайно планинската област, в която са живели палайците, се нарича днес **Булгар-даг?** Дали този топоним е резултат на наистина съществувалата в този район в по-късни времена държава на български племена или е много по-ранен топоним, останал от палайците? И дали вече само на основание на тези термини не можем да си направим извода, че името на българите се крие в името на този народ? А това ще рече — средата на III хилядолетие пр. Хр.!!!

Пелазгите

По същото време на Балканите намираме племето на могъщите **пелазги,** споменът за които дълги векове е карал ахейците - бъдещите елини — да потръпват. Наричат ги и **пелгари** или **пеларги,** смятани са още от Херодот за предшественици на траки и елини. Е. Константинов, изхождайки от „традиционното" изкривяване на чуждите названия при транскрипцията им на гръцки език смята не без основание, че най-вероятното произношение на названието на тези народи е било **белджи, болджи, болги** или **белги.**

Пелазгите, съгласно античните традиции, е догръцкото население на континентална Гърция (Тесалия, Епир), Егейския архипелаг, западното крайбрежие на Мала Азия, Крит. Изглежда на тях принадлежат останките на онова, което наричаме Крито-Микенска цивилизация. У Омир те са съюзници на троянците, значи — противници на ахейците, смятани за предшественици на бъдещите елини. По времето на Херодот останки от древните пелазги изглежда още съществуват в Атика, на Халкидическия полуостров, в Тракия. Археологическите разкопки доказват близостта между културите на тези региони в доелинския период. Предполага се, че езикът на пелазгите е всъщност древнотракийски, че той може би дори не принадлежи към индо-европейските езици и че надписите на т.нар. критски таблици от линейно писмо „А" са пелазгийски (последното не е доказано, а е само предположение). Обаче българските учени по безспорен начин доказват, че пелазгите са прадеди на траките.

Все повече са историците, които някак инстинктивно търсят връзката между тяхното име и името на българите. Това е напълно логично. Името **пеларги,** както смята И. Табов, че се е произнасяло и в древността названието на този народ, се определя като пряко свързано с името *българи.*

Според проф. Г Ценов „днешните българи не са нищо друго освен друго наименование на старите мизи", т. е. той отново ни връща към траките, наричани и мизи. Това се потвърждава и от неговото твърдение, че „македонците най-напред бяха наречени пелазги, сетне мизи и най-сетне българи".

И в Индия

Нека хвърлим поглед и към Индия. Основните индийски племена, известни под общия етноним **джана,** са регистрирани с идването на ариите през XII в. пр. Хр. с имената **бхарата, яду, пуру, гандхари** и др. Тогава се появява и племенната индийска аристокрация **раджи.** Разбира се, това са индийски произношения, но без особен труд в имената на някои от тях биха могли да се разчетат без усилия понятия като **бал**, **гундури** (вж. гл. VI) и дори **българи**.

В солидната си разработка „По пътя на българите" Димитър Ил. Димитров издига своя хипотеза за „народа на Зиези", наричан и „народа на лъка". И открива, че един от най-древните народи на Индия наистина е носил такова прозвище — народът **Бхил,** който и днес населява централна Индия между днешните области **Тар Палкар** и **Малани** — на изток, **Багхилкхан, Балагат** и областта около **Мудра** (което вероятно звучи *като Мадара)* – на изток, **Бахалпур** и Раджастан на север и Поона — на юг. Той напомня, че древното произношение на **Палкар** е било *Балгар,* а на **Малани** е било *Балани.* Някога тези земи са влизали в древната империя **Магатха** (наричана първоначално **Балгадха)** управлявана от династията **Балгхара.** Димитров отбелязва, че обичаите на този народ, описани от британски етнолози, много напомнят обичаите на древните българи. Той доказва, напр., че характерното за древните българи бръснене на главата и оставяне на характерната българска плитка (чумбаз, на арабски — шуша) е бил донесен в Индия от запад след преселението на народа **Бхил,** „хората на лъка". Пак от тях е било донесен култът към кучето, характерен за древните ни прадеди.

И другаде из Азия...

Според бюлетина „Отечество България" от април 2005 г., през X хил. пр. Хр. на територията на Манджурия и край р. Амур се е образувала общност „на древнобългарските племена **арии** и **балагури,** чийто източно-азиатски родоначалник бил Боян Имен".

Пак на същото място се говори, че образуваният през XIII в. пр. Хр. племенен съюз на **ариите-синди** в района на Урал е носил различни названия, но през I в. пр. Хр. получава ново име **Булгар.** Според авторите на това хронологическо съобщение етноним на **иделците,** което било по-древното название на тази държава, става *„булгар",* което означавало *„черноглави или вълчи хора",* тъй като тези далечни наши предци издигали в култ *вълка* – **синди.**

В периода 2205-1767 г. пр. Хр. в Тарим и Кашмир съществувала държавата **Балхика (Болор, Боилор).** Паралелно в Хиндукуш е процъфтявала държавата **Болор (Булур).**

И тъй нататък...

Освен всичко казано, в процеса на нашия досегашен, а и на бъдещия ни разказ, ние често ще се сблъскваме с две понятия, които си заслужава да поясним още от тук.

Да започнем с

Ариите

или **арийците.** Кои са те? И какво значи този термин въобще?

Според Библията пророк Ной, който успял да се спаси от Великия потоп, имал трима сина — Яфет, Сем и Хам. След някои семейни неу-

редици, Хам твърде незаслужено бил наказан потомците му да бъдат слуги на потомците на двамата му братя — той станал прародител на негрите-роби. Яфет, най-големият, станал прародител на белите арийци, а Сем (или Сим) — на носещите името му семити. (Очевидно по онова време хората не са знаели, че на света съществува и жълта раса).

Така е прието от църквата, но едва от средата на XIX в., европейските учени започнали да наричат **арии** или **арийци** индоевропейските народи, т. е. народите, за които се смята, че са от индоирански произход и чийто езици наричат **индо-европейски.** Както споменахме и, както редица специалисти смятат, самата дума, по-точно нейното окончание, на шумерски, а по-късно и на ирански, означава *пълноправни хора, господари,* за разлика от народите, които те са покорявали. Това ще потвърдим в последващите анализи, когато разглеждаме понятието Тангра.

За съжаление терминът ариец придобива отрицателно звучане по време на германския фашизъм, като съставна част от неговата расистка идеология, „доказваща" върховенството на германската „арийска" раса над останалите народи, които трябвало да бъдат „тор" на тази висша раса.

В древна Индия **Ариавърта —** *Страна на ариите,* наричали централната част на Северна Индия, населена с „благородници", наричани арии, в отличие от другите народи на страната. Те поставят основата на Маурската държава. Сред тях са се породили специфични религиозни вярвания като брахманизмът, будизмът и джайнизмът — трите основни религии практикувани до днес сред индусите (ислямът в Индия се появява много по-късно). Там се поставя основата на езиците **санскрит** и **пали** — официалните тогавашни литературни езици на тази многоплеменна държава. Обърнете внимание на второто название — отново вече познатото **пал - бал.**

Още през 1786 г. санскритологът У. Джонс изразява мисълта, че древноиндийският език санскрит, древногръцкият, латинският, персийският и някои други езици, между които днес трябва да посочим определено и древнобългарския (вариант на който е вероятно посочения език **пали**), имат общ произход.

Според редица учени от миналия век въз основата на някои древноиндийски писмени паметници се предполага, че произходът на ариите е в някои райони на Северна Индия. По-късно се появяват нови теории, но общото в тях е, че никой до сега не е успял да докаже убедително кои всъщност са те и къде е тяхното първоначало.

Древното понятие *арии* все пак е съществувало и е отразено в редица названия от топографско-исторически характер. Още в най-дълбока древност го откриваме в различни фонетически варианти в имената на някои шумерски градове, каквито са **Ур** или страната **Урарту.**

Названието на **Иран** идва от понятието **Ари-анам**, което означава

Страна на ариите. Древното мидийско племе **ариазанти** всъщност означава *Племе на ариите.* Име с този корен носят открай време **арменците**. **Армази** е върховен бог в кавказка Иберия на хетското племе **Армас**. **Армази-Мцхета** е столица на Иберийската държава на територията на съвременна Грузия (III в. пр. Хр. — VI в.). **Арцава** (Арзава) е племенната общност на хатите в Западна Киликия, унищожена през 1340 г. пр. Хр. от хетите. **Ариана** е район в източно-иранското плато (а не само българска марка бира или плувен басейн!). **Арин-берд** е хълм до арменската столица Ереван с остатъци от урартска крепост. **Арина** е древна хетска крепост. **Арташат** е столицата на **Армения** през периода 176 г. пр. Хр. — 58 г. Името **Армавир** носят до днес два града — в Армения и на р. Кубан. **Аран** е самоназванието на Кавказка Албания. **Артатама** е цар (1460-1440) на Митани. Името **Ариарат** носят няколко владетели на Кападокия през **IV-I** в. пр. Хр. **Арташан** (ум. 160 г. пр. Хр.) е цар на Армения. **Аршакидите** са персийска династия в **Партия** (250 г. пр. Хр. - 224 г.)

Една от свещените книги на индуизма **Авеста** се нарича **Арианаведжа,** а в **Ригведа** се разказва за война с ариите, станала приблизително през **IV-II** хил. пр. Хр. — време, което съвпада с периода на настъплението на семитите в Месопотамия и изтласкването или асимилирането на шумерите в този район. **Арикемеду** е древен град в Южна Индия. **Артхашастра** е индийски трактат — *наука за ползата, за практическия живот.*

Гръцкото понятие **ареопаг** означава *възвишение* — място на избраниците на атинската демокрация, което езиково е свързано с претенциите на ариите за висш народ. Атинското **архе** е местният парламент и е свързано с понятието власт. **Аристокрация** е също елински термин и се знае, че това са „господари", „висши хора". Богинята **Хера** е съпруга на върховния бог Зевс. **Артемида** е благородната богиня на плодородието. **Аристогитон** е гръцки митически герой. **Аристид** (540-467 пр. Хр.) е атински деец от медическите войни. **Аристофан** (445-385 пр. Хр.) е велик гръцки писател. **Аристотел** (384-322) е велик гръцки философ. **Архелой** е македонски цар (413-399 г. пр. Хр.) **Аристоник** е вожд на антиробовладелческото въстание в Пергама през II в. пр. Хр. **Флавий Ариан** (95-края на II в.) е гръцки историк и писател. **Херодот** (484-425 пр. Хр.) е велик гръцки философ, смятан за баща на историята. **Археанектидите** са управители на Боспорската държава в Крим (480-438 г. пр. Хр.). **Арий** (ум. 336 г.) е александрийски свещеник, поставил началото на първата ерес в християнската религия — арианството.

Ариовист е вожд на германски племена, водил през I в. пр. Хр. войни с Цезар, а **Арминий** е също вожд на херуските-алемани, воювал с Рим между 18 и 21 г.

Аристов е съвременна руска фамилия.

И тъй нататък и тъй нататък. Примерите могат да бъдат стотици,

макар че вероятно не всички се покриват с нашите разсъждения. За нас най-важното е, че всички те включват в названието си варианти на гар, хар, ар...

Семитите

Говорихме за ариите, сега трябва да кажем няколко думи и за втората голяма група народи, които с времето се сблъскват с тях, предават им своята цивилизация, възприемат от тях тяхната цивилизация. Цялата древна история на онова, което днес наричаме Близък изток е низ от събития, продължаваща хилядолетия, отразяващи единството и сблъсъка на тези две цивилизации.

Според Библията те са потомци на втория син на пророк Ной — Сем.

Самият термин започва да се употребява в европейската научна литература от втората половина на XVIII в. като общо понятие за народа, чийто праезик станал в основата на всички езици с общ корен в доисторическата епоха, които днес наричаме семитски. Както се вижда, определението на тази древна общност се базира само върху нейния език, за който се твърди, че е един от най-древните праезици на човечеството. Но и този праезик едва ли е най-стария — всъщност самият той е смятан за клон от по-голямото семейство на семито-хамитските езици, т. е. някаква амалгама между езиците на потомците на Сем и Хам. Учените отбелязват, че макар те да са сродни по произход, техните носители в древността и в наши дни не са от някакъв общ антропологичен тип. Това показва, че хората, наричани днес семити, са в същност различни народи, възприемали поради събития, които вероятно ще останат завинаги неизвестни, още в доисторически времена, езика или езиците на други народи, които днес наричаме семитски.

Според общоприетите тези се предполага, че техните прадеди са дошли през V хил. пр. Хр. от Северозападна Африка поради рязко затопляне на времето в края на ледниковия период, довело до рязкото засушаване на този регион и образуването на пустинята Сахара. Доказателство, че там е съществувала развита цивилизация, са скалните фрески на Тасили д'Аджер в сърцето на тази велика пустиня, в Южен Алжир, показващи, че това е била развита земеделско-скотовъдна култура в един изключително плодороден район. Подгонени от горещината и сушата тези древни племена се движат на изток, част от тях остават по течението на пълноводния Нил, където поставят началото на египетската цивилизация и на езика, смятан за един от първите семитски езици — древноегипетския. Други отиват още по на изток, заселват се в Арабия, разсейват се на север и североизток в сирийските степи и плодородната Месопотамия край Тигър и Ефрат. През IV-III хил. пр. Хр. един поток, наречен Се-

вероизточна група, заселва северната част на Южна Месопотамия, където се сблъсква с **шумерската, протоарийска** по своя езиков произход, вече развита цивилизация. От една страна те я унищожават като такава, но същевременно асимилират редица от нейните ценности. Именно тук се развива **акадският език,** по произход също семитски, който е международен на района и на него в течение на няколко хилядолетия говорят и пишат своите клинописи народите на великите древни цивилизации Акад, Вавилон и Асирия. За известни периоди те са били покорявани от **кутите, каситите** и **древните перси,** които на свой ред асимилират голяма част от техните ценности и, макар да не са семити, вероятно възприемат и редица понятия от езика им. На късен акадски език говорят до днес жителите на отделни села в Северозападен Ирак — района на Кюрдистан.

По същото време друга група, наречена Северозападна, преминава в Предна Азия. Тя се разделя на свой ред на два потока. Първият поражда **аморитите** и **ханаанците;** от последните се отделят като самостоятелни етноси древните израилтяни — **евреите,** а също **финикийците** и **филистимяните** (от името на последните произхожда и съвременното название на района — Палестина). Втората група, известни в историята като **арамеи** или **сириаки,** се насочват към Северна Сирия и Месопотамия. В течение на няколко столетия те налагат своя, **арамейския език,** като своеобразен международен „Латински" език в близкоизточния регион, който измества сродния му акадски език. От своеобразната финикийска писменост, съчетаваща в себе си елементи на древноегипетските йероглифи и акадската клинопис, в средиземноморския град Угарит се ражда и първата в света буквена, писменост, от която впоследствие ще се родят няколко велики азбуки — еврейската, арабската, гръцката, латинската и славянската. Арамейски език се говори в наши дни само в няколко села на Сирия и Северен Ирак.

През II хил. пр. Хр. се оформя и групата на южните семити, заселили пустинните степи на полуострова, наречен впоследствие арабски, където започва да се оформя етносът, влязъл в историята под името **араби.** От тях по всяка вероятност произхождат и източноафриканските семити в съвременна Етиопия (езикът **амхара**), Сомалия, Джибути, както и на малкото все още съществуващо малобройно древно семитско племе на йеменския остров Сокотра.

Така твърди традиционната история. Обаче през последните години си пробива път и становището, че и семито-хамитските, и индоевропейските езици произхождат от един и същ праезик и че тяхното разделяне е станало сравнително неотдавна — през X-VIII и дори VI-то хилядолетие пр. Хр., като последното датира непосредствено след Черноморския потоп. Изплашени и подгонени от водната стихия, раз-

вилняла се след отварянето на Босфора и нахлулите в цепнатината солени води на Средиземно море, издигнали с десетки метри водите на сладководното до тогава езеро, десетки сродни народи, сред които се предполага са били споменатите вече **пелазги**, превърнали се с времето в **траки**, **шумерите** в Месопотамия и древните **египтяни**, се пръскат в различни посоки, търсейки нови земи за заселване, чийто езици впоследствие са имали достатъчно време да се отдалечат един от друг и да тръгнат в самостоятелни посоки на развитие. Фактически това е същата хипотеза, само че движението на народите в нея е в посока изток-запад-север-юг-югоизток. Бъдещето и подводните изследвания около Черно море ще потвърдят или отхвърлят тази не толкова невероятна хипотеза.

Древните семитски народи и техните езици се разглеждат от обширната наука **семитология**, която изучава историята и развитието на древните и съвременни семитски езици, опитвайки се чрез различни методи да възстанови базата на онзи древен и единен за всички прасемитски или семито-хамитски език, от който те са се породили. Същевременно изучаването на тези езици води несъмнено до по-задълбочено опознаване на тези древни народи и техните истории.

Арабите

В нашето изследване ние използвахме предимно някои аналогии с арабския език, който ни е най-добре познат, като в отделни случаи използвахме думи и термини от някои други близкоизточни езици. Поради това искаме накратко да се спрем и на арабите, и на техния език, запазил в себе си изключително много черти от древността.

Арабите са семитски народ, потомък на древни прасемитски племена, които по една или друга причина остават в Арабския полуостров и създават там през древността няколко трайни държавни формации откъдето, благодарение на Библията, най-известна остава Саба (откъдето е и името на библейската Савска, по-точно Сабейска царица — любовницата на Соломон, наречена в Корана **Балкис**).

Погрешно е да се мисли, че арабите излизат от Полуострова едва след появата на исляма през VII в. Историята отбелязва няколкократно подобни вълни, насочени на север, запад и североизток, от времената на първите протоараби, далече преди този период. Първата датира от III-то хилядолетие пр. Хр. в посока Месопотамия и Сирия — т. нар. **акадци.** Техни родственици по същото време са най-вероятно племената **амму,** чието заселване в древното египетско царство довежда до политически хаос и до неговото рухване. Втората е някъде през XIII в. пр. Хр. — това са т. нар. **арамеи,** които успяват да наложат своя език като междудържавен сред народите в региона, което е показател за високата степен на тяхната култура, притежаваща своя писменост. Третата вълна е веро-

ятно през VI-V в. пр. Хр., когато на територите на съвременна Палестина, Сирия и Месопотамия възникват няколко арабо-семитски държави, които играят важна роля в историята на този регион. Това са **Набатейското царство, Палмира** и **Лихиян.** През V в., непосредствено преди появата на исляма, съществуват арабските държавни формации **Гассан** (в Южна Сирия), която е във васални отношения с Византия, и **Лахм** (на р. Ефрат), която пък е васална на Персия, а в източната част на Арабския полуостров е племенно-държавния съюз **Кинда.**

Последната арабска вълна от Полуострова започва през VI в. Арабите, въоръжени с новата религия — исляма, за кратко време овладяват и ислямизират Близкия и Среден Изток и Северна Африка. В течение на два века по-голямата част от древните семитски райони в района се арабизират. Изчезват финикийците и акадците (смята се, че немалка част от тях са от най-древните християни в района). Арамеите, (също християни, като се смята, че Иисус е проповядвал на арамейски и на този език са били написани първите произведения на Новия завет) запазват езика си само в няколко села в Сирия и Ирак. Древните египтяни в по-голямата си част се арабизират, но приелите още през II в. от апостол Марко християнството, се запазват в Египет под името **конти**, чийто език до днес си е останал свещен за тази църква.

Имайки предвид единството на своя литературен език и религия, както и общото си историческо минало, в наши дни арабските националисти претендират, че всички араби са част от една нация, макар, че историческите условия, особено през XX век, са ги обособили като отделни държави.

Особености на арабският език

За да бъдем разбрани в по-нататъшния ни разказ, без каквито и да е претенции за изчерпателност, се чувстваме задължени да дадем на читателя някои пояснения относно характерните особености на арабския език, върху които ще се опираме често впоследствие, за да обосноваваме някои наши твърдения. Специалистите по другите езици в района могат някой ден да ги допълват, уточняват или отхвърлят.

Арабският литературен език в съвременния му вид възниква през VI-VII в. с появата на исляма, но основните му граматически категории и принципи датират хилядолетия преди това. Съставянето на неговата свещена книга **Коран** става върху основата на арабските диалекти, на които са говорили жителите на свещените за исляма градове Мека и Медина и на които е говорил мюсюлманския пророк Мохамед. Днес този език, наречен литературен, се говори в чист вид само у някои племена в съвр. Саудитска арабия. Обявяването на арабския език като свещен език на новата религия, довежда в значителна степен до неговото вътрешно самокапсулиране, поради което в течение на

последните тринайсет века в него почти не са настъпили морфологични и граматически промени. Той се е развивал вътре в себе си, подчинявайки се, за разлика от другите семитски езици, на древните си граматически закони, като почти не е възприемал, а и не приема до наши дни „чуждици” — дори за най-модерната терминология той търси и намира свои синоними.

Основният принцип на арабското словообразуване е известният и от други семитски (а и от санскритския) езици принцип на трибуквения корен. Много рядко той е четирибуквен, но това обикновено се отнася за думи, заимствани по един или друг начин от други езици, предимно от персийския. Принципът на „трите букви” означава, че почти всяка арабска дума има в основата си три съгласни звука, които определят, чрез използване на трайни езикови формули, съдържанието на всяка дума, произхождаща от конкретен корен.

Гласните играят подчинена роля. При писане се записват само дългите гласни, а късите се подразбират според смисъла на думата в изречението. Това води и до парадокси — и най-правилното изписване на една дума още не означава, че тя може да бъде прочетена правилно, защото неизписаните къси гласни могат да променят коренно смисъла при прочита. Поради това знаенето на арабската азбука, която, макар и да се пише „обратно" (подобно на почти всички древни писменост) и е сравнително нетрудна за запомняне със своите 28 букви, още не означава грамотност.

Равносилни на съгласните в корена на думата са и т. нар. „полу-съгласни" или „полугласни" (специалистите още спорят кой е правилният термин), които ние ще изобразяваме с буквите W нещо средно между У и В като в английското work, напр. и 'Y нещо като българското **Й).** Със същите арабски букви се записват и дългите звуци **У** и **И.** Тези два звука нерядко при словообразуването „преливат” един в друг и дори в редица случаи „изчезват” от отделните думи, особено в диалекталните им произношения. Подобен феномен поражда допълнителни трудности пред лаика, но е напълно разбираем за специалиста-арабист.

Звуковото богатство на арабската фонетика се усложнява от някои звуци, несъществуващи в несемитските езици. Например в арабския език съществуват три разновидности на звука, който ние просто винаги произнасяме като Х, отбелязвани с три различни букви и произнасяни по три различни начина. Нашето ухо понякога трудно улавя тази разлика, но за арабина това са абсолютно различни звукове и тяхното „сбъркване" от преводача може да доведе не само до комични услож-нения и двусмислици, но и до сериозни недоразумения. Прието е те да се транскрибират с латински букви, при което се използват и многобуквени изписвания и диакритични знаци около самите букви, но за облекчение на читателя ние сме възприели транскрибцията им както

с латинската буква **H** (за придихателното, почти беззвучно **X**) и **<u>H</u>** (за твърдото „хъркащо" **X**), така и българската буква **Х** (за особеното „трето" **Х** — звук между **Г** и **Х**, познат ни от някои произношения на **Г** на украински).. Подобно е положението и със звука **З** — транскрибцията тук е съответно **Z** (за „нормално" **З),** **<u>Z</u>** (за „твърдо" **З,** подобно на онова, което се произнася в думата *зъб)* и **З** (за т.нар. преднозъбо **З,** подобно на английското в думата *The).* Три са и звуците за **С** — съответно **S**, **<u>S</u>** и **С**; два — за **Д**, съответно **D** и **<u>D</u>**; два — за **Т**, съответно **Т** и **<u>Т</u>**; два — за **К** — съответно **К** и **<u>К</u>** (за специфичното гърлено **К**, което няма аналог в езика ни). Ще изобразяваме с **J** специфичния звук **Дж**, като имаме предвид, че в много арабски диалекти, както и при възприемането му в много чужди езици, между които е бил и българския, той много често преминава в **Г** За наше облекчение и звукът **Ш** ще транскрибираме с типичната наша буква **Ш**.

Към всичко това трябва да прибавим още два звука, специфични за арабския и някои семитски езици и не срещащи се в познатите ни други езици.

На първо място това е звукът, отбелязван с буквата **'айн** — странен, смятан от арабите за най-мелодичния в езика им, но изключително труден и непривичен за който и да е чужденец, който го възприема слухово за някакво подобие на **А** или **Ъ**, но фактически той няма нищо общо с тях. Този звук ще бъде много важен за настоящето ни изследване. За негова транскрипция поради липса на подобна буква в която и да е азбука, е възприет знакът (**'**). В учебника по арабски език „артикулационно-акустичната характеристика" на този звук е формулирана като „гърлена (фарингална), проходна, звучна, твърда", при чието произнасяне „мускулите на глътката се напрягат и долепват, така, че въздушната струя трябва да премине със силен натиск, без обаче да се получава експлозивния ефект на преградните звукове, има тон". След това сложно обяснение възниква въпросът — все пак що за звук е това? Нека опитаме! Подгответе устата си да произнесете звука **Ъ**, свийте гърлото си така, че все едно, извинете за израза, се готвите да повърнете — нека гърлото да е свито, да не иска да произнесе каквото и да е, но вие го насилвате и произнасяте без хъркане вашето **Ъ**, но така, че то да не е гласна, а съгласна, излитаща от дълбочината на гърлото. Ето, това е звукът **'айн,** най-оригиналната съгласна, подчертаваме — съгласна!, която ние като езиковеди сме срещали. Разбира се, обяснението за това странно произношение не е достатъчно. Този звук трябва де се чуе от устата на един грамотен арабин, при това нееднократно, и едва тогава да се схване като „нормален" звук! При транскрибирането си в други езици звукът **айн** обикновено се превръща в **А** или **Ъ** или изчезва, или се слива с предшестващата или следваща го гласна.

Вторият специфичен странен „звук" е т. нар. **„хамза",** който всъщност не е дори звук, а кратка придихателна пауза между два други звука,

дори невключен в азбуката, макар, че и той има свой писмен знак — той се транскрибира със знака (')**.** В транскрипциите на други езици звукът **хамза** обикновено изчезва.

И още — в арабския език не съществуват привичните ни съгласни **П** и **В** — арабското ухо просто не може да ги „възприеме", те стават **Б** и **Ф** (или **W**); гласните **Е** и **О** съществуват само в диалектните произношения — в литературния език те са просто **И** и **У**.

Подобно на други, включително неарийски езици, (а не идват ли тази еднаквост от древния човешки „праезик"?), в отделните диалекти, вероятно и под влиянието на заварените и асимилирани местни езици, се забелязва много често преливане, подмяна на един звук с друг. Така например, както казахме, в Египет и някои североафрикански диалекти звукът **J — Дж** се превръща в **Г,** в Северен Судан — в **Ж,** а в Ирак, вероятно под влияние на турския — в **Ч.** Гърленото **К** — също в **Г** (Либия, Судан, Ирак), отвореното нормално **К** — в **Ч** (Ирак), предзъбното **С** — в **Т** (Сирия, Палестина), предзъбното **З** — в **Д,** звукът-пауза **хамза** (') — в **Г** (Северо-западна Африка) и т. н. — изброяването може да бъде доста дълго.

Освен това съгласните в корена може понякога да се удвояват, гласните в производните думи да стават дълги и къси или въобще да сменят звученето си — **А** да става **И** или **У** и обратно, към корена може да се прибавят наставки, представки, суфикси, по средата да се намъкват други, но точно определени от граматическите закони звукове, да се сменя залогът. Но този привиден хаос се подчинява на строго определени „математическо-фонетични" формули, даващи възможност за внасяне на промени в смисловото звучене на глагола, от който впоследствие, също по подобни формули, се образуват съществителни, прилагателни, причастия и т. н.

Най-прост пример — коренът **HMD** в своето развитие преминава през няколко „породи" и получава последователно в различните породи значения на *хваля, разхвалявам, благодаря, произнасям формулата „Хвала на Аллаха!" („Слава Богу!"),* а от тези не твърде многочислени (за разлика от други корени) значения се образуват производни като *похвален, хвалещ, благодарен, прославящ, достоен за похвала, с прекрасно реноме, неопасен (за* болест), *доброкачествен* (тумор, напр.), *хвалим, похвално качество, хубава черта* и т. н. Някои от горните значения се използват и като лични имена: **Мохамед** (на арабски **Мухаммад,)** означава *хвалим,* **Махмуд —** *похвален,* **Ахмед** (на арабски **Ахмад) —** *най-възхваляем,* **Хамид** (с ударение на първата сричка) — *хвалещ,* **Хамшд** (с ударение на втората сричка) — *достоен за похвала,* **Хамдан —** *страстно възхваляващ* и т. н. И всички тези „хвалебствия" са насочени към една сила — **Аллах,** *Богът!* За това и думите **ахмади** и **мухаммадий** се употребяват като синоним на *мюсюлманин,* на *мохамеданин.* Именно поради тази особеност ние по-долу просто ще

изреждаме съответните производни, образувани от един корен, без да даваме пояснения за техните породи, залози и т. н. Поради това молим читателят да приема „на вяра", че когато споменем, че някакъв смисъл или някакво произношение на определен корен се е променило така и така, да не търси допълнителни пояснения и причини защо е станало това. Вярвайте, върху всяка частица и корен са писани и продължават да се пишат цели докторски дисертации!

Преминаването на арабо-семитските имена в други несемитски езици по принцип е съпроводено с промяна в тяхното произношение по начин, който да ги приближи максимално към произношението и граматическите закони на възприелия ги език и да облекчи тяхното произношение на този език. Примерът с ислямизираните впоследствие „тюркски" езици (породени от хунорския) е показателен. Там, напр. **Мухаммад** става **Мохамед, Мехмед, Меемед** (придихателното **Х** въобще е изчезнало) и дори **Меди, Муму** или **Мамаду** (в някои африкански езици). **Ибрахим** (арабизирано от еврейското *Авраам)* става често **Ибрям. Умар** става **Омар** или **Юмер** и т. н.

Особеност на арабската дума е нейната многозначност. Една дума може да се преведе с десетки, понякога дори противоположни по смисъл думи на чужди езици. Това създава особена трудност пред преводача, който трябва да намери най-точния превод, да има предвид, че арабската логика възприема думата не като изолирано понятие, а именно в нейното многообразие. Поради това всеки превод от арабски е и точен, и неточен, защото не е в състояние да предаде на чужд език това вътрешно, но здраво свързано по логичен път многообразие на различните значения.

Да вземем, например, думичката **'айн.** От една страна това е название на анализираната подробно по-горе буква, обаче като дума от речниковия фонд означава *око,* но може да се преведе също и като *шпионин, отверстие, извор, гнездо* (в барабана на револвера), *дървесна пъпка — калем, вещ* или *предмет* (като видимо, осезаемо, владение), *купе* (във влак), *налични пари,* (които се виждат на ръка!), *същност, „отбрано" общество — елит, висша особа,* а в съчетание с други думи може да бъде *слънчев диск, нокът, орех, сладост, мазол, детелина* и т. н. Ако човек се позамисли и сравни този поток от думи, (чието изброяване тук съвсем не е подробно), ще забележи някаква тайнствена вътрешна, обоснована логически връзка между отделните значения.

Някои би казал — а не е ли това бедност на езика? Отговорът е - не е! Защото ние не познаваме друг чужд език, толкова богат на синоними, какъвто е арабският! Само за понятието *камила,* например, има над 1200 синонима от различни корени, за думата *любов* има трийсетина различни синонима, отразяващи различни степени и състояние на това чувство и т. н.

Някои уточняващи разсъждения

Струва ни се, че основната грешка, която се допуша от нашите и чуждите учени в анализите на името българи е, че в него доста несъстоятелно се гледа към трите и дори към четирите първи букви — **БЛГ** или **БЛГР** като основа, върху която да легне съответните им тълкувания. При това правилно разсъжденията се въртят само около съгласните в този етноним.

Подобно на арабския в множество древни езици, създали своя писменост, гласните по принцип не са се пишели, те са се „подразбирали" в процеса на четенето на текста, поради което „грамотността", т. е. знаенето на писмеността, дори след появата на Угаритската буквена писменост, не е било достатъчна да се чете всеки текст. Тази специфична особеност, съществувала, например, и в санскритската и в древногръцката писменост.

По тази причина правилно е, че учените, като имат предвид древността на названието българи, да се съсредоточават върху съгласните в това, да го наречем, понятие — **БЛГР.** Най-вероятно е и древнобългарските „черти и резки", ако са били буквени знаци, са изобразявали преди всичко съгласни, а ако са били пиктографически знаци или техни производни, корените им би трябвало да се търсят в клинописите на Месопотамия — шумерска, акадска, може би финикийска, или в древноегипетските йероглифи. И още по-назад — в надписа на онази странна „чиния на Ной", открита на дъното на Черно море и датирана от времето преди Черноморския потоп, т. е. повече от пет хиляди години преди Христа! Има достатъчно основания да приемем тази теза за твърде достоверна и доказана от най-новите открития. По принцип най-древните човешки думи са били сричкови, тяхното развитие започва от съчетанието съгласна-гласна или гласна-съгласна, каквито са повечето предлози и съюзи в съвременните езици. Впоследствие съчетанието се развива към съгласна-гласна-съгласна, каквито думи се срещат по-често в съвременните езици, а в крайна сметка се стига до типичния съществуващ и до днес предимно в семитските езици корен, състоящ се от три съгласни, за който споменахме по-горе. Разбира се, най-вероятно тези етапи в развитието на езиците да са се развивали паралелно. После в различните езици идва редът на другите сложни словообразувания.

Като изхождаме от предполагаемата дълбока древност на старобългарския език, би трябвало да предположим, че съчетанието **БЛГР** е сложно, образувано на един ранен етап от човешката реч, когато още корените са предимно двубуквени, поради което, според нас, на този етап от нашите разсъждения, трябва да разделим това четиризвуково понятие на две половини. По-нататък ще стане ясно защо анализът ни започва с втората част на това съчетание — **ГР** и оставяме за по-късно разсъжденията си върху първата му част **БЛ...**

Г Л А В А П Ъ Р В А

ТАНГРА

Поглед към Тангра

В окончанието **-гур/и/, гар/и/, -гир/и/, -гъри, -ар/и/, -ур/и/, -гри** и т.н., съществуващо в самоназванието на множество древни и съвременни народи, а не само на българите, **(унгар**-ц-и или маджари, **авари,** т**ур**-ц-и, п**ер**-с-и, изкуствено създаденото тат**ар**и и т. н., древнобългарските оно**гури** и оногунд**ури**, както и много от онези, които по една или друга причина наричат себе си арии) просто се набива в очите общата или почти общата сричка в техните названия и окончанието в името на известния древнобългарски бог **Тангра — -ГРа,** споменат в един силно повреден каменен надпис на кан Омуртаг край Мадара.

Тангра като понятие и божество съществува в много езици, макар в различните произношения да е различен. На монголски и алтайски езици той е **ТенГРи** или **ТенГеРи,** на шорски — **ТеГРи,** на хакаски — **ТиГиР** или **ТеР,** на тувински — **ДееР,** на бурятски — **ТенГеРи** или **ТенГРи,** на калмикски — **ТенГеР,** при „волжските татари" — **ТанГеРе,** при *белкурите* **— ТинГиРу,** на якутски — **ТанГаРа.** Китайците го записват като **Тиен** Ди, което се превежда като *Небесния император.* Хунорите, според руски изследователи, са наричали с думата **Ченьли** или **Теньли** *небето,* – това, според тях, означавало вариант на Тангра, а китайците наричат небето **Тянь,** откъдето е и названието на планината **Тян-Шан,** т. е. *Небесната планина* или *Планината на Тангра,* но и **Тиен-Кун —** *Великата пустош.* Най-висок връх на тази планина (6995 м.), издигащ се на север от Таримската котловина, където се смята, че е едно от древнобългарските огнища, е **Тенгри-кан.** Дори, според Съсълов, самият хан (кан) е бил, на китайски, разбира се, **токи-кан,** което той свързва с **доГРи-кан** или дори **тонГРи-кан.** Трябва да се съгласим, без да повтаряме безбройните доказателства на различните автори, че произходът на всички тези названия е безспорно от един корен и това е Тангра. При тюрките е **Кок Тенгри —** *Синьото небе* (очевидно китайско влияние), но там той е и Тенгри кан, което предполага, че той е кан на някакви други божества. И независимо от вариантите във всички случаи става дума за две обожествени понятия: конкретното — *небе* и абстрактното — *безкрайност, простор.*

Тангра е едно от най-древните религиозни и културни понятия в историята на човечеството, чрез което човекът изразява едно от най-ранните си схващания за реда и хармонията в света. За това също е говорено и писано много и няма смисъл да го повтаряме. Такъв е той и у

древните българи. Надписът на Омуртаг го е запазил именно в това му звучание, макар то не винаги се покрива напълно, както видяхме, с произношението на други народи. Но дали в този неясен надпис и въобще като цяло това понятие е наистина име на божество?

Интересен факт е, че българските ханове в редица надписи, правени на гръцки език преди приемането на християнството, подчертават, подобно на византийските императори, че са получили властта си от Бога. Надписите са на гръцки, но поне името на Бога би трябвало да бъде Тангра, както е в надписа на Омуртаг. Но това не е така. Хановете използват за Бог гръцката дума Теос. Трябва да приемем, че това Теос или Деус има смисъл на един единствен Бог, това понятие не е в множествено число и, следователно, онези, които са се нарекли по някаква причина българи, са били сред първите монотеисти, макар че в техните религиозни виждания не са липсвали понятия, съществуващи и в днешните монотеистични религии, нарушаващи принципа на единствения Бог (защото какво друго освен форми на скрит политеизъм са Светата Троица и наследените от анимизма и юдаизма разни ангели, архангели, Сатана, дяволи, духове, джинове, вампири, самодиви, вили и самовили, ако не божества от втора и по-долна категория, съществуващи в юдаизма, християнството и исляма?)

При народите, възприели това понятие — или божество — от древните българи, то с времето започва да губи своя монотеистичен облик, да се разчленява на производни в зависимост от прикачените към него прилагателни. Така Тангра в различните народи, възприели го безспорно от прадедите на българите, става **Дегере-тенгри —** *Господар на Висшето небе,* **Ерхету-тенгри —** *Господар на Могъщото небе,* **Сунд-тенгри —** *Господар на Войнственото небе,* **Цадилхан-тенгри —** *Господар на небесната мълния,* **Дархан Гуджур-тенгри —** *Господар на небесните ковачи,* сиреч, отново на мълнията, **Тенгерийн** *Велико небе,* **Милиан-тенгри —** *Пълното небе* **(милиан** на арабски е *пълен, изпълнен),* **Атага-тенгри** (при бурятите), **Хисага-тенгри, Дайчин-тенгри** (при монголците, където е бог на войната) и т. н. Хакасците и моголите приемат направо израза *Божественото небе.* Средновековните монголи разказват легендата за кан **(хухе) Монхе-тенгри —** *Господарят на Вечното небе,* който е символ на единното благодетелно и всезнаещо правосъдие. Но каквото и прилагателно да е добавено, в крайна сметка във всички случаи остава понятието *небе,* т. е. *безкрайност.*

При монголските шамани понятието **Тенгри** вече означава *въобще бог, божество.* У различните монголски племена броят на божествата „тенгри" се движи между 9 и 99, а в ранния монголски будизъм (до XVI в.) техният брой е 33.

Сабирите (савирите) — племе, за което ще говорим по-долу, произхождащо най-вероятно пряко от шумерския град **Сипар** и вероятно родствено на прадедите на древните българи, персонифицират Тангра

като същество с космически размери, само малка част от което може да се види във видимата част от небето.

По-късно у редица народи той е кан, който заема главенстващо положение във Вселената и съответния божествен пантеон. Негово олицетворение става планинския връх в Тян-шан, с неговия най-висок връх **Тенгри кан.** В Тибет до днес съществува езеро **Тенгри.** Древните „тюркски" племена си имат свои „тенгри", които са богове върху различните „небесни сфери". Интересно е развитието на етимологията на един от тях — **Багатур-тенгри.** Той е защитник на хората, храбрец, символ на мъжество, началник на божествените войски, който със стоманения си меч може да разцепи планини. Именно от него произлиза руската дума **богатир** — приказен юнак, която е свързана с титлата или може би личното име на споменатия във византийски документи български воин Алобогатур. Тангра е жив до сега сред шаманистките ритуали на много сибирски народи.

Но той е съществувал далече извън този ареал. **Танагра** е понятие известно в Древен Египет, Древна Гърция и Индия — там то е и име на градове, вероятно произлезли от топоними на местности, чието име е свързано с Тангра. Нека напомним също, че най-вероятно Алцековите българи са оставили това понятие дори в Италия — там съществува река **Танагро** и село на име Сан Пиетро ал-**Танагро.** Любопитна подробност е, че един от най-добрите съвременни китайски познавачи на хуните носи името Тан Чангру!

И накрая се сблъскваме с нещо, което може да се нарече езиково археологическо чудо. Много далече от Шумер и дори от Азия, върху изолираните острови, наречени с общото название Микронезия и Полинезия, редица изостанали в развитието си местни островни племена до днес се кланят на божество, наричано на разнообразните местни езици **Тангароа, Тангалоа, Танаоа, Таароа, Канелоа.** Удивителното е, че това божество и там е небесно, то е олицетворение на небето, на дъжда, на небесната дъга, която е негово въплъщение, както и на морската стихия с всички нейни обитатели. То не е видима и възможна за изобразяване твар като многото други местни божества, то е създало само себе си в тъмнината **(По[3])** на космическа раковина, отделило след раждането си небето от земята. Маорите смятат пък, че е син на **Ранги** — Небето-баща (отново това **НГР,** макар и в друга подредба като **РНГ!) и** на **Папа** — Земята-майка[4], която отново толкова напомня горепосочената сричка По. Това божество е създало пръстта и гли-

---

[3] За сричката по виж по-долу раздела за бог Баал, както и подглавите за палавците, пелазгите, куманите (половците) и др.

[4] ***В*** редица „тюркски" езици думата баба(с ударение на последната сричка), а в европейските — папа, означава *баща, отец* (откъдето е и титлата на Римския папа). И само в българския то е в женски род — *баба* (с ударение на първата сричка).

ната от тялото си, после създава от тях хората, дава им оръдията на труда и ги учи на занаяти. При хавайците това божество е хтоническо, сиреч, „отвъдно", то е „тъмен" лош бог, който се бори с добрите „светли" богове. На остров Мангая смятат, че **Тангароа** е създал светлокосите хора и всичко, което има червен и кафяв цвят, а **Ронго —** чернокосите и всички останали цветове. На остров Пасха са смятали, че този бог е въплътен в змиорката, в акулата или тюлена и че има синове **Оро, Мауи, Тангарау.** И нека не изпуснем и дървените дъсчици с тайнствената неразчетена до днес писменост, която жителите на този остров наричат **ронго-ронго** — отново звуковото съчетание **РНГ!** Общото с древнобългарския Тангра е едно — смисълът на това понятие е вечността, вечният световен ред, чийто символ е вечното неизменно небе с неговите неизменни звезди! Кой може да каже кога Тангра е стигнал до тези далечни народи, как е бил „пренесен", от кого? И няма ли да стигнем до извода, че тайнствените тотеми на остров Пасха са именно негови изображения? Откъде все пак идва понятието Тангра?

Ако се заровим дълбоко в историята, ще открием, че древните шумери в Месопотамия смятали небесния дух **ЗинГиР** (асиро-вавилонците го наричат **ДенГеР**[5]**)** за стопанин на всичко, за въплъщение на небето — дома на боговете! Нека отбележим, че звукът **З**— твърдо **З** — в иракския диалект се чете често като **Д** — твърдо **Д**[6]**.**

Да добавим още, че такъв бог на небесата е имало и в **Ал-Обейд,** селището на предшествениците на шумерите по тези места, и името му е звучало като... Тангра! И всеки изследовател би трябвало да започне от тук, ако не и още по-дълбоко. Това невидимо „божество" е било безплътен символ на **дин-ГиР —** *небето* — дума, записвана с методите на клинописа като кръгче, т. е. *звезда.* Интересно е, че със същия знак е записвана и самата дума *звезда,* но тя е звучала като **Ан.** Във Вавилон *звезда* е **шаму**[7] а *небе* **— илу**[8] — т. е. вече две съвсем различни думи, но **ден-ГеР** си остава във вавилонския език в смисъл на *пространство.* Същевременно **илу** се развива и придобива значение на *бог.* Физически символ на Тангра е била неподвижната **Полярна звезда**, наричана в

---

[5] Храм на бог Денгер съществува и в съвременните останки на Вавилон в Ирак (ако не е бил разрушен и разграбен от варварските военни действия в тази страна през последните години).

[6] От тук арабският език като цяло се дели на Дад-овци и Зад-овци, както българският се дели на Я-ковци и Е-ковци

[7] Откъдето вероятно произхожда древното, но все още живо название на Дамаск и Сирия — Шам. Да си спомним популярната турска пословица: Нерде Шам, перде Багдад! — *Къде е Шам, къде е Багдад,* използвана, когато иска да се покаже, че две неща са много отдалечени едно от друго.

[8] Откъдето произхожда еврейското окончание **-ел** и названието за *Бог* въобще - **Елохим**, както и арабското **Иллях**, членувано **Аллах** - *божество, Богът,* за което ще говорим по-долу.

Шумер също **ДенГРи** или **ДенГеР**[9] Макар, че в древността това не е същата Полярна звезда, която познаваме, от тук ние сме само на крачка от философията на Тангра за центъра на света и неговата ос.

Нека разгледаме възможната еволюция на етимологията на тази дума. Да започнем с това повтарящо се до натрапчивост

-ГР-

Казахме, че китайското **тянь —** *небе* се покрива с хунорското (според Съсълов, за нас то е българско) **тень (чень)-ли,** (записът е с китайски йероглифи и в последната сричка китайският правопис е превърнал **-ри** в **-ли** и **Тень/г/ри** станало **Тень-ли.** Но това **-ри** или **-ли** пък си е чисто - **гри, -гра** и т. н. Ако **тень-** (или **тан-)** е *небе* в досегашните ни раз-съждения, имащи за основа Съсълов, (нашите тези по тази частица ще изложим по-надолу), то частицата **ГР-и** би трябвало да се превежда като *господар,* защото именно това означава на китайски съчетанието **Тень-ли.**

Звукът **Г** в тази частица, а и в други думи, с течение на времето в различни езици и диалекти претърпява доста промени. Той се превръща постепенно в гърлено **Х,** нещо средно между **Г** и **Х**[10]**.** В развитието на езиците и диалектите, включително както става в съвременните езици, едното винаги може да преминава в другото и обратно. Така че — **ГР-** в определени случаи може напълно естествено да стане —**ХР.**

Има ли такава дума в българския език, която да има подобен корен?

Разбира се, че има! И при това тя има доста странен характер. Това е единственото българско съществително, което ... няма единствено число!

По точно — има, но не от този корен! Говорим за думата **човек.** Специфичното в нея е, че тя има две форми на множествено число. От една страна това е **човеци,** а от друга — **хора. ХоРа!** — и пред очите се появява тайнственото **ГР — ХР.**

Стигаме до доста интересен извод — че понятието *хора,* в смисъл на човешки същества, стоящи над другите, се съдържа в понятието **Тангра!** Най-вероятно в единствено число то е звучало като **гор, гар, гер,** а впоследствие се превърнало в **хор, хар, хер** или нещо подобно. (Нека да напомним, че на немски *господин,* което е равносилно на човек-

---

[9] Може би именно така е звучало и името на един хунорски воин, записан в китайските летописи като Тай-и.

[10] Впрочем такова звучане са придобили редица славянски и чужди думи в украинския език, където **Г** се е превърнало именно в това специфично гърлено украинско **Х,** което има своя прототип в едно от четирите типични съвременни арабски **Х.** Обратно развитие има произношението на някои лични имена, предимно от германски произход, в руския език, където напр. Хитлер става Гитлер, Хайнрих Хайне - Генрих Гейне и т. н.

господар, е хер). Следователно, възприемайки славянската дума „человек" — „човек" с по-рядко употребяваното в множествено число „човеци", българският език е запазил и древнобългарското „хора". Очевидно то е означавало нещо повече от обикновените „човеци". Нека да напомним казаното по-горе — че самоназванията на повечето сибирски народи се превеждат като „човек", в смисъл на същество, стоящо над останалите същества, включително останалите народи. Звучи наистина гордо и предизвикателно! И напълно естествено е да възприемем, че в обстановката на младата българска държава, където българите са господстващият етнос, те да са „хората", сиреч, „господарите", докато останалите са простосмъртни славяни — „човеци", „человеци".

Названието хора очевидно преминава и в друго, вече географско, понятие. В славянобългарския апокриф, възникнал вероятно през IX-Хв. „Виденията на пророк Исая", на което ще се спрем по-подробно във връзка с поясненията около етноса на куманите, се говори подчертано за *Карвунската хора,* т. е. за *Карвунската земя.* Понятието *Карвунска* (за него няма да говорим подробно, само ще спомена, че според нас това е преиначено произношение на името на кан Кубрат, т. е. става въпрос за *Кубратска хора),* — обхваща определена територия на Дунавска България, при това не коя да е, а именно Добруджа, земята, където Кубратовия син Аспарух поставя началото на новата българска държава. Летописецът — определено славяноезичен, най-вероятно богомил, ако се съди по „еретичния" текст на това анонимно произведение, — е превърнал думата *хора-човеци* в географско понятие, използвайки старобългарската дума, или се е опитал да каже, че става въпрос за „кубратовите хора", господарите, а не за простосмъртните човеци! Това понятие в смисъл на „сбор от човеци" се е прехвърлило и върху народния ни танц *хоро.* По неведоми пътища (най-вероятно чрез етруските) понятието *хора* преминава и в латинския език, от който произхожда прилагателното „ХуманитаРен" и „Хуманен" в същия смисъл — „човешки", както и думите *хор, хорал* и др.

Но понятието ГР-ХР най-вероятно се е развило и по-нататък. Това Х в някои езици просто може да изчезне - както е станало във френския напр., където при произношението на посоченото по-горе произхождащо от латинския прилагателно HummanitaiRe, първият звук Х е престанал да звучи, той просто е останал само като писмен знак, напомнящ за произхода на тази древна дума. Нека не забравяме също, че в някои български диалекти — това особено важи за северодобруджанския — *хора, хората* се произнася като *ора, ората* — там Х е изчезнало.

Понякога някои наши съвременни исторически анализатори без доказателства извеждат понятието „хора" от името на древноегипетския бог Хор-Хорус, сина на Изида и Озирис. Това би могло да бъде прието като вярна хипотеза, ако древните египтяни произнасяха името

на своя бог по този начин. Но това не е така. Повечето от популярните произношения на имената на богове, фараони, царе и т. н. на Древен Египет, Шумер, Акад, Асирия, Вавилон и Персия са гръцки интерпретации на оригиналните „национални" произношения на тези имена. Така е и с Хор, чието оригинално древноегипетско име е Хару. (Впрочем в подобни интерпретации са ни известни и имената на неговите родители Изида и Озирис, които на древноегипетски звучат като Исет и Осир).

От ГР към ариите

Казахме, че звукосъчетанието **ГР**, така или иначе, с каквито и гласни да се съчетава, още от шумерския език е свързано с понятията *господар, стопанин.* В самоназванието на страната **Шумер**, (или **Сумер**), което, както казахме, още не е напълно „преведено"[11], е влизала тази прословута частица —**гра** или — **гер**, запазена в крайна сметка като —**ер**, **гер** заимствана от **Ден-гри** и показваща превъзходството на шумерите над останалите „варварски" народи, които впоследствие заемат земята им, възприемат цивилизацията им, развиват я, за да я превърнат в новата велика цивилизация на Междуречието, наречена впоследствие Асиро-Вавилонска.

Както и да са се сменяли гласните в съчетанието **ГР**, следвайки граматическите закони на древния български език, които са ни познати само отчасти по обективни причини (липсват достатъчно писмени паметници, а „чертите и резките" още не са разчетени докрай), подобно на гласните в други езици, като са ставали ту **У**, ту **А**, ту **И**, дори да са изчезвали, самите съгласни остават трайно, особено **Р**, като **Г** може да изчезва или да се трансформира в друг звук, най-често в **Х** в различните му варианти. Можем само да правим сравнения с възможни сходни думи в други езици, произлезли от древнобългарския, или такива, върху които той е оказвал дълговременно влияние.

С времето частицата **ГР** се е превръщала (или е била транскрибирана от чуждоезични летописци) в окончания, които ще разгледаме подробно по-надолу: **-гар** (**ерагар**), **-гур** (**оногур**), **-гир** (**коцагир**), **- гър** (естествено **българ**), **-дер** (**завендер**), **-ар** (**чдар**), **- ир** (**киригир**, откъдето и славяно-тюркско-монголското **богатир-бътър-батор**, **-ор** (**олхонтор**), **-яр** (**кувияр**), **-раг** (**котраг**), **-ах** или **-аг** (**тарниах**) и по-нататък **лар**, **-лари**, **-ларъ**, **аги**, **агалар** (редица тюркски езици), **-олар**,

---

11 Гео Донев търси отзвуци и от самото име шумери и ги намира в името на с. Шумерци (Сумерци), Старозагорско, може би дори в името на Шумен, Шумерския кладенец при с. Гърло, Радомирско, на град Шумерля в Чувашия. В някои райони на Русия наричат чувашите Шумер-плгар, което пък е пряка връзка между имената шумери и българи.

-олу или **-оглу** (турски) и т. н.

Ако продължим разсъжденията си в същия ред, можем да забележим как в редица тюркски езици, произлезли безспорно на много по-късен етап от хунорския, който пък е вероятен роднина на древнобългарския, постепенно частицата **ГР**, в която **Г** е изчезнало, се е превърнала в обозначаване на множествено число за съществителни или прилагателни. В турския език, например, където няма род, повечето съществителни завършват в множествено число на **-ар, -лар, -ер** или **-лер.** В днешните тюркски езици съществува и дума, явно дошла от същата тази основа, която звучи и като **агар** и е смислово свързана с *„господаря"* в дом, род, семейство и т. н. — тук вече отиваме към познатото ни турско **ага,** множествено число — **агалар.**

По същия начин като **-ер** звучи в тюркските езици и понятието земя в смисъл на територия, което пък се покрива изцяло с нашето тълкувание за „карвунската хора".

Според арх. Д. Съсълов още по-любопитно е установяването наличието на некитайско — индоевропейско население в един твърде отдалечен от Евразия район. В днешната югозападна китайска провинция Юнан; встрани от исторически пътища, в района на Тарим, който много свързват с прадедите на българите, в една обширна област наречена **Ерхай,** край езеро, наречено **Ер,** китайски хроники съобщават за „южни варвари" **Ди** — едно от названията, с които те са наричали хунорите.

Щом толкова понякога доста отдалечени по звучане окончания могат да се възприемат за производни едно на друго, а и всички те са производни на окончанието **-гра** в думата **Тангра**, трябва да се приеме като аксиома, че и окончанието на „бъл-**гари**" може да бъде изведено от тях и да означава *хора,* т. е. *истински хора* (за разлика от останалите човешки твари — човеците), *господари.* Впрочем, както отбелязахме по-горе, по подобен начин се превеждат етнонимите-самоназвания на редица сибирски народи, които под една или друга форма почитат този бог.

От друга страна, въз основа на принципите изложени във въведението на нашата разработка, окончанието **—гра** би могло да се изведе и от арабо-семитския корен **JRR**, означаващ *тегля, влача, мъкна, буксирам, превозвам, въвличам, извличам, отсрочвам, преживям,* с производните *въвличане, буксиране, влачене, прицеп, чекмедже, преживяне, трактор, рязко движение, гърне, следа, дъвка, грях, престъпление, водоскок, ремък, дренажна тръба,* а също и *Галактика, Млечен път.* Както се вижда, производните доста надвишават смисловите значения на самия корен. На кюрдски език пък „**гир**" означава *гръм* — т. е. отново нещо, свързано с небето.

За да уточним още веднъж смисъла на това **ГР**, с което неведнъж ще се срещаме, включително в доста видоизменените му форми, нека разгледаме накратко и „индийската" версия, разработена подробно и дос-

та убедително от Пламен Цонев. Според нея посочените окончания са варианти на съществуващото до днес понятие от санскритски произход **гуру** в смисъл на *свещен учител, съвършен човек, господар* в системата на индуистките вярвания. Според тази версия въпросът за палеоконтакта между прародителите на индусите и на древните българи намира точен отговор именно чрез тази дума — че прадедите на българите по някакъв начин са свързани или дори са част от арийските племена, чието присъствие в Индустан се потвърждава от свещените книги на индусите, които пък се смятат за автохтонен народ на този регион. Да добавим — става въпрос за физически контакт между два различни народа. По принцип подобен контакт между племена от арийски произход и древни индуси не само че не е изключен, но е и регистриран в индуските Веди, а това показва колко огромен е бил в древността човешкият ареал, от който ще произлезе народът с името българи, колко огромна по територия е била азиатската империя, част от която са били и бъдещите българи и хунори, мерила равностойно сили с огромен Китай. Но, изглежда, този термин е много по-древен от исторически известното начало и на двете империи.

Просто понятието **гуру** в Индия е едно от потвържденията, че след появата на семитите-акадци в Месопотамия завареното население на шумерите съвсем не се е претопило изцяло, а значителни части от него са били принудени да напуснат земите си и да се изтеглят на север, на запад и на изток - към Средна Азия и към Индустан, носейки със себе си своята убеденост, че са народ на господари и да оставят легендите за завоюването на Индия от **ариите,** смятащи себе си за *господари,* следи от което са запазени в Харапа (отново **ХР)** и Мохенджодаро.

Звукът **Г** от името на Тангра в индийските и персийските записи е изчезнал за името на народите, наречени арийци или арии, за които говорихме по-горе и чието име според нас безспорно произхожда от тангристкото **ГР,** но се е запазил за избраниците, *учителите, господарите,* **гуру,** които са били с доста по-висока култура от местното население. Частицата остава и в самоназванието на народа, избягал от Шумер, който търси място под слънцето в безкрайния хладен север, в далечния североизток по границите с бъдещия Китай и на изток — към Индия и Тибет. Той е един от малкото народи в света, запазили в своето самоназвание **-гари** собствения си произход **-ари,** т. е. арии.

Нека вземем и думата *ураган.* Не, тя не е арабска, тя е преиначената индийска дума **арикан,** превеждана като *бурен вятър* и впоследствие използвана в английския като Hurrykan. Мисля, че след всичко казано само слепецът може да не забележи, че индийската дума се състои от две вече познати ни думи — **арии** и **кан,** сиреч, този бурен вятър е просто божество, *кан на ариите*\ Или че индийската дума **сАРа** или **свАРа,** имаща значение на *повелител,* е могла да мине у други народи и да се превърне в *цар!*

Ден-, Тен-, Тан-...

След тези разсъждения време е да разгледаме и първата част от понятието Тангра от езикова гледна точка. Като имаме предвид неговата древност, ние ще търсим в съвременните близкоизточни езици, както семитски, така и индо-европейски, такива корени, двубуквени или трибуквени, които да ни подскажат неговият вътрешен смисъл.

Проф. Л. Димитров смята, че тази част от това понятие означава, освен *небе,* също и *природа, естествен „висш" закон.* А кой закон може да бъде по-висш от понятието *религия,* което само по себе си е наистина *висш закон на природата,* свързващ духовното с материалното, чийто символ наистина може да бъде безкрайното безлико *небе,* но със специфичния си символ, изразен с шумерския йероглиф за звезда — малкото кръгче, китайската **Тен-и** — *Небесно единство,* или **И-тиен** — *Единствената на небето* — очевидно т. нар. *Средищна звезда,* т. е. онази, която е била в древността „по средата", тогавашната, за 2668 г. пр. Хр., Полярна звезда — звездата от 3,5 величина Алфа на съзвездието Дракон. И изведнъж в очите се набива самата дума *полюс.* Но за това — по-надолу.

И действително — на персийски *религия* е **ден**. На сродния му кюрдски е **дин**. А при арабите е **дийн**. А от арабския тази дума е преминала практически в езиците на всички народи, които са възприели исляма.

Сега, като имаме предвид тези написания и говорни варианти, както и споменатото по-горе историческо развитие на звуковата основа на Тангра, нека се съсредоточим към възможния анализ на арабо-семитските глаголни корени, от които първата част на това понятие би могла да произхожда.

Думата **дийн**, разбира се, е арабизирана в съответствие с граматичните закони на арабския език. Тя е трябвало или да създаде свой корен, или да влезе под сянката на някакъв по-древен арабски корен. А такъв е съществувал и той е **DYN**. По начало в семитските езици, а така е останал и в арабския език, той е означавал *вземам заем, давам заем, съм длъжен, задължавам, влизам в дълг, купувам на кредит,* с производните им *кредит, кредитор, дълг, заем, длъжник.*

Първоначалният смисъл на арабския корен обозначава именно горните понятия. Обаче, като имаме предвид, че думата **дийн** съществува и в арабския, и в посочените, а може би и в други древни индо-европейски или семитски езици, но в значение на *религия,* приемаме, че става въпрос за очевидно звуково съвпадение на две думи с еднакви корени, но с различни значения.

В този корен неизвестно кога и как се е наместила нова дума с абсолютно същото звучание, омонимът **ден-дин-дийн**, със съвсем ново значение — *изповядвам религия,* с производни *религия, рели-*

гиозност, благочестие, набожност, вяра, благочестие, вероизповедание, вероучение. Бог получава едно от „свещените" си имена в съответствие с това ново значение. Той става **Дайан** (на еврейски **Даян,** може би от там нашето **Деян**), което ще *рече Върховният съдия, духовният (религиозният) съдия.* От тук, вече по арабските закони за словообразуването, именно от този вече арабизиран корен, който от простото двубуквено **DN,** получава в средата полугласната **Y** (нашата **И**), за да стане трибуквен, се появяват нови производни: *съдя, обвинявам, предавам на съд,* религиозното *Страшният съд* (**Дайнуна**), *осъден* и т. н.

Разбира се, може да се търсят и други арабски корени, които да напомнят за древните значения на думата **ден-дийн,** което постепенно се е превърнало в **тан.** Или превръщането е станало в обратна посока. Кой може да каже кое е по-древното и основното — Денгер, Зингир, Тангра или Денгри? Например арабският език е запазил до днес древния корен **ZNN,** който се употребява много рядко и явно има несемитски произход. А той означава *фуча, свиря* (за вятър), *жужжа* (за пчела или за вятър) и т. н. Възможно е по начало той да се е образувал като звуково подражание на звука, издаван от насекомите, като с течение на времето логически да е бил свързан с атмосферата, сиреч, с небето, с безкрайното пространство. И тук отново вече идваме към онзи вероятно единен праезик на народите, който впоследствие се цепи на множество езици — библейската легенда за Вавилонската кула и разделянето на човешките езици предава образно и символично този много дълъг процес, в който са замесени много раси и народи .

По-друг смисъл притежава арабският глаголен корен **TNN,** който също отново *звъни, жуж-жи,* но се употребява само образно за пространство. Тук забелязваме как звукът **З** в горепосочения корен е преминал в **Т**, как от **Зингир** е станало **Тангра** или **Тенгри**. Вероятно семитските народи, изместили шумерите в Месопотамия, развиват смисъла на думата, която от **DN** и **TN** става **TNN** — корен също така чужд на съвременните семитски езици. Той се използва практически само в североиракския диалект на арабския език, т. е. отново в Междуречието, и е по същество непреведим. Използва се, за да се изрази някаква непрекъснатост в определено действие — напр. в изрази като а *той върви ли, върви* или *а той яде ли, яде.* Точно тази непрекъснатост е израз на вечността, а тази вечност е в небето, за разлика от непрекъснато променящата се земя и живота върху нея.

Вътрешно сме убедени, макар че нямаме достатъчно знания, за да го докажем, че от това **ден-дийн-зин-тан** води началото си и името на гръцкия бог **Зевс (Zeus),** и латинското наименование за бог, влязло под една или друга форма във всички европейски езици **Deus.** Допускаме, че името на бог Зевс е възможно да произхожда от названието на българския бог Тангра. Разглеждайки името на пелазгите не можем да не

посочим, че техният главен бог, чието име не знаем, но е наречен по-късно от гърците Зевс и е приет и за техен върховен бог, е имал светилище в **Додона** — Епир, недалече от гръцкия град със странното негръцко име **Танагра.** Следователно нашето предположение не е безоснователно. Ако е така, то ние намираме в Епир светилище на една цялостна религиозно-философска представа в лицето на **Ден (Зен) -Тан-гра,** олицетворен като бог с човешки черти, какъвто е Зевс.

А може би от това специфично значение на корена е родена и европейската дума **...тон —** *музикален звук!*

Някои други асоциации и тълкувания

И така — ние се опитахме да дадем едно ново тълкувание за значението на понятието, на философската категория Тангра. Но какво общо има бог Тангра с името на българите, освен окончанието, което може да е случайно съвпадение?

На този въпрос ще отговорим по-надолу. Тук само ще посочим, че за нас бе много важно да открием първоначалното значение на това окончание. С времето то е загубило смисъла си, с развитието на езиците се е превърнало в обикновено окончание на съществително, което, съответно в различните езици, произлезли от прадревните езици, предшестващи може би самите шумери и знаменитите потопи, включително този в Черно море, да придобива род и число и да се скланя в падежи. Но първоначално, поне от времето на шумерите, с които практически започва и писаната човешка история, то е означавало *истински, висш човек,* т. е. *господар.* Преките ни първородци са приели това окончание, за да подчертаят, че са народ-господар, стоящ над останалите, а и с цялата си история са се старали да бъдат такива. Те са се смесвали с други народи, които дори са приемали техния етноним, но това окончание остава и в имената на техните племена, родове, семейства.

Впрочем самата наша съвременна дума *господ-ар* се състои от славянското **господ** (защото на древнобългарски език това понятие е **бог, баг,** както се потвърждава и от съвременните езици, сходни на персийския) и **-ар,** т. е. *господар* ще рече *арийски господ (бог)* или *господ (бог) на господарите.* Със славянизирането на древнобългарския език първоначалното значение изглежда се е самозаличило, а това окончание се прибавя към думи, изразяващи предимно професии — *дърв-ар, желез-ар, обущ-ар,* което по начало би трябвало да означава *господар на дървото* или *господар на желязото* **или** *господар на обувката,* развило се като *човек, занимаващ се с дърва, с железа, с обувки.* Впрочем именно по този начин арабите използват понякога своята думичка **сейид —** *господар, господин,* пред някое друго съществително, свързано с професия, за да покажат, че

даденият човек е наистина *майстор* в своето дело. Например сеийд ал-мутрибин, букв. *господар на музикантите,* ще рече *музикант-виртуоз* един от синонимите на *лъв* е *сеийд* ***ал-ухуш*** *— господар на зверовете,* това е и почетна титла, носена от всички мюсулмани, произхождащи от рода на пророк Мохамед.

Все пак поставяйки на вниманието на читателя една хипотеза, ние не можем да премълчим други хипотези, които също имат своето място и притежават немалка достоверност, а и се покриват с някои наши тези, макар и пречупени през друга призма. Напр. изключително високо ценения от мене покоен писател и изследовател Й. Вълчев изхожда от гледището, че в Тангра съществува своеобразното триединство на понятията **Тан** — *Вселената* (покрива се с нашето тълкуване на корена **TNN**), на **Нак**, което той, неизвестно от какъв език или от какъв източник превежда като *човек* и древноегипетския бог **Ра**. Особено привлича последното. **Ра** (произнасяно от древните египтяни като **Ра'** — със странния уникален звук **аин** в края) е може би най-древния по произход върховен египетски бог, олицетворение на Слънцето, чието име впоследствие е синкретизирано в названията на множество други местни египетски богове — **Амон-Ра**, **Собек-Ра**, **Ра-Хор** и т. н., т. е. наименованието на бога се е превърнало в название на понятието *бог.* А **Ра** като сричка действително съществува като част от имената на други божества, твърде отдалечени от Египет — не само в Тангра, а и напр. в индуския Рама и дори в някои богове на американските индианци. Тезата е напълно допустима и вероятно също доказуема. В такъв случай, ако окончанието е било **нак-ра** *(човек-бог),* то и разглежданото окончание **-гури** (тук **КР** е станало **ГР**) би било символ именно на общността и непрекъсваемата връзка между „човека" и „бога" — т. е. отново стигаме до „божественото" в произхода на онези, които са имали в окончанието на името си тази частица.

Самата дума **тангра** претърпява впоследствие, когато прадедите на българите изчезват от полезрението на по-южните народи, интересно развитие. Изгубва се основното значение като име на божество и местните народи постепенно наричат така *небесния свод.* След това прилагателното *небесен* се „отделя" и започва да се използва като самостоятелна дума, а *свод* се развива в персийския като **танджура**, превръщайки се накрая в най-обикновена издута сводеста *тенджера,* напомняща с формата си, когато се обърне с дъното нагоре, небесния свод. Понятието се връща в арабския език именно в този си смисъл. По-късно, когато арабите започват да завоюват Северна Африка, достигайки до Гибралтар те смятат, че, според своите вярвания, са на края на света, там, където небесният свод допира земята. Тогава те инстинктивно връщат първоначалното значение на *тенжерата* като *небесен свод* и наричат града, основан от тях **Танджер** (тук **Г** отново

е преминало в **Дж**[12]), предполагайки, че по-нататък, зад океана е легендарната планина Каф, където земята и небето се допират, но където пътуването е абсолютно невъзможно и противобожествено. Танджер, според тях, е най-близката точка до тази въображаема линия. А Танджер — това е Гибралтар, това са Херкулесовите стълбове, това е „краят на света" според древните, с изключение, може би, на финикийците!

И нека споменем още едно предположение — в името на река **Тунджа** по наше мнение също е закодирано името на Тангра.

И така — що е Тангра?

От Шумер и Асиро-Вавилония **Денгер-Денгри** преминава у народа, който ще се нарече българи, превръща се в **Тангра,** възприема се от различните народи, имащи роднинска връзка с тях или е бил в съприкосновение с тях и постепенно се превръща в неперсонифицирано безлико мъжко божествено начало, символ на съдбата на отделния човек, на хората, на народите, на държавата, символ Върховния ред, за който говори Съсълов, на безкрайното природно движение, в което се въплътява великата абсолютна истина.

Стигаме до крайно интересен извод, който може да прозвучи и като ерес — Тангра не е божество! Преводът на тази сложна дума сама по себе си притежава много по-дълбок философски смисъл, отколкото един идол, колкото и „могъщ" за изглежда той, каквито и символики да включва. Тангра в „преводното" си значение би трябвало да означава, съгласно нашето тълкувание, **„Религия (вяра, върховен ред) на господарите",** т. е. олицетворение на всички сили, на цялата материя, на цялата вселена, на безкрайното пространство, което в очите на древните е олицетворявано от небето. По такъв начин древните ни прародители са поставяли знак на равенство между религията и безкрайността на вселената във всичките й възможни форми.

---

12 Сравни Гюро и Джуро, Георги и Жоро (Джоро) в българските лични имена. За сравнение - в съвременния египетски диалект на арабския език всички без изключение думи, в които има звукът-буква **дж**, той се изговаря като **г -** звук, който в литературния арабски език липсва.

ГЛАВА ВТОРА

БА'АЛ

След като разгледахме възможното съдържание и произхода на окончанието **-гари,** сега да проследим възможния произход на първата сричка бъл- в названието българи. Както вече казахме, към тази първа частица умишлено не прибавяме и смятаме за правилно, че не бива да се прибавя **Г,** както правят редица наши изследователи, защото тя е част не от първия корен на разглежданото понятие, а от втория, който се е развил като негово окончание.

Поглед към Ба'ал

Като имаме предвид, че онези, които се наричат в онези далечни времена или ще се нарекат българи, в течение на векове са водеща група сред многобройни и многочислени племена, то би трябвало, в съответствие на традициите на времето, те да смятат себе си за богоизбрани. Всъщност това е и извода, който направихме по-горе. Те са вярвали в Тангра, в смисъл на „религия на господарите", но по една или друга причина не са възприели изцяло това име като етническо самоназвание, още повече, че са носели в общото си племенно име част от Тангра под формата на гордия си етноним **гъри-арии,** а може би поради прекалено общия, неконкретизиран характер. Още повече, че след изтеглянето на шумерите от Месопотамия или ликвидирането им по насилствен начин или чрез постепенна асимилация, понятието Тангра постепенно вече е персонифицирано като божество от много варварски племена и народи, които са влезли в контакт с оживелите и избягали от земите си потомци на шумерите и са възприемали в една или друга степен тяхната култура, какъвто е примерът с китайците и дори със сибирските народи[13]. А те са имали нужда от друго име, което да е единствено и само за тях. В този случай е трябвало да се намери име на божество, което е водещо за тях самите в региона, от който са излезли, и да има идентични черти с безкрайността, символизирана от Тангра, макар и името му да е друго. Разбира се, това божество би трябвало да съществува някъде там, в Предна Азия, във или около земята, където са живели древните непознати шумери, откъдето тръгват древните българи. Има ли такова божество в този регион?

---

13 Нека отново напомним, че самоназванията на много от сибирските и азиатски народи, както от тюркски (якути-саха, тувинци -тъва, таджики и др.), така и нетюркски (тунгуси-евенки, ненци, буряти, кети и др.) произход, почитали Тангра като божество под различни произношения, в превод означават хора, т. е. всеки от тях поставя себе си над останалите народи, които за него са човеци „втора категория", а той сам е „божествен избраник".

Оказва се, че има. И то е древният „финикийски" бог **Ба'ал,** наричан от несемитските народи просто **Баал.**

Ба'ал или **Ба'алу** се смята за западносемитски бог, особено популярен в земите на Арабия, финикийците и Картаген. Той е върховен бог в ханаанско-арамейския пантеон, нещо като гръцкия Зевс — впрочем, много легенди от гръцката митология са свързани с Финикия или произхождат от финикийски образци. Това е същият бог, наречен от гърците **Ваал** при превода на Библията от староеврейски, жестокият **Велзевул** (на древносемитски това е едно от превъплъщенията на Баал и то звучи като **Баал-Зебул,** т. е. Баал, който обогатява земята с тор), в чието лице и юдеите и първите християни са виждали Сатаната, омразния символ на многобожието, на когото поклониците му са принасяни, според преданието, потвърдено от исторически и археологически източници, и човешки жертви, поради което е идентифициран и с **Молох** — Кръвопиеца. Подобни жертвоприношения са били типични за много древни богове по всички краища на земята, но е също възможно в своята свещена ненавист към всичко извън рамките на собствената си религия, древните юдеи да са му придавали какви ли не допълнителни отрицателни черти. Именно към него се обръща в отчаянието си пред ударите на жестоката пустинна природа в Синай Аарон, братът на Мойсей, и в негова чест излива *Златния телец,* докато пророкът в Синайската планина получавал от Бога *Десетте божии заповеди.*

Възможно е в дълбока древност Ба'ал и да е бил бог на определено племе в региона, който, подобно на Тангра, се е мултиплицирал с течение на времето в различни образи. Обаче редица информации през последните десетилетия говорят, че Ба'ал не е семитски бог, че той е бил донесен от други земи и внедрен сред местното първобитно население от неизвестни пришълци. Кои са били те? Неволно в ума отново възниква Черноморският потоп, бягащите от стихията нещастници, които, въпреки всичко, носят със себе си и своите тотеми божества. Една част от тези хора остават на Балканите, дори приемат самоназвание, отговарящо на това божество. Това са, почти безспорно, споменатите по-горе пелазги. Друга част слизат към югоизток, основават шумерските градове държави, но и съставят народ, наричан със странното име **палайци,** в което също се съдържа името на бог Баал. И чак след това този бог ще стане основен на появилите се от юг семити.

Не търсим корените на това движение на народите, носещи със себе си своето божество. Вероятно това е друга, изключително сложна тема за разчепкване, чието място не е тук. За нас е важно, че Ба'ал съществува от самото начало на присъствието на шумерите в Месопотамия.

-АЛ

Подобно на Тангра, елементарният анализ на думата „ба'ал" показва, че тя се състои от две части.

Втората част **-ал**, с която ще започнем анализа си, е безспорно „семитското" понятие на *„бог", „божество".* Това **-ал** или **-ил** съществува и в множество лични имена, дори в съвременния ни език, които произхождат от староеврейски, където *Бог* е **Елохим** (използвано и в арабския език като **Аллахумма!,** в смисъл на *Всевелики Аллах!, Всемогъщи боже!).* Известно е, че много имена, възприети по време на приемането на християнството в България по времето на св. Цар Борис са имали именно такъв произход — за това говорят имената на синовете на комит Никола — Давид, Аарон и, особено, цар Самуил. Подобно на името на последния има множество други еврейски лични или свещени имена, употребявани и от други семитски и несемитски народи, включително от арабите — **Гавра-ил (Джабра-ил, Габра-ил), Ману-ил, Миха-ил** и т. н., към които би трябвало да добавим неупотребяваните у нас като **Азра-ил, Матуса-ил** (смятан за дядо на Ной), а също и **Сатана-ил.** Това „**-ил"** е „божественото" окончание — всички те са някакво качество на бога или негова част. Например **Самуил** би могло да бъде „преведено" като *Небеса на Бога,* **Гавраил —** *Мощ на Бога* и т. н. Намираме това **-ал** или **-ил** или **-ул** (фактически една и съща дума, но в трите съществуващи до сега падежа в арабския език) като самостоятелна дума в смисъл на *бог* в имената на множество шумерски близкоизточни божества — **Енл-ил** (главен шумерски бог на триада, заедно с **Ану** и **Енки),** бог **Нерг-ал** и богиня **Ерешкиг-ал** (главни шумерски божества на подземния свят) **и т.** н. Дошлите по-късно семити донасят със себе си своите заимствани от по-древните племена, но вече разнолики **ба'ал-и,** придобили и различни произношения — напр. акадският **Бел** и съпругата му, богинята **Белет.** Тук се намесва и арамейският език със своя глагол **алаха —** *бог, божество.*

Понятието е запазено и в съвременния арабски език, в неговия корен **'ЛХ** (с т. нар. специфичен семитски „беззвучен звук" хамза — в началото, а в края — с гърленото звучно **Х**, което понякога се губи, особено когато е в края на думата и след него няма гласна). Като глагол **'алаха** в т. нар. първа порода този корен (*съм...* еди какво си) не се скланя, т. е. той не може да се използва като *„аз съм бог — ти си бог..."* и т. н. (макар, че граматически това е допустимо) — това би било пълна ерес, и онзи, който би го използвал в този му вид, с право би бил наречен еретик, защото не може човек да се самонарече **бог!** Вярно, че в друга производна порода този корен може да се използва като *„имам високо мнение за себе си".* По принцип повече се употребява т. нар. втора порода на корена **а'аллаха,** което означава *обожествявам,* но и това е рядко използвано, защото всяко обожествяване на нещо, освен на Аллах в исляма е също ерес.

По-популярни са съществителните от този корен, които имат много по-древен произход от самия арабски език, варианти на които споменахме по-горе. Най-популярно е **'илах** или **'илях** (мн. ч. **'алиха,**

ж. р. '**иляха**) — *божество, бог,* с прилагателното им „**иляхий** — *божествен, теологически.* С прибавянето на представката **ал** — (съществува случайно звуково съвпадение с горепосочения корен), обозначаваща в арабския език пълния член на съществителните и прилагателните, независимо от техния род или число, '**илах** се превръща в **ал-'илях**, което с течение на времето още преди появата на исляма е станало „**ал-лах**, **Аллах**, т. е. *Богът,* в смисъл на единствения, за разлика от множеството езически божества преди мюсюлманския пророк Мохамед (VII в.). Правилно в преводите тази дума да се превежда на български като *Бог, Господ,* подобно, напр. на латинското Deus, или френското Dieu, или английското God! За съжаление такъв правилен по същество превод не е бил направен на нито един християнски език, по моему, умишлено, с цел да се противопостави християнството на исляма, християнския трилик Бог —- на мюсюлманския стриктно единолик бог Аллах[14], същество, което същевременно не е същество, а невидима безлика сила, защото обхваща всичко съществуващо, материално и духовно, мислещо и немислещо, но без да притежава определени антропологически черти.

Ба' и Ба

След като установихме, че втората част на понятието Ба'ал означава Бог, божество, нека се върнем към неговата първа част.

Оказва се, че в познатите трибуквени арабски корени няма такъв, който да има глаголно значение и да звучи по сходен начин. Но от древните семитски езици в арабския се е запазила една дума с многозначителен превод. Това е думата **Ба'**, състояща се от две съгласни и една гласна. Думата започва с познатото на всички езици звучно **Б**, следвано от анализираният по горе и съществуващ само в някои семитски езици плътен съгласен гърлен звук **айн**.

Много древната дума **ба'** макар и рядко употребявана в наши дни, защото за нейните значения има и други синоними, означава *могъщество, умение.* **Тауил ал-ба'а** (букв. *с дълго умение)* значи *могъщ, способен, умел;* **касир ал-ба'а** (с *късо умение) — безсилие, слабост, неспособност;* **дейик ал-ба'а** — *(с тясно „ба'а") — скъперник.* Разбира се, тук трябва да възприемем тази дума в чистия й вид, а не в словосъчетанията, в които тя влиза.

Някои учени се опитват да свържат тази част от името на древния бог с древноегипетското понятие **Ба**' което е една от трите, според древноегипетските разбирания, „души" на човека, наред с **Ах** и **Ка** и е най-близка за нашето понятие за душа, представяна като птица или,

---

14 Впрочем и днес, ако посетите гагаузка християнска църква в Гагаузия в Южна Молдова, (защото гагаузите са тюркоговорящи православни християни, смятащи себе си за най-древни и най-чисти българи), ще чуете в християнските молитви как вместо Бог се употребява Аллах.

през по-късни епохи, като птица (черна лястовица) с човешка глава. Според древноегипетските вярвания всяко живо същество (не само човек) има своето **Ба. Ба** е безсмъртно, може да живее извън тялото след смъртта му, но запазва характера на съществото, в което е бил, притежава собствена сила и може да действа в материалния свят. Интересно е, че **Ба** не е присъщо на боговете, то е просто демон, призрак или нещо подобно, произлязъл от тялото, но не завръщащ се никога в него. При това положение за нас е трудно да възприемем, че от него може да произлиза названието на бог Ба'ал. Освен това в древноегипетския език е имало звук **'аин,** и в такъв случай **Ба** би трябвало да бъде **Ба',** а то не е.

Що е Ба'ал?

И така — от семитският корен **B'L,** (по средата със странния за ушите ни **'аин,** нека запомним това, защото то ще ни е нужно при бъдещите ни разсъждения), се е образувал глаголът **ба'ала,** който смислово би трябвало да означава съм *господар,* но и *съм пространство, съм небе, съм бог* (вероятно поради подобна логическа безсмислица той или е и изчезнал, или може би никога не се е появявал в този си смисъл именно като глагол). Обаче в първия смисъл *съм господар* в съвременния арабски език са се запазили редица производни. **Ба'ал** означава *стопанин, господар,* но и *съпруг*. **Ба'ла-т** в ливанския диалект до днес се употребява като местен синоним на думата *съпруга* (нали именно по тези земи са живели филистимяните и финикийците, а много ливанци, особено християните, смятат себе си по произход за финикийци). Съществителното **ба'али** има смисъл на *широко пространство, широка земя,* и се употребява специално за широките териториални ивици между пустинята и напояваните плодородни земи, които дават плод само ако вали дъжд.

Следователно първоначално думата **ба'ал** има смисъл на *господар,* на *стопанин на всичко*. Илич Цветков също приема, че думата **бал** или **бул** означава *господар*. Нещо повече, този бог имал съпруга **Ба'алат,** смятана също за *стопанка,* за *господарка* (обърнете внимание на посоченото по-горе съвременно значение на същата дума в Ливан!). В западно-семитските разбирания (конкретно в Библос) бог **Ба'ал** е *покров,* сиреч *небе,* над земята **Ба'алат,** която е подвластна на съпруга си и е под него в сексуалния им акт. Впоследствие се раждат и „производните" на Ба'ал — **Ба'ал Хамон** е *Господарят на жегата,* сиреч, Слънцето, **Ба'ал Картат,** (развито впоследствие като **Ба'ал Хадад,** акадкия бог **Адад),** е *Господар на плодородието,* **Ба'ал Забуба** е *Господарят на мухите,* а **Ба'ал Шамем** (на хананско-аморейски), същият **Ба'ал-Шамин** (на аморейски), същият **Ба'ал-Самин** (на староарабски, на новоарабски *небеса* е **samawat**), означава *Стопанин на*

небесата, и още по-конкретно, в западно-семитските разбирания — *Владетел на небесата и слънцето,* **Ба'ал-Зебул —** *Княза на небесата,* (от който авторите на Библията вземат образа на страшния кървав ханаански бог **Велзевул**). На планината Цапану (античния Касиус, съвр. Цафон в Палестина) той е **Ба'ал Цапани.** А в Угарит той е **Ба'ал Алийян** — *висшият, най-високият, най-силният,* покровителят на града. Наред с останалите му функции там той е бог на бурята, гърма, мълниите, дъжда — все качества, свързани с атмосферата, с небето. Освен това го наричат *яздещият облаците, юнака, „бика"* (като символ на плодородието), по-късно — на водите, като *воинът с колесница* (вероятно вече след идването на хиксосите, довели със себе си опитомения кон) — на войната и т. н. По древногръцката терминология той, според финикийската (вече по-късна) геогомия, е **„Библоския Уран",** сиреч, задгробен, хтонически бог, има за съпруга **Атартатис** и е син на **Ел (Илу)** и **Ашират (Астарта),** които пък са шумеро-акадски божества.

Влиянието на жреците на Ба'ал, проличава от факта, че той се запазва дълго време като върховно божество в редица райони, вкл. до появата на исляма. Само името се променя несъществено в местните произношения — то става **Бел** или **Бол** и става общо название на понятието *бог.* Вече всяко божество става **Бел,** т. е. *господар, владетел.* През III хил. пр. Хр. титлата **бел** (произнасяно в Западна Сирия като **бол)** носят върховните вавилонски божества **Енлил** и **Мардук** (асирийският **Ашур**), които впоследствие се сливат в едно. Временната окупация на Месопотамия от каситите довежда отново до пълно унифициране — според тях **бол** е само **Мардук!** И да не забравяме също, че названието на Вавилон, както ние го наричаме, е всъщност в правилно произношение **Баб-ел,** което ще рече *„Врата на бога".* Впрочем думата **баб** и до ден днешен на арабски, т. е. на един от съвременните семитски езици, е *врата, порта!*

В някои от периодите на Асиро-Вавилония и в ранните древноарабски царства намираме, че името **Ба'ал** вече се е преобразувало в **Бел.** Така са го наричали в **Сабейското (Савското) царство** на библейската **Савска царица** в Йемен, която, според Корана, както казахме по-горе се казвала **Белкис** или **Балкис** (в личното й име отново проличава едно от произношенията на Ба'ал), а и в по-късното древноарабско царство **Набатея.**

В ранноарабското царство **Тадмор (Палмира)** в централна Сирия отново се сблъскваме със слънчево-небесния бог **Бел.** Впрочем и тук **бел** има смисъл на *бог, божество,* защото според местните вярвания произнасянето на истинското име на бога е било абсолютно табу, то се знаело, но се научавало само на определена възраст, без право впоследствие да бъде произнасяно, защото това можело да доведе до огромни злини. Наричали го *този, чието име е благословено във*

вечността. Изобразявали го като бик или, вероятно под древноегипетско влияние, като човек с глава на бик. Смятало се, че **бел** е и един от епитетите на *Земята* **(Арцу** или **Арду**[15] и го наричали **Арцу-бел,** а дъщеря му — **Арцает,** име, също свързано със земята). Той управлявал земята в своеобразна „троица" заедно с **Малак-бел** и **Агли-бол** (както се вижда, и двата варианта на произношения са употребявани на едно и също място).

Гърците са смятали, че именно **Арцает** е майка на **Сизиф,** баба на **Главк** и прабаба на легендарния **Белерофон,** който убил неволно брат си **Белер,** (отново **бел** и в двете имена), поради което, въпреки благородния му нрав, нещастието го гонело на всяка крачка.

Значението на бог Ба'ал се подчертава от факта, че неговият основен храм е запазен до наши дни. Това е знаменитата **Ба'албекска тераса** в Ливан. Никой не е определил още времето, когато тя е била изградена от каменни блокове с такава големина, че за издигането им на тези височини до наши дни не е създадена машина, (а това е станало далече преди египтяните започнат да строят знаменитите си пирамиди). Много народи впоследствие са строили храмовете си върху тази вечна огромна площадка, (все още съществува един незавършен блок, явно предназначен за нея, в каменоломна на двайсетина километра от градчето Баалбек), но тя си стои незасегната от времето и никой не се е опитал да надникне на каква дълбочина продължават тези подредени камъни и какво вероятно може да има под тях.[16] А не на едно място и върху този древен паметник, и върху надстроените върху него елински храмове, виждаме образа на Свастиката, която по принцип се смята за индийски символ. *„Но,* — както отбелязва Съсълов, — *всеки, който открие този знак в средището на старинна елбетица[17], било в някоя шевица, било в резба или украсата на обреден хляб и т.н., не би помислил за Хитлер, а веднага би разбрал, че това е образът на кръговрата във Вселената".*

---

15 На съвр. арабски - **Ард**

16 Местен старец ни е разказвал легенда, че строителството на **Баалбекската веранда** е свързано с непокорните небесни ангели, за които се говори и в Библията, които дошли на земята и се чифтосали с местните красавици, създавайки поколение на гиганти, унищожени впоследствие от разгневения Бог или заминали нанякъде към небесата именно от това място. Според легендата, тези блокове са били направени специално с тази големина за да не могат да бъдат вдигнати от неразвитите в духовно отношение местни хора. Под тях небесните пришълци оставили тайна, която може да служи и за добро и за зло. Когато хората достигнат в развитието си до степен да създадат машини, които може да повдигнат тези свръхтежки каменни блокове, то ще означава, че ще бъдат достатъчно зрели да използват тази тайна само за добро... Кои са били тези пришълци, останало ли е нещо от тях на земята?.. Историята все още мълчи.

17 Произходът на самата дума **елбетица** би трябвало да стане обект на самостоятелно изследване, защото съдържа в себе си началото на досемитската и на съвременната арабска и еврейска азбуки - буквите *алиф/А/, ба* **/Б/,** *та* **/Т/** и *са* **/С/.**

Тази широка разходка ни бе нужна за да покажем, че небесният бог **Ба'ал — Бел — Бол** практически притежава целия комплекс признаци, които се покриват с тези на **Тангра.** Буквалният превод на името му би трябвало да бъде **Всемогъщият бог.** Същевременно, след като получава в развитието и мултипликациите си значение на общото понятие **бог, божество,** той става синоним на **господ, господар.**

ГЛАВА ТРЕТА

ЗАЩО ВСЕ ПАК СЕ НАРИЧАМЕ „БЪЛГАРИ"..?

Как (Ба'ал + Тангра) се превръща в (бъл + гар)?

Вече доказахме, че преводът на **Тангра** е *Религия на хората* и че това е свързано със символа, изразяващ у шумерите *небесата,* т. е. *безкрайното пространство.*

Доказахме, че и **Ба'ал** е *Всемогъщият бог,* е също Бог *на небесата, на безкрайното пространство!*

Доказахме, че думата *господар* произхожда от окончанието на понятието Тангра и се изразява на древнобългарски приблизително като **-гра,** произхождащо от шумерското **-гер** което се е развило в множествено число като **-гури, -гари** и т. н., откъдето се е превърнало в съвременното **хора** — така, както са наричали себе си множество народи, с което различавали себе си, в качеството си на високопоставени *господари,* над останалите „човешки твари" а също така е станало основа на понятието **арии.**

А щом **Ба'ал** е *Всемогъщ бог-господар,* то на древнобългарски, ако се вземе именно това произношение, *Всемогъщ Господар на господарите (хората)* ще бъде **Ба'ал-гра** или **Ба'ал-гур.** А щом това може би изкуствено създадено в древността понятие се превърне в съществително като самоназвание-етноним на един етнос, (или като единна религия, обединяваща разнородни етноси), неговите членове (или религиозни адепти) би трябвало да бъдат **ба'ал-гури!**

Не напразно през цялото време до тук ние изписвахме с (') странния звук **'аин** в названието на бога, който нашите съвременници изписват опростено като **Баал** — просто защото този странен звук не съществува в други езици, освен в някои семитски, между които най-добре се е съхранил в съвременния арабски език. Поради това в съвременните транскрибции на думи от тези езици, в които той съществува, на индоевропейски езици, той или се губи съвсем, или се превръща във второ **А.**

Но в древнобългарския език е имало звук, запазен и до днес, който по-точно от всеки друг би могъл да отрази, макар и приблизително, това сложно гърлено произношение. Това е оригиналното, толкова трудно за произнасяне от чужденци, българско Ъ.

И така — **ба'ал-гъри** се превръща в езика на предшествениците на българите в **баъл-гъри** и от там — в **българи!** Макар, че в редица производни другите произношения на името на бога, **Бел** или **Бол** също да са се запазило.

На помощ идват първоучителите

И тук, като доказателство на нашата теза, че звукът Ъ в името **„Българи"** произхожда от семитското **'аин** в думата Ба'ал, можем да потърсим помощта на първосъздателите на славянобългарската писменост.

Най-вероятно по време на създаването на глаголицата, произношението на думата българи още е носило в себе си следите на странния за арийците-българи звук **'аин**, който безспорно е бил известен на Св. Константин Философ още от знаменитото му посещение в Багдад, доказващо, че той, наред с останалото, е знаел и арабски език, а също и от Св. Климент Охридски, който, ако се съди по създаденото от него житие на Философа, го е придружавал в тази мисия. Може би по времето на първоучителите този странен звук е останал само и единствено в названието на българите като тяхна отличителна племенно-езикова черта. Търсенето на звуково съответствие между този звук и друг звук в индоевропейския език на древните българи е накарало Философа впоследствие да търси звуково подражание на това особено Ъ именно в арабската азбука. И то е знакът **'аин.**

Обаче арабската писменост има своя специфика на писане. Всеки съгласен звук в нея се пише по четири сходни, но и различни начина, в зависимост от това на кое място в думата се намира съответния звук. Знакът **'аин** само самостоятелно се пише като като — в началото на думата, — в средата, и в края — .

Светите братя схващат правилно, че в славяно-българския език има два различни звука Ъ — единият общо използваем и другият — специално за думата „българи". Очевидно единият, свързан с тази дума, е по-гърлен и за него е създадена буквата , която в обясненията на „Българска енциклопедия" е формулирана „между **О** и У (Ъ)". Явно съвременните езиковеди не са уточнили до сега звуковото съдържание на този знак или не могат да намерят негово съответствие в съвременния ни език, за да го транскрибират, още повече, че разликата „между **О** и У" и сложеното неизвестно защо в скоби **Ъ** е твърде голяма. Освен тази буква в глаголицата има още един знак в три написания с приблизително същата звукова стойност ,
който е обявен за „руско ы", а след него е използван като самостоятелна буква част един от посочените сложни знаци , и е записано обяснението „между Е и **И (Ь)"** (последното в скобите е абсолютно неразбираемо на това място).

По-късно, вече в кирилицата на Св. Климент Охридски, наред с коренната промяна на самите букви са внесени звуково-буквени поправки, които логически би трябвало да отразяват промени в самата същност на езика или да отразяват конкретните особености на говоримия език в самата България. Това е направено вероятно поради

морфологическата разлика между българския и езикът, за който първата азбука, глаголицата, е правена — моравския славянски. Между новите негръцки знаци в тази азбука ние намираме знак ъ с наименование ѥрь „голям ер" и с пояснена звукова стойност „между **О** и **У** (**Ъ**, **Й**)". В тази азбука „руското **ы** (**У**)", както е записано в Енциклопедията, получава название ѥрь (съвр. **эры**) и се записва като ЪІ, ЪН.

Но кирилицата в разнообразието на звука Ъ не спира до тук. В нея са използвани буквите „малък юс" ѧсъ с три различни изображения ѧ, ѧ, ѧ и „голям юс", ѫсъ изобразен като ѫ. Обикновено за тези букви се твърди, че са т. нар. носовки. Това не обяснява как тогава този „голям юс" се е преобразувал с времето, и след реформата на Петър Велики през 1708 г. се превръща в руско-българското ѫ, което запазва в общи линии написанието на „големия юс" и на арабското **'аин.** Този буквен знак е ликвидиран след реформата в Русия през 1920 г. и в България през 1945 г. и е заместен от изравнилия се с него в течение на времето звук-буква, съвременното **Ъ**.

В „Именника на българските царе" в названието „българи" намираме още едно написание на звука **Ъ** — ⵅ, което не е нищо друго, освен обратно изображение и на „големия юс", и на арабската буква **'аин,** както се пише в средата на думата ⵅ.

В крайната формулировка и произношение като **Ъ** името българи се запазва до днес. Може би тайната тук се крие в неговия вътрешен смисъл — то е „божествено" име, т. е. народът, който го носи, смята, че има също божествен произход, той е народът-господар! Може би именно поради тази презумпция то е запазено на Балканския полуостров, макар че славянският език става постепенно преобладаващ над коренния древнобългарски, особено след насилственото въвеждане на християнството, като официален за всички, които в бъдеще ще се наричат българи, макар че немалко негови думи се запазват до наши дни.

Остава следващият, но не последен въпрос:

Кога и по какъв начин Тангра и Ба'ал са се „слели" в името на българите?

До тук се опитахме само върху езиково-семантична основа да покажем, че някъде във вековете онези, които може да се нарекат прадеди на българите, са имали контакти със семитите, по-точно с онези племена, които, без самите да са семити, са поставили знак на равенство между двата бога — арийския Тангра и арийско-семитския Ба'ал.

Смятаме, че именно сливането на понятията Ба'ал — Тангра и съчетаването им в названието на българите, едното от които ги обособява

като народ специфичен, стоящ над другите, а другото характеризиращо духовното им начало, е онова, което Съсълов нарича **Върховно единство** и което *„обхваща в началната им същина строежа — устройството и всички промени: станали, ставащи и възможни — редът на действеност и почивност, на творчество и унищожаване, на съчетания и разпад, на съгласуване и допълнителност, както и редът на възмездие — всеки съществуващ и възможен ред".* И пак той продължава: *„Във всички случаи присвоената основа — родът, е била не само запазена външно и тачена, но и винаги поддържана в пълната степен на самостоятелност — на господарска родова самостоятелност ".*

Нека се вгледаме в посочените епохи и да се запитаме дали някои съвпадения са случайни.

През шестото хилядолетие е Черноморският потоп. Хиляди ужасени хора бягат от стихията, която, след внезапното отваряне на Босфора, разположен, между впрочем, в твърде земетръсен и до наши дни регион, превръща Понта от полусладководно езеро в слабо-солено море, свързано със световния океан, и вдига равнището му на стотици метри. Кои са тези хора, оставили легендата за Гилгамеш, за предшественика на Кой Утнапищим и други древни божества и герои?

Говори се за икономики и истории на народите, но никой не се запитва, или не винаги се запитва, пък и ако се запита, възприема отговора като вторично, надстроечно тяло — а каква е била религията на тези хора? В какво са вярвали, например, пелазгите? В какво са вярвали жителите на Мохенджо Дару, на Ел-Обейд и на всички останали народи от региона, преди историята да започне да се пише, преди да се появят традиционните им божества? Наред с народите, които споменахме, ние можем да изброим десетки и може би стотици други народи и племена от този регион, но едва ли някой може твърдо да каже в какво са вярвали, например, предшествениците на древните **тохари, кучи** и дори съвременните **белуджи?** А предшествениците на **казахите, таджиките, узбеките, башкирците, туркмените, киргизите, афганистанците** и т. н. А това са все племена, живели някога, съществуват и днес, а някои дори се смятат за роднини на онези, които ще се нарекат българи!

Ако се заровим и сравняваме отделни думи и названия, стигаме до интересен извод — народите около Черно море са се пръснали и са заели един значителен териториален ареал, но те са носили със себе си своето върховно божество, в самоназванията на много от тях, каквито са например пелазгите, които не са нищо друго освен древни траки (или палайците), то просто присъства. Те са имали и много висока култура — доказано е, например, че древнобългарският календар е създаден именно в района около Черно море! И те са носили своето божество, предавали са го на други народи, които по онова време са имали мно-

го по-ниска култура. И това е бил Ба'ал, който става по-късно основен бог на шумерите, които, това също е доказано, не са автохтонно население на Месопотамия — че те са изместили от там някакъв друг, по-древен местен народ.

По-късно от идват семитите, които, възможно, са също племена, избягали от района на разбуненото Черно море. Или са потомци на онези неизвестни предшественици в Месопотамия, изгонени от земите им от шумерите. Отначало семитското нашествие от юг сред разкъсваните в непрекъснати вражди шумерски градове-държави е относително мирно. Настъпва онази смесица от религии, божества и вярвания, за които говорят и Библията, и историята. Семитите носят със себе си своите божества, но в рамките на общо взето религиозната търпимост през онези далечни времена, възприемат и местните божества. С течение на времето те се налагат като водещ етнос и установяват своето господство над региона с помощта на силата и количеството си. Част от шумерите се асимилират сред тях, оставяйки следите на своята култура у новия народ. Друга част бяга — на изток, на северо-изток, на север, към Мала Азия. Разкъсаните части на този народ постепенно придобиват нови имена — а може би това наистина са имената на хора, което са ги повели по неведомите пътища на историята или на определени белези и прякори.

Ние що-годе познаваме религиите на древните египтяни, шумерите, финикийците, асирийците, вавилонците, хетите, персите, гърците, римляните, евреите. Но в какво са вярвали техните предшественици или наследници, онези десетки народи, част от които споменахме, които се пораждат след семитското настъпление от юг както сред самите завоеватели, но още повече сред отстъпващите шумерски, сиреч, арийски племена, част от които също споменахме по-горе. Прави впечатление, че за тези толкова разнообразни, включително от расова гледна точка народи, се знае твърде малко, а за техните древни религиозни вярвания — почти нищо. Те са различни, влизат в различни държавни формации, в по-големи или по-малки империи, били са водещи и зависими.

М. Сидоров смята обосновано, че е възможна директна връзка на религията, която той нарича „блъгариянска" с шумеро-халдейските и асиро-вавилонските учения. Вл. Цонев търси историческата връзка на българите с Шумер, Асирия и Вавилон. Ние стигаме до същите изводи, използвайки чисто лингвистичния анализ на названието българи.

И все пак — наистина, в какво са вярвали споменатите по-горе разнолики народи?

Историята мълчи. И учените, приемайки, че повечето от тях са народи от незначителна и дори нисша категория, също не правят нищо, за да дадат един що-годе правилен и възможно по-пълен отговор на

този въпрос. Или да кажат поне, че може би въобще никой не е в състояние да отговори.

Нашият отговор е — всички те или поне повечето от тях, в цялото им расово и езиково разнообразие за вярвали в Религията на хората Тангра, наследена от шумерите или техните неизвестни предшественици, най-близка до душите на обикновените примитивни хора, най-лесно възприемчива от тях, и основният бог на тази религия — безкрайното безгранично пространство, арийско-семитско-ханаанския Ба'ал, донесен от прадедите им от района на Черноморието! Тази религия е била донесена и постепенно вкарана във все още примитивното съзнание на тези народи от победения народ, бягащ от завоевателите, но с висока култура. Как се е наричал той не е известно, може би шумери, сумери, може би нещо друго. Това е също забравено. Останало е името, което са им дали народите, сред които те носят своята цивилизация, народите, възприели, кой по-дълбоко, кой по-повърхностно тяхната религия, свързана с бог Ба'ал — Бал-Бел. Народът-носител на тази религия и народите, възприели тази религия започват да се наричат Ба'ал-гури, което се превърнало в българи така, както след векове хората, възприели религията на Христос започнали да се наричат християни или народите, възприели религията, създадена от Мохамед - мохамедани.

Религията на Тангра-Баал обхваща обширни територии на Евразия, тя става религия на разни народи. Всички те наричат себе си българи, макар, че не всички възприемат изцяло цивилизацията, частица от която е тази религия. Част от нея е и Великият календар.

Но идва време, когато надделяват самоназванията на различните етноси, общото религиозно название остава на заден план. А може то въобще не е било водещо сред тях. То остава като вече етносно, национално самоназвание само на някои от тези племена или родове, на някаква тяхна част, чийто жреци може би са били най-близко до семитското разбиране на Ба'ал. Тези жреци оставят наследствените родове на боилите, за които ще говорим по-долу. Те са знаели древния семитски език, на който са произнасяни неговите заклинания, разбирали са преводните значения на семитските имена, каквито са носили неговите вождове.

Кое е това племе или сбор от племена? Какво е първоначалното му етносно име?

Това е проблем на други изследвания...

Дано Бог ни даде сила да обясним целия този изключително сложен процес на непрекъснати миграции, смесвания н разни народи, обособяване на разни народи, който изложихме тук твърде опростено, само като идея, само като приложение в няколко изречения!

Стигнахме до единствено възможния извод.

Терминът българи означава по начало принадлежност към определена древна религия, а не на един единствен народ, съществувала най-

вероятно още преди Черноморския потоп. Наред с нея, по същото време, още преди потопа и близко по време с него, се е появил и древният календар на бъдещите българи, пренесен от техните прадеди в земите на Месопотамия. Възможно е това да е бил календарът на шумерския град Сипар — единствения слънчев шумерски календар, самотен сред останалите лунни много по-примитивни шумерски календари. Тази религия се е прехвърлила в Близкия изток непосредствено след потопа и е възприета и от някои семитски народи, заварени в този регион. Впоследствие, след семитските нашествия, тя се е прехвърлила и разпространила из Евразия, от нея са се обособили и самоназванията на някои от тези народи, които са вярвали в нея, като с времето е придобила сред „новопокръстените" народи нови образи и форми, които на свой ред са се разпространили и сред други народи, а някъде съществува до наши дни.

Когато великият Кубрат възприема християнската религия, което, струва ми се, е вече безспорен доказан факт, неговите наследници сливат тази твърде неразбираема за тях религия с великото свое учение за Тангра, възприемайки и християнството като *религия на великите хора* Ба'ал все пак остава като име на божество, на Бог, в различните му интерпретации, защото той вече е се е превърнал в етносно название на този народ.. Именно поради това и в паметниците на някои от предшествениците на княз Борис намираме често кръст и в тях се говори просто за бог. Естествено в тях Тангра липсва, защото това не е божество, а философско понятие. Той се споменава единствено в споменатия надпис на кан Омуртаг, от който не може да се разбере какво всъщност е това — име на божество или дума с някакво друго значение. Според нас вярно е второто.

Разбира се, подобни възгледи на българите, съчетали новата християнска религия с древните си езически, макар и монотеистични, вярвания, се приемат от официалните православна и католическа църкви за ерес. Изхождайки от горното Здр. Даскалов правилно смята, че княз Борис не покръства българите, а просто се отказва от древната полухристиянска, преминавайки в „чистата вяра".

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

И ОЩЕ ЗА БААЛ...

Баал в етнонимите на други народи

Споменахме още в началото етносните названия на **пелазгите** на Балканите, смятани съвсем основателно за прадеди на траките, и **палайците** — племе, съществувало между Асирия и държавата на хетите, поради което няма да се спираме на тях.

Редица народи, при това от съвсем различни райони на земното кълбо, носят и до днес самоназвания, в които по един или друг начин е вплетено името на бог Ба'ал. Повечето от тях са средноазиатски, голямо е числото и на сибирските народи.

Е. Костадинов, критикувайки справедливо някои „модерни" твърдения за понятието траки, напълно основателно твърди, че „истинското име на земите, заселени открай време с българи е БАЛГ, БОЛГ, БАЛК, БАЛХ, БЕЛГ, БОЛГА, БЪЛГАРИЯ, БОЛГАР БАЛКАН, БАЛХАШ, БАЛАХИЯ, (Валахия или Влахия), БОЛГАРДАГ и т. н. Коренът на всички тези наименования е Б-Л-К/Б-Л-Г аналогичен с корена на българското народностно име". Тези названия са твърде много, но ще спомена някои от тях.

В Източен Афганистан и Западен Пакистан живее белокожото и синеоко племе на **белуджите,** споменати от арабския пътешественик Масуди, че обитават тези земи от IX-X в., но всъщност от доста векове по-рано. Тяхната история е потънала в мъглата на времето, но някои смятат, че това са потомци от държавата на Александър Македонски. Самите те наричат себе си **балуч, балоч**. Живеят до днес в част от Пакистан — провинциите Синд и Пенджаб, както и в Иран, Афганистан, Туркменистан и Таджикистан. Езикът им **балочи** е индоевропейски, от северозападната група на иранските езици. Занимават се с номадско животновъдство и земеделие. Най-ранното им историческо споменаване е от IX-X в., когато те живеят в Керман и Сейстан, но вероятно са живели в северен Иран, откъдето се смята, че произхождат, поне три столетия преди тези записи. Нахлуването на селджуците (XI в.), монголите (XIII в.) и на татарина Тимур (XIV в.) предизвикват преселвания и белуджите се заселват в обширна територия, наречена Белуджистан в съседство с афганските пущуни и дравидоезичните **брагауи,** които разделят белуджите на две — западни (**мекрани**) и източни (**сулеймани**).

В Пакистан и Северна Индия, в район, наречен **Балтистан**, живее малочислена народност, чийто език е съвсем различен от иранските диалекти на белуджите, а се отнася към тибетската група от китайско-

тибетското езиково семейство, но чието самоназвание е много близко до това на белуджите — те наричат себе си **Балти.** Техният физически тип се различава както от местното население, така и от близките монголоидни народи. И макар по език те са по-близко с Тибетците, икономически и културно са по-тясно свързани с народите на северна Индия. Занимават се със земеделие, овощарство и пасищно животновъдство, по религия са мюсюлмани-шиити. Историята на тяхната поява по тези места е неизвестна.

Две от групите на хакасците, които са сибирски народ, наричани в Русия и абакански татари, носят названията **белтири** и **койбали** — и в двата етнонима присъствието на **бал** и **бел** са многозначителни.

Към тази поредица би трябвало да добавим и малобройния монголоиден сибирски народ **белкури.**

Булагатите са част от бурятите — също сибирско монголоидно племе, регистрирано под това име през XVII в., но съществувало в просторите на Сибир много преди това.

До XVII в. сред евенките — също сибирски народ — съществува род **Буляши.**

И пак в този в крайните точки на Сибир сред якутите, също сибирски монголоиди, е племето на **богоройците**.

До началото на миналия век руснаците често на наричали **чувашите** — един народ, чиято роднинска връзка с волжските българи е доказана — **шумер-плгар.** В това название не само намираме присъствието на Ба'ал и българи в това странно **плгар,** но и отзвук на далечната и във времето и пространството прародина на тези хора **Шумер.**

В Кавказ живеят **кабардино-балкарците.** Според нас това са последните останки на българите на кубратовия син **Баян** и че в етнонима им, наред с термина българи (балкарци) е посочено конкретно, че са потомци на КуБРат (КаБаРдинци).

Сред таджиките, един тюркизиран народ с ирански произход, живее племето на **байджуците.**

Сред киргизите-монголоиди има родове **бугу** и **багош.**

И сред башкирите — монголоиди има древен род **бурзани.** Към тях има още два рода, които са се присъединили през IX в. към този етнос, но принадлежащи преди това към Волжските българи — **буларци** и **байларци.**

Нека добавим и споменатите по-горе дравидоезични **брагауи** в Индия.

През VIII-IX в. на левия бряг на река Орхон — съвременна Монголия се образува мощният Уйгурски хаганат, наречен от самите уйгури **Орду Балък** — очевидно *Ордата на българите* със столица **Хара-Балхас...**

Част от Индонезия е остров **Бали** и специфичното му население **балийци** с оригинални битови и религиозни нрави и обичаи. Не бива да се забравя фактът, че този остров не е далече от споменатите тихо-

океански острови, където има бог Тангароа.

Обаче етноними, съдържащи в себе си някои производни на името на бог Ба'ал, има и в самоназванията на някои европейски народи.

Например обикновено превеждат названието на **Беларусите** доста произволно и нелогично като „бели руснаци". Според нас, наред с типичното си име „руси", „руснаци", прадедите именно на това славянско племе са възприели по един или друг начин религията на Ба'ал, най-вероятно от волжските българи, добавяйки по този начин към етносното си название представката **бел-**.

Белгите са североизточни галски племена между Сена и Рейн. Те ще дадат името на **Белгия**. Както споменахме, Е. Константинов смята, че древното име на пелазгите всъщност е било **белджи, болджи, болти** или **болги**.

Смята се също, че от тях произлиза и названието на **Бавария**, за което съществуват множество изследвания, извеждащи този ентоним от названието българи.

Нека се спрем по-подробно на етнонима на средновековния народ, оставил следи и в нашата история.

Куманите

В споменатия по-горе анонимен апокриф, приписван на пророк Исая се казва: „И след това чух глас, който ми казваше: Исае, възлюбени мой пророче, иди в горната страна на Ромея, отлъчи част от куманите, наречени българи и насели Карвунската хора... След погубването на цар Испор, царя кумански, нарекоха куманите българи, а по-рано бяха при Испора царя езичници."

Излиза, че авторът на апокрифа поставя знак на равенство между българите и куманите. Апокрифът е от XI в. — т. е. по време той съвпада с появата на куманите на Балканите. Нещо повече — от цялата история на Второто българско царство, като се почне с великите братя Петър, Асен и Калоян, българският престол е бил в ръцете на хора от кумански произход. Но именно те вдигат бунта срещу Византия в името на българщината! Калоян прави свой най-приближен бъдещия си убиец Манастър — и това не би съществувало, ако той не му се доверяваше изцяло, като на кръвен роднина! Това би било странно, ако става въпрос за два различни народа! Но тук изглежда не е така!

Преди да разгледаме връзката на куманите с Ба'ал, нека направим един кратък анализ на названието, с което този народ е известен в България, изхождайки от чисто арабския му корен **KMN**.

Той има значения на *крия се, тая се, притаявам се, седя в засада, причаквам, запазвам тайна.* От тук следват думи като *седящ в засада, засада, укритие.* От историята, особено по времето на Асеневци, са известни редица факти за поведението на куманите по време на

сражения, които напълно се покриват с горните значения на това название на този народ-номад, който смесва кръвта си с българите. Неговото сравнително леко приспособяване и българизиране в рамките на държавата, в която често играе решаваща роля и на която дава редица водещи благороднически фамилии, вкл. царски — *Асеневци, Тертеровци, Шишмановци,* може да се обясни и с особената езикова близост с основната част от населението на Второто българско царство, което възприема напълно естествено факта, че е освободено благодарение на един бунт на хора, смятани от другите за „небългари", но на практика завърнали се след неизвестни исторически перипетии към своя корен и се превърнали в негови освободители. Впрочем самият бунт на Асеневци говори за твърде необузданите нрави на това племе, все още неразредено от пословичната славянска покорност.

Изглежда, че куманите са се отличавали със своята музикалност. Те са имали струнен инструмент, известен като **камана** и наречен от другите народи на тяхно име. От него произхожда и турската дума **кем<u>а</u>не** — за *цигулка,* произнасяно на арабски като **„кам<u>а</u>на".**

Официалната версия за произхода на куманите е, че са народност от „тюркската група". Според П. Мутафчиев те били тюркизирани индоевропейци, снажни и светлокоси, със светло-жълтеникав цвят на кожата. Можем да приемем твърдението за този външен им вид, но че били „тюркизирани индоевропейци" едва ли е приемливо поради простия факт, че те по начало са индоевропейци, някаква клонка от древните българи или по-късните хунори. Нека да си спомним изображенията на куманите-половци в руските картини — монголоиди (което не отговаря на историческата истина, но е дан на традицията, смятаща, че всичко идващо от изток има именно такъв външен вид), с бръснати глави, като от темето им виси дълъг кичур от коси (да си спомним термина от *Именника* — за мъжете *„с бръснати глави").*

През IX в. те живеят в северо-западен Казахстан и граничат с кимаците[18], огузите и хазарите, т. е., с народи, произлезли от хунорите. През X в. тръгват с огузите към Волга, преминават я, и продължават похода си, заемайки териториите по Северното Черноморие и Кавказ. По такъв начин техният ареал се простира от западните склонове на Тян Шан до Дунав, т. е. съжителстват с Волжка България и остатъците на древните българи, останали по тези земи, на една и съща територия. Наричат държавата си **Дешт-и-Кипчак** и тя съществува под това име до XV в. На територията на Дешт-и-Кипчак се изграждат няколко големи градове, където освен куманите, живеят българи (от Волжска България), алани и руснаци. Източните кумани поддържат контакти със Средна Азия, особено с Хорезъм. Западните пък са в противоречиви

---

18 Като се има предвид сходството между първите срички на двата етнонима кимаци и кумани може да се допусне и тяхната много близка роднинска връзка.

отношения с Византия, България (Второто българско царство), Унгария и Русия. Руснаците, които често воюват с куманската държава, я наричат **Половецка земя.** Постоянно враждуващите помежду си руски князе използват често куманите като наемна сила срещу своите противници. Жестоките военни сблъсъци между куманите и руските княжества са се превърнали в част от руския героичен епос.

По време на монголското нашествие източните кумани влизат в състава на Златната орда, асимилират чистите монголи в нея и дори им придават езика си, но изглежда и някои придобиват типичните за монголоиди черти. Създава се под формата на диалекти т. нар. кипчакска група езици, българо-хунорски по произход — **татари, казахи, башкири, карачаевци, кумици** и др. Западните кумани се противопоставят на Златната орда, но са разбити през 1223 г. в северен Кавказ. Те се изтеглят към Унгария и България и се разтварят в тамошното население.

Те самите наричали себе си **кипчаци** — едно понятие вероятно от хунорски произход, чието значение би трябвало да бъде обяснено от специалисти по т. нар. кипчакски езици. Но освен това, както бе казано, те имат и трето име, употребявано от руснаците — **половци.**

Самото това трето име би трябвало да подскаже нещо на изследователите. Трябва да се приеме, че в процеса на появата на диалекти и оформянето им в нови самостоятелни езици, а това е типично, както вече се убедихме, особено за езиците, произлезли от древнобългарския, **Б** преминава в **П.** Ако направим логичната замянка, то от половци ще получим **боловци.** А руснаците и сега наричат българите **болгары** и това **бол-** в началото на думата ще ни отведе към онова, което говорихме по-горе. Защото то отново ще ни върне към едно от произношенията на бог **Ба'ал.**

От тук минаваме към едно друго име — това на **власите.** Ако приемем, че съгласно елинската „традиция" **Б** (на боловците-половците) е преминало във **В,** ние може да кажем, че те би трябвало да се наричат по начало **бласи** или може би **баласи** или **боласи,** записано в повечето гръцки източници като **власи.** Това понятие е особено силно именно по времето на първите Асеневци, по-специално по време на войните на цар Калоян, наричан още **Белгун.** Т е. власите не са нищо друго, освен кумани, половци...

Както показват имената **половци (боловци)** или **власи (баласи),** те са били просто едно от древните български племена, поради което са дошли на Балканите като близки роднини, заселили са се при роднини, както Аспаруховите българи се заселват при близките си роднини **савирите — северите.**

Това от друга страна показва, че езикът, на който е говорила преобладаващата част от българското население през X-XI век, все още не се е славянизирал изцяло, въпреки натиска на християнската религия и ма-

совото използване на славянската азбука. Този факт може да обясни и причината, поради която отношенията между кумани и българи в повечето случаи не са враждебни, напротив, те са съюзнически, а и лекотата, с която именно Асеневци, князе с доказано кумански произход, са повели местните българи на въстание срещу византийското робство с абсолютно ясното съзнание, че те самите са българи. И че и други родове от кумански произход, живели в България, каквито са Тертеровци, Шишмановци и т.н., възглавявайки българската държава, са се проявявали именно със своя български патриотизъм и самосъзнание.

В нашата страна е останало до днес личното име **Куман** и фамилията **Куманов,** село **Кеманлар** и др...

Ба'ал в някои български думи

Името на бог Ба'ал присъства не само в самоназванието на българите и на някои други народи, но и в редица други отделни думи и словосъчетания използвани от древните ни прадеди, а някои от тях — и сега.

Да вземем титлата на малкия син на кана. Тя е **бал** и е противоположна на титлата **бат,** носена от първородния му син, от която вероятно е породена думата *бате* за по-големите братя в семейството. Вероятно е съществувала някаква зависимост — докато големият син е престолонаследник — **канартикин,** малкият син да бъде **бал** — нещо като върховен жрец, пазител на учението за **Ба'ал** като част от космогоническата *религия на хората,* по-точно — *религията на господстващите хора* **Тангра.**

Говорихме по-горе, че **ба'ала** е действителен залог на глагола, който смислово би трябвало да означава *съм господар,* но и *съм пространство, съм небе.* Но този глагол е имал изглежда страдателна форма, подобно на всички подобни семитски (днес арабски) глаголи и тази форма е звучала като **бо'ила** (или **бу'ила).** Следвайки граматическата логика на семитските езици, по такъв начин би трябвало да звучи санът на жреците, които са обслужвали бог Ба'ал, неговите подчинени. В оригиналния юдейски текст на Стария завет жреците на този Бог са записани или като **Бану Ба'ал (***синове на Ба'ал)* или просто като **бо'ила (***подвластни на Баал).* Всеки би открил в това название една от върховните титли на древните български държави — **боил.** Интересен факт е, че тя не съществува у никого сред многобройните народи, за които се твърди, че са произлезли от някакъв хунорски предшественик, тя е типична единствено за българите! Нещо повече — тя остава някак изолирана сред другите известни български санове и титли също с оригинални български имена — **канартикин (***наследник на престола),* **кавкан** (заместник на кана), провинциалните военачалници **тарканите,** които командват пълчища от **боритаркани, олгутаркани, зеретаркани,**

багаини и багатури. При това боилите са точно определени на брой — по времето на Св. Княз Борис са били сто и той е унищожил петдесет и двама от тях заедно със семействата им. За какво друго, ако не защото те са защитавали именно като високопоставени жреци своята изконна вяра в религията на (истинските) хора, дала чрез своята всеобхващаща същност името си на българите — **Тангра-Баал**! Защото сред въстаналите срещу Борис боили няма нито един с военна титла — поне някоя от горепосочените! Всички са регистрирани с една и Съща „титла" — боил!

Според Златарски гърците са изписвали един от вариантите на *българи* като **воилгарои**. В този запис ясно личат двете последователни гласни **ои** (от **а'а — 'аин — Ъ** в името **Ба'ал — Баъл**), производната **боил** (където по стара гръцка „традиция" **Б** е заменено с **В** — така, както гърците произнасят думата българи до ден днешен — с **В** в началото) и взаимната връзка между това изписване и понятието **българи**. Гръцкото название много ясно е запазило и превода на етнонима — *хора на Ба'ал.*

Значи боилите не са били просто приближени на кана благородници, а жреци-благородници, хора, които носят в себе си от дълбока древност нещо от бога, дал името на българите, различаващи се по своите функции от наследствените канове и служащите в администрацията! Разбира се, канът е над всичко и всички, неговият наследник е **канартикин** — *кански наследник* и втори по ранг **кавкан**, може да има и други кавканове, които са роднини на кана и командващи отделните „крила", както се изразява Съсълов, на древнобългарската държава, както и споменатите по-горе санове и длъжности. Те са гръбнака на цялата гражданска администрация. Но освен нея, в пряко подчинение на кана, е и религиозната администрация, възглавявана от малкия син, а нейни основни служители са боилите, чието име подсказва прякото им отношение към Ба'ал[19].

И от тук според нас няма съмнение, че понятието „болярин", „боляр", руският „бояр" пряко произхожда от древнобългарското „боила".

Привлича вниманието още една дума. Споменахме я вече по-горе. Става дума за *полюс.* Твърди се, че е от гръцки произход. Обаче ако махнем последната сричка — *юс,* която е наистина гръцка, ще остане първата — *пол-.* В някои езици, във френския, например, за полюс се употребява само **pole**, без гръцкото окончание. Според М. Сидоров *полюс* идва от **поларис** и така са наричали именно Полярната звезда, която и да е била тя в различните епохи, смятана за дупка или гвоздей

---

19 Стига се до положение, когато този сан се употребява дори като лично име или прякор, както е примерът с Константин Боила (IX в.), чиято „фамилия" сочи пряко към българския му произход, а той е приближен на Вардан - фаворит на византийската императрица Ирина, чийто син Михаил става кръстител на княз Борис.

на небето, наричана във фолклора „златен стожер", единствената, която не се придвижва и стои на едно място. Значи стигаме до извода, че тази звезда, този полюс, под една или друга форма бил олицетворение на Ба'ал, може би е звучало като название на тази звезда така и с времето (подобно на етнонима **палайци) П** да е преминало в **Б** или обратно. Отново двете понятия — на Тангра и на Ба'ал се покриват. Нещо повече. Споменахме, че гърците са наследили част от територията на пелазгите или пеларгите. Получава се странно звуково съвпадение в произношението на **поларис** и **пеларги.** Следователно основното божество на този народ, който доказано е прадед на траките, чието име съвпада с това на **Ба'ал,** е било наистина **Ба'ал** или **Пал** или нещо подобно още преди Черноморския потоп!

Въпрос на отделно изследване е кои са били боилите, как са се появили сред племената, които ще възприемат етнонима българи, дали не са били носителите на онзи тайнствен език, за които се споменава, че са ползвали българските жреци, дали именно те не са били носителите на споменатите от Черноризец Храбър „черти и резки", държейки по изкуствен начин останалата част от простолюдието в състояние на изкуствена неграмотност, какви са били функциите им, защо са били точно сто фамилии и т. н. Много въпроси — твърде малко и твърде кратки отговори, поне до сега!

Ба'ал в лични имена

Това, че Ба'ал е водеща божествена фигура сред българите говорят и множеството названия и имена, свързани с този бог. Те съдържат сричките **бал, бъл, бел, бл, пол, пел, пл, вел, вал** и т. н., като понякога звукът **Б** се гърцизира във **В** или се превръща в глухото **П.**

Разбира се, в представите на древните всеки народ би трябвало да произхожда от определена личност. Постепенно **бол-ба'ал** се превръща в лично име, с прибавката **Г** от **-гури.** Легендата за името на първооснователя на новия народ се ражда по естествен път — той е **Болг.** Още преди приемането на християнството той е обявен за правнук на праотеца **Ной** и внук на сина му **Яфет,** от който произхождат **ариите.** Името му се трансформира в **Баланжер** или **Беленджер** и той е смятан за основател на едноименна крепост, чийто развалини до днес са запазени в Северна Осетия. Впоследствие това име се повтаря, превръща се в лично име, обикновено носено от вождове. Това, че то се среща и у други небългарски народи, показва доколко са объркани нишките на произхода на отделните народи в древността.

Според М. Сидоров споменатият в „*Българска апокрифна летопис*" български цар **Слав** и споменатият в руската летопис *„Повест временных лет"* български цар **Волх (Болг)** са едно и също лице — просто буквите на двете имена **Слав** и **Вла/х/с** са разместени. Същевременно

той извежда известната от Евангелието дума **влъхви** — мъдреците или царете, посетили току-що родения Иисус, за да му се поклонят, от това име **Волх,** който според нас в крайна сметка би трябвало да произхожда от **Ба'ал** — в гръцкото си произношение **Ваал.** Това не означава непременно, че тези влъхви са били българи, за което този автор прави намек. Но същевременно това предположение ни тласка към друга идея. Това **ВЛ,** под първоначалната си форма **БЛ** практически изразява онзи смисъл, за който говорихме по-горе, по отношение на понятието **боили,** т. е. **боили** и **влъхви,** в смисъл на жреци, са нещо, ако не едно и също, то близко по значение.

Много възрожденски автори твърдят, че българите произхождат от **Болг** — син на илирийския цар **Колед,** живял вероятно през VIII в. пр. Хр.

От масагетски или хунорски произход е бил, според Прокопий, прочутият Юстиниянов военачалник **Велизарий-Белизар,** който, според научните изследвания, бил роден в дн. Сепарева баня, Дупнишко, макар че в оригиналния текст е посочена думата... Германия.

Известна е в историята ни негативната роля на съветника на цар Петър, боляринът Георги **Сурсувул** именно в посока да се откаже от войнствената спрямо Византия политика на цар Симеон. Той държи първото му име да е християнско, но във фамилията си е запазил две древни понятия. Първото е окончанието **бул,** гърцизирано на **вул,** сочеща българския му произход и името на бог Ба'ал. А първата му част е вторият месец на българския календар **„сурсу" —** *мишка,* вероятно годината на неговото раждане.

През 1050-52 г. в България се вдига антивизантийско въстание водено от Роман **Воила** — вероятно представител на стар боилски род.

Второто име на цар Калоян е **Белгун.**

Михаил Шишман е имал брат на име **Белаур.** Изглежда братът на цар Иван Шишман — цар Иван Страцимир също е имал второ име **Белаур.** Това име е просто трансформация на термина *българин* **(Бела —** от **Ба'ал** и **—ур** от **—гури).**

По това време в Добруджа се подвизават като полунезависими владетели **Балик,** брат му Добротица (дал името си на Добруджа) и сина му Иванко — всички от рода на Тертеровци.

Струва ми се, че същият корен се крие и в името на **Вълкашин** от рода Углеш — бащата на Крали Марко.

Един от най-известните турски флотоводци в началото на османската експанзия е **Балтиоглу,** за който се смята, че, е от български произход.

Коренът се използва масово и в съвременните български имена и фамилии **Балчо, Бальо, Бельо, Балев, Балевски, Белев, Белов, Балан, Балабанов, Велев, Велчев** и т.н.

Ба'ал не е бил чужд и на други народи, чиято историческа съдба се

се преплитала с българите. У унгарците е останало мъжко име **Белла**. У евреите то е от женски род. **Булг** е легендарен вожд на готите. Болг и Брен са вождовете на келтите — гали и брити — при нашествието им на Балканите през III в. пр. Хр.

Според исландските саги **Болг** е име на владетел, чийто народ се е наричал **Fir bolg**.

При Иван Грозни е служил боляринът **Белски**, най-вероятно от волжските българи. Именно от неговия род произхожда трагичната историческа фигура на Борис Годунов. Велик руски композитор е **Балакирев**, в чието име присъства не само бог Баал, но и названието на рода **Киригир**, за който ще говорим по-долу.

Съществуват и множество други фамилии, особено в Русия, които определено подсказват далечния произход на техните носители — **Булак, Булатович, Булич, Булганин, Бухарин, Булдаков, Булгаков, Болеслав, Волгин, Волинов** и т. н.

М. Сидоров нрави интересен паралел между името на българите и на гръцкия бог **Аполон**, в чието име намираме сричката **-пол-,** която може да се приеме и като **-бол-**. Такава е споменатата по-горе аналогия с имената на някои народи от Средновековието, където **Б** лесно е преминало в **П.** Той се обосновава с обстоятелството, че Аполон често пътува при хиперборейците, които били народ от жреци (боили?), в страната, откъдето идва северният вятър **Борей**. Той посочва две имена на гръцки митически герои от тези странни хиперборейци. Първият е **Аристей**, в чието име той открива частицата **-рист-**, от която, според него, ще се породи **-ригхт**, превеждано от него като *благородник".* Бих продължил мисълта му: Ще се роди **-рих**, **-риг**, **-ех**, **рекс** (цар, крал, владетел) — окончания, които ще намираме в имената на български и готски владетели. Вторият е **Абарис**, в което личи частта **бари**, (от **бали**), което той превежда като *свят човек* и в същото време определя **боло** (**поло**) като *Бог.* Това действително е бог, но той може да бъде само Ба'ал — обобщеното понятие за бог, в което с времето се превръща това финикийско божество. Бихме добавили — нека не се забравя, че гръцкият Съвет на мъдрите се е наричал с негръцката дума **Буле**.

Нека напомним и древногръцката (вероятно взета от пелазгите) легенда за героя **Белерофон**, който станал неволен убиец на брат си **Белер**, но именно поради това братоубийство и въпреки високо благородния си нрав, не можел да си намери покой.

Според стара българска легенда най-първият испански крал се казвал **Болгорис** (П. Добрев). Според Светозар Попов в келтската митология той е **Бел**. Той смята, че от него произлизат английското име **Уйлямс** и немското **Вилхелм**. Пак той смята, че името българи проличава и в името на легендарния гръцки герой **Мелеагър**.

... Надникнем ли в топографските названия, на първо място трябва

да поставим нашия национален символ — вечният и неповторим роден

Балкан.

Този топоним не е турцизъм. Напротив, именно това название показва, че българите, дори древните българи, никога не са били тюрки, както се опитват да ни внушат някои, а нещо различно от общото тесто, в което са втасвали заедно и българи, и хунори, и много по-късните тюрки, а и много други народи, преди всеки да поеме своя път в историята и да породи на свой ред нови народи.

Споменахме, че в далечния Тян-Шан има свещено място, висок връх, който е наречен от древността и останал с това име до наши дни. Това е връх **Тенгри-кан.** Той носи в себе си името на неведнъж анализираното велико учение, за което вече говорихме. Подобно на него в името **Балкан** е вписано името на божествения символ **Ба'ал** както и в имената на племената, които вече го носят из огромните простори на Евразия. В земите, които са обитавали в онова далечно начало на своя род, те са дали името на великото си учение, името на Тангра на най-високата си планина. Те не изоставят Тангра в дългите си странствания, но наричат себе си с второто име, което техните деди са донесли отнякъде — българи. И наричат редица възвишения по пътя си и с името на бог Ба'ал — напр. на източния бряг на Каспийско море има две планини, носещи до днес името Голям и Малък Балкан. — а това са земите на Авитохол и Ирник!

Пристигайки в новата си стара родина зад Дунава, те решават отново да нарекат нещо вечно с името на своя символ — бог Ба'ал. И това е името на огромната планинска верига, която става гръбнак и символ на държавата им, служи за преграда пред вечната опасност от юг. И се ражда името **Ба'ал-кан,** което много скоро се опростява на **Балкан.** Но дали този топоним не е още по-древен, още от времето преди Черноморския потоп или от времето на пелазгите?

И това название се развива по неочаквани пътища. То се връща по неведоми пътища в арабския език в корена **BL<u>K</u>** със значение *съм пъстър, съм шарен.* Разнообразният външен вид на гордата планина, разсичаща полуострова, се слива с още една дума, известна в турския език като *балък — риба* и минава в арабския като **балик —** *гръбнак на риба...*

И започват легендите... И хайдушките песни...

Идвайки в България, древните българи търсят място (а може би търсят мястото известно им от древни легенди) на светилище, където да се извършват общодържавните ритуали при различни случаи — религиозни и светски. Не знам върху базата на какви признаци е избирано мястото на това светилище, това е също въпрос на множество анализи и разсъждения, но този избор пада върху

Мадара.

Вярно е, че това светилище не е свързано с названията на Тангра или Ба'ал — ние включваме това пояснение в нашият анализ в разказа за произхода на етнонима на българите, просто за да бъде той по-пълен. И тук отново се сблъскват безкрайните спорове, езикови комбинации и исторически инсинуации за произхода на това название. Едно е ясно — светилището е много по-древно, отколкото може да се предположи. Дори твърде неоправданите, изсмукани от пръстите и дори престъпни напъни на някои наши и чужди „историци" да докажат, че едва ли не там е имало... еврейско светилище от преди не знам колко си хилядолетия показват, че то съществува може би от времето преди Черноморския потоп, когато арийци и семити не са се били обособили в някакви митични дележи, а са били едно общо цяло с някакъв общ праезик, който не бил започнал да се дели на разни езици.

Веднъж, много преди да се задълбоча в анализа на тези проблеми, разказвах на един мой арабски приятел за Мадара и Великият конник върху нейните скали и той неволно възкликна: „А, *Мадар!* Велико име!" Постави ударението върху втората сричка. Тогава нещо проблесна в главата ми и за миг осъзнах, че това име съвсем не е случайно, че древното тракийско или може би дотракийско светилище не напразно е наречено така. Съмнявам се това название да е дадено от аспаруховите българи, не, това свещено за всеки българин място е наречено така години и хилядолетия преди тук да се появи Аспарух, по времената, в които се ровят нашите историци, търсейки костите и духа на прадедите ни, живели по тези земи дълго преди да се роди терминът българи.

И така — пред мен е използваният до наши дни арабо-семитски корен **DWR**. Не мога да твърдя, че той е арабски по произход, нещо повече — струва ми се че неговата древност е неизмеримо по-дълбока от всички показатели, известни на сегашната световна история. Помним гениалното възклицание на великия Галилей: „И все пак тя се върти!" Този корен изразява вечното движение, което, за човешките представи, в крайна сметка, независимо от разстоянията, може да бъде само кръгообразно. Той означава в различните си превъплъщения *върти се, кръжа, обръщам се около оста си, заобикалям, обхождам, циркулирам, ставам (в смисъл на нещо става, нещо се случва), ръководя, началствам, функционирам, действам, обикалям, закръглявам, пускам в обръщение, предизвиквам световъртеж, търся, работя, трудя се, заобикалям (закон), съм кръгъл, извършвам оборот, извивам,* със също така многобройните им производни *овалност, закръгленост, кръг, окръжност, ос, орбита, сфера, отдел, среда, обкръжение, главозамайваш, центрофуга пумпал, пергел, оборот, период, припадък, смяна (в производството), сесия, цикъл, стадий, етаж, ария, процесия, кръгово движение, циркулиращ, периодичен, циркулярен, ос, намиращ*

се в обръщение, обкръжаващ, кръгов, обиколен, въртящ се, орбитален, дом, жилище, здание, двор, ферма, обор, страна, поле (на шахматната дъска), *ореол, корона, окръг, учреждение, управление, ведомство, администрация, дирекция, администратор, управляващ, директор, ректор, беда, превратности на съдбата, административен, периодически и т. н.*

С една дума — това е един основен глагол, център отразяващ вечното движение, кръговрата на природата и на живота, където няма начало и край.

Именно тази философска концепция е заложена в названието Мадара, най-вероятно още от най-древните, онези, които са превърнали това място в светилище по някаква много важна, но неизвестна за нас причина, преди да са бягали в различни посоки от Черноморския потоп, покрил голяма част от тяхната цивилизация, която предстои да бъде открита, сигурен съм в това! Буквално тази дума, без каквито и да е промени в нея, запазена такава, каквато е била, когато човек е осъзнал великото реално и абстрактно съдържание, изведено от контекста на този корен — **ос, център на кръговрата**! Значи, според представите на древните ни прадеди, именно Мадара е центърът, около който се върти всичко останало във видимия и невидимия свят, от нея до тогавашната Северна звезда, наричана и **Денгер**, е минавала оста, свързваща земята и човека с вечността. И не случайно тя е скътана в полите на великата планина, носеща името на великия бог и на великото българско племе. А преди това същото име са носили подобни светилища в друга велика планина — Хималаите.

Много историци са стигали до този извод по други пътища, повече по пътя на вътрешния усет, отколкото чрез конкретното езиково доказателство. Дим. Ил. Димитров в изследването си *По пътя на българите* в изданието на българите-патриоти в Лондон *Ави-тохол* отбелязва, че Мадара на гръцки означава *високо място, планина,* че в Индия 6-7 култови места носят названието Мадара, че места със същото име съществували в Тибет, централна Азия, Кавказ, Древен Египет и стига до правилния извод, че то се смята за център на света, местообиталище на боговете, обетованата земя, т. е. планината **Меру**.

След тази възторжена тирада би трябвало да сляза за миг на земята и да отбележа, че от този корен в българския език е останала думичката дувар — вид ограда от камъни, която „заобикаля" двора от всички страни. Същата дума съществува и в арабския език и тя съвсем не е „турцизъм"!

И къде другаде, ако не близо до „центъра на света" древните българи ще построят първото си трайно селище, което ще стане тяхна постоянна столица? И те изграждат най-големия град на своето време, много по-голям от тогавашния Константинопол.

Плиска,

с площ от 24 кв.км., като най-голямата му базилика между 46-те църкви, построена вероятно при Симеон, е 3000 кв. м. — достойна съперница на цариградската „Св. София".

Това название може да разглеждаме от два аспекта, произлизащи от различни корени.

Най-напред можем да отделим окончанието **-ска,** което в редица градове със сходни имена най-често е **-сков,** което подсказва, че то в това си произношение е било вече славянизирано и поставено в родителен падеж като израз на нечия собственост. Защо и как — ще поясним по-долу.

Остава да разгледаме това странно **„пл-".** Вгледайте се в него, заменете **П** с **Б,** както неведнъж е ставало в древността. Точно такава смяна е станала в разгледаното по-горе название на племето на куманите — **половци!** И пред вас ще се появи отново познатото до болка **бл,** което пък ще ни отведе при бога, дал името си на българите — **Ба'ал.** Плиска — не знам кой и кога е записал за първи път по този начин това име! — ще се превърне в **Ба'ал - ска,** т.е. принадлежаща на Ба'ал, като двойното А междувременно е изчезнало по силата на някакви древни граматически закони, които ние не познаваме.

Това **пл-** намираме и в имената на други селища, на които до сега няма приемливо обяснение — **Пл**овдив, **Пл**евен и др., за които също допущам да произлизат от **Ба'ал.**

Но защо Пли**-ска?** Това окончание изразява принадлежност към нещо в много славянски езици, особено в полския или чешкия. Но дали по своя произход то е славянско? Защото славяните имат и друга своя частица, отразяваща родителен падеж, т. е. принадлежност към нещо — това е известното и от повечето български фамилии **-ов** и **-ев.** Съществува още едно окончание с подобен характер — **-ич,** което най-често се използва при „славянизиране" на еврейски имена. Струва ми се, че докато вторият вид може да се нарекат славянски, то първото и третото имат неславянски произход.

Да се върнем към Плиска. Град **Плисков** съществува в Далмация до Книн. Колкото и да се опитват някои да отрекат връзката, смятаме, че е напълно оправдано предположението, че от същия произход е името на руския град **Псков** — и не за друго, а защото най-вероятно той е наречен така от волжските българи, а после изкривен от руско-славянското произношение или е наречен така по времето на българката княгиня Олга, руската светица, превърнала киевските руснаци в християни, на името на града, от който произхождала тя самата — Плиска!

Да се върнем към окончанието. Изкушавам се да сметна, че то съдържа в себе си като корен **СК**, същия, който откриваме в племената

на **саките, масагетите, согдите, скитите, саксите, склавини,** а може би и съвременните **амазихи** и **баски.** А може би въобще славянските фамилии с това окончание идват от същото това **СК/Т/,** започнало със скитите!

Въпреки тази толкова привлекателна теза, допущам, че е възможен втори вариант на обяснението на названието Плиска. Съществува семитски корен **LSK** Намираме го в името на кубратовия син **Алцек.** Между многобройните му значения има няколко със смисъл *съм прилепен, съм долепен.* Ако се вгледаме в картата, не може да не забележим, че новата столица е „прилепена", стои плътно, само на няколко километра от „центъра на света" — **Мадара.** Тя става нещо като негово продължение, негов спътник, неотделима част от този център, около който е задължена да се върти. Защото там е домът на бога, а домът на човека, па бил той и кан, така или иначе е подчинен на този предначертан световъртеж, съществуващ във всичко, живо и неживо!

Но, изглежда, Плиска е нещо като прилагателно към друга дума, която впоследствие се е оформила като самостоятелно име. Защото тя има още едно, също така древно име —

Абоба.

Древните номади на Ориента наричали **абуба** (от корена **ABB)** своето пасище и тревата по него, но не кое да е, а онова, върху което се задържали най-дълго време през годината. Носталгията, мъката по това основно място на кръжащия по безкрайните си невидими в пясъчните пътеки бедуин нарича **абаба. Абиб** е единайсетия месец от коптекия календар и е свързан с понятието *родина.* От там е арабската дума **Абу —** *баща,* **баба —** *татко,* еврейското **Аба, Ава** със същия смисъл и т. н.

Така че името Абоба не бива да учудва никого. И най-близкият й превод би бил *татковина, отечество.* И тук е естествено да възприемем тезата, че аспаруховите българи тръгват насам като към своя древна земя, идват върху земи, които в най-отколешни времена са притежавани от дедите им, заставени от перипетиите на историята да ги напуснат, за да се върнат след много векове там? Иначе не може да си обясним удивителното смислово покритие на разгледаните три понятия — **Мадара** като древен център на света, **Плиска** — или като нещо прилепено към него, или като название, носещо в себе си името на един велик безлик бог-небе и **Абоба** като земен символ на древна родина!

Баал в други топоними

Балканът не е единственият топоним, в който присъства Ба'ал. И то по простата причина, че не само българите на Аспарух са носители на

това име — носят го и българите на брат му Кубер, които продължават да спазват традицията.

Според Е. Живков **Беласица** е тракийско име и е всъщност **Белакър**, което той превежда като *бела планина* — **Балакрус** или **Балакрос**. Без да изключваме това твърдение, приемайки, че и това название е останало от траките, по-точно от техните предшественици пелазгите, носещи името на Ба'ал, ние просто изразяваме мнение, че е възможно това название да е потвърдено в по-късна епоха от българите на Кубер намерили в това название името на древното си божество...

Привлича вниманието названието на връх **Белмекен**. В първата сричка съмнение не може да има — това е един от вариантите на Ба'ал. Втората половина е почти буквално повторение на арабската дума **макан**, която означава *място* и произхожда корена **KWN** — всъщност глагола *съм.* Като се изхожда от твърдението, че на този връх е имало древно светилище, ние може да определим в името и бога, чието свещено място и било то — отново **Ба'ал**, **Бел**. И без особена трудност и изкуствени принаждания да преведем, че името на този връх е всъщност *Мястото (домът) на Баал.* Другият вариант е да предположим, че оргиналното име на върха е било **Би-л-макян**, т. е. *На място.*

В централните Родопи, в района на Асеновград, съществува малко изученото светилище **Белинташ**. В този район съществуват 140 предхристиянски светилища, капища, крепости, превръщани в впоследствие в християнски параклиси, а след това — и в мюсюлмански джамии. Това свето място се намира само на около 5 км. от известната Кръстова гора на рида Градище. Не напразно някои го наричат българската Света гора. Доказано е, че то съществува върху скалното плато от времето на прототраките. Не бива да ни подвежда тюркското окончание **таш**, което ще рече *камък* (още повече, че ние не знаем каква дума са употребявали пелазгите и траките за камък). Не бива да ни подвежда и славянската частица **-ин**, означаваща принадлежност. Нашето внимание и върху първата сричка — Бел, която според нас по един безспорен начин ни води към бог **Ба'ал-Бел**. Така названието получава пълния си смисъл — *Камъкът на Бел (Ба'ал).*

Може би именно в този район трябва да се търси все още нелокализираното, известно само по име, древно тракийско селище **Белурос** (което толкова напомня етнонима **беларус**).

Да преминем към древното име на Пловдив — **Пълдин**. Би било глупаво да не се види в първата сричка **пъл** името на бог **Ба'ал**, така, както го откриваме в други подобни названия. А като се има предвид, че такова е тракийското му название, ние не може да сме далеч от мисълта, че това название произхожда от *пелазгите,* т. е. ние се връщаме към идеята, че Ба'ал като божество е доста по-древно от финикийския му образ, че то е носено от много по-древни времена от

много народи, които са вярвали в него и са се наричали *Ба'ъл-гари,* независимо, че може би са говорили различни езици. Твърди се, че това название е българско, и че то е отклик на още по-древното **Пулпудева.** И така да е — първата сричка, така или иначе, отново ни връща към Ба'ал!

А това име ни връща към украинската **Полтава,** построен от кубратовия брат **Кий.**

Старото гръцко име на сегашния турски град БабаЕски е **Българофигон.** По всичко изглежда, че той носи това име далече преди появата на Аспаруховите българи на Балканите.

Историята споменава крепостта **Белетово** в **Балкана,** завзета от павликянина Травъл в опита му да вдигне антивизантийско въстание с център Пловдив през XI в.

Да не пропуснем е град **Балчик** (на името на болярина Балик), село **Белица,** село **Баргала** в Македония между Щип и Кочани, град **Велес** в Сърбия, който пък на свой ред носи името на древнославянския (а не е ли също много по-древен) бог на войната **Велес** (гръцкото окончание е **— ес** или **-лес,** но въвеждащата сричка **Бел,** гърцизирана на **Вел** говори сама за себе си).

Но присъствието на Ба'ал не се ограничава само в топографските названия в България, а обхваща доста по-обширни райони на Евразия.

Балават е второто име на древния асирийски град Имгур Еллил, известен с великолепните си бронзови обковани порти — **Балауатските** порти, с изображения на бойни сцени на асирийския цар Салманазар III (859-848 пр. Хр.)

Балаклава е древен град на полуостров Крим, споменат от Страбон, Плиний Старши, Ариан и др., който има и второ име **Семболон** или **Символон** (отново **бол-вол)** и е смятан за град на таврите.

До с. **Балаково** в Чувашия се намира т.нар. **Балановский могильник,** датиращ от ок. 2000 г. пр. Хр. с названието Фатяновска култура.

Според дагестанските хроники българите са строили в този район град на име **Булкар Балк.** Както се вижда и в двете названия на това име присъства понятието Ба'ал. На негово място се намира село **Балхар.**

В Таримската котловина, смятана за първо оседло място на древните българи, съществува **Българско езеро,** а вливащата се в него река до днес се нарича **Булунгур.**

Неизвестно по какви пътища името на споменатите по-горе **балти,** а може и на друго племе със сходно име, е прехвърлено върху намиращото се съвсем на север **Балтийско море,** а може би и върху британското пристанище **Балтимор.**

Много учени свързват с „българи" (от Ба'ал) името на най-голямото сладководно езеро на света **Байкал.**

Името на **Балеарските острови** е дадено от Картаген, който, както е известно, е основан от финикийски търговци и там Ба'ал е основен бог,

както и във Финикия. **Балатон** е езеро в Унгария. „Скитското" укрепено селище **Бельское городишче** се намира в гр. **Бельск** между Украйна и Молдова.

В края на II век клон от рода Дуло начело с кан Кардам Първи основава Втората Кушанска империя. Неин център е **Пулоша-Пуло,** днешният Пешавар в Пакистан. И в двете части на названието се срещаме с малко преиначеното Ба'ал.

В Северен Афганистан е езерото **Балх** или **Бал/х/аш** — съвр. *Мазари-Шериф,* до което от VI-IV в. пр. Хр. съществува град **Балх** (съвр. *Вазирабад),* чийто централен квартал се нарича **Бала-Хисар (***крепост на Бал).* Целият район е разположен върху територията на древната **Бактриана** или **Бактрия,** обхващаща средното и горно течение на р. Аму Даря, спомената в Бехистунския надпис и в индийската Авеста около 1000 г. пр. Хр. Тук през III-II в. пр. Хр. войните на Александър и техните потомци създават **Бактрийското царство,** разрушено през VII в. от арабите.

Предполага се от същия корен да е съвременното название на средноазиатския град **Бух/г/ара.** Интересно е, че един клон на Пиренеите до днес се нарича също **Бух/г/ара.**

Смята се, че от българи (бихме добавили — и Ба'ал) произлиза името на река **Волга (Болга),** макар, че е имало теории, че процесът е бил обратен.

Столицата на Волжско-камска България е бил град **Болгар,** очевидно от *българи,* а вторият по значение град е **Биляр** -мн. ч. от **боил — боиляр.** На мястото на първия е днешното село Българи в тъй наречения Татарстан.

И тъй нататък... Може би някои от посочените примери да са обикновени звукови съвпадения, но това само потвърждава, а не отрича, че повечето от тях имат един и същ произход.

Ба'ал в други езици

Д-р Светлозар Попов, отбелязвайки култа към бог Тамуз (арамейския аналог на Думузи) в сиропалестинския регион (да добавим — това е днешното арабско название на м. юли в грегорианския календар) говори за любовта на Тамуз към жена му **Балтин.** Според преданието бог **Баалшамин** също я харесвал поради което прогонил далече съпруга й, а тя в гнева си запалила град Харан. Той пък е на река **Балих** — тя и сега тече под това име в Ирак и се влива в Ефрат, а може да се сравни с названието **Балх** в Средна Азия.

Същият изследовател търси аналог на тези имена в келтската митология и го намира в празника **Балтин,** наричан от съвременните келти **Баулхини,** честван на 1 май с ритуални огнени клади (огньовете на **Белен)** в чест на слънчевия бог **Белен,** което е аналог на бога-слънце

у гърците **Аполон.** Да напомним, че това **пол** в името на гръцкия бог е също показателно. Да отбележим също, че тези „огньове" съществуват и в българските народни обичаи до ден днешен, особено по време на пролетните кукерски празници, когато младите ги прескачат, за да отгонят злите духове. И още — но не на последно място, на този празник има ритуали, подобни на нашите нестинарски танци. Той отбелязва, че у келтите наред с празника Баулхини има и втори, наречен **Имболк** — отново окончание, звучащо като **-болк!** Той споменава, че в тази страна има имена като споменатите **Фир Болк** и **Белги,** а също **Волки, Волци,** а по местата, където те са обитавали са топонимите **Валхарен, Балагуер.** Очевидно тук имаме далечен отглас на първоназванието, от което започват българите.

Същият автор, проследявайки митологията на етруските, които са заселили Апенините, идвайки от Мала Азия и имайки пряка етническа връзка с хети и троянци, пренасят тракийския Дионис с техния бог на растителността и плодородието **Фуфлунс,** вкл. в оргиастичните тържества, повтарящи гръцките вакханалии. Майка му е **Семпла,** а на **Дионис — Семела.** В неговия корен лесно се долавя латинското **популус** — народ, което авторът смята, че произлиза от Вулгарис.

И още — най-качественият *юфт* (обработена кожа) в Казахстан, с чието производство впоследствие са били прочути майсторите на Волжка България, се нарича *булгар.*

В Иран с названието *„муза-и-булгар" е* известен изящният филигран върху бижута от скъпоценни метали.

По южните склонове на Тенгри-кан е град с името **Бугур.**

Известно е и днес дори в България ястието с **булгур** — едро смляна твърда пшеница (жито), успешно замесваща ориза и по-вкусна дори от него.

В Средна Азия е известен музикалният инструмент *булгарина,* който е равнозначен на българския *кавал.*

Привлича вниманието руския музикален инструмент **балалайка** в различни по големина триъгълни форми. Възможно е да е бил наследен от волжските българи, които да са го употребявали при церемонии в чест на Баал.

ГЛАВА ПЕТА

„ПЛЕМЕНАТА", „РОДОВЕТЕ" И Т. Н.

Не напразно поставяме думите „племена", „родове" и т. н. в кавички. Както правилно се досеща Съсълов, който обаче не може да се обоснове в своето предположение, в огромната мощна държава на западните хунори, в която главна роля играят древните българи, тези понятия най-вероятно се отнасят за някакви функции, които определеното „племе" играе в нея. Той отбелязва: *„Никое от тези названия: утигури, кутригури, оногури и други такива не е племенно име, както по времето на Златарски се е мислило. Това били названия на местни, племенни и войскови поделения и звания на техните предводители. Във всяка от трите главни области на държавата и главни войскови отряди е имало такива поделения, като главатарите им са носили съответното звание с прибавка велики. Но и във всяка област, дори във всяко по-голямо племе е имало поделения, наричани също като главатарите и носещи същите звания без прибавка велики".*

Трябва да се има предвид, че „племената" и „родовете" в досегашните разбирания наистина са взети като такива от старите източници, както е правил, напр. Златарски. Но в тези източници има едно пълно объркване на понятията. Повечето от тях, предимно византийските, използват тези понятия твърде произволно, без да разбират тяхната същност. Те транскрибират съответното название по своему, без да вникват в реалното му съдържание. По-късните славянски записи ползват тези източници и изпадат в същата грешка. А тук в повечето случаи става въпрос не толкова за наистина съществуващи племенни и родови имена, но и за редица техни специфични функции, свързани преди всичко с войната, но и с мирния живот, произтичащи от редица исторически и социални събития и явления, от нови признаци в социално-икономическото им развитие, които с времето са се превърнали в племенни и родови названия, подобно на някои съвременни фамилии — Коларов, Хлебаров, Керемедчиев и др.

В статията си „Възловите въпроси на старата българска история" д-р Т. Танев, изхождайки от гледището си, че българите по произход са хунори, разглежда разгърнато теоретическата си концепция, разделяща древните държави на две големи групи — **уседнали** и **подвижни стаднически (=номадски)** и посочва редица различия между тези два типа. Тези особености за стадническите държави са постоянното движение на населението, предизвикано от факта, че основната им храна са

били животинските продукти, рядката гъстота на населението и административното му разпределение. Той изтъква, че „докато в уседналата държава населението е **неподвижно териториално разпределено и обитава постоянни селища**... с техните постоянни територии на общини, околии, окръзи, области и пр., административното разделение на стадническата държава не е било териториално административно разпределено, а се е разпределяло **в постоянно придвижващи се, но здраво свързани вътрешно и изградени на родова основа административни единици — РОДОВЕТЕ**, които, от гледна точка на стадническата държава, се явяват като **ВЕЧНИ РОДОВЕ**, т. е. трайни административни единици, както са *„вечни" = „трайни"* местата, землищата и земите в териториалното разпределение на уседналата държава". „Устройството на **РОДОВЕТЕ**, — продължава същият автор — е било сложно. Имало е **ГОЛЕМИ РОДОВЕ**, имало е **МАЛКИ РОДОВЕ**, имало е **ЮРТИ**, т. е. сравнително големи семейства, обитаващи една преносима юрта (...) Ако съвсем условно уподобяваме големия род с окръга, то трайното обединение на няколко големи рода в административната единици **КОЛЯНО** може... да уподобим с *„областта"* у уседналите държави" (всички подчертавания и курсиви в цитатите са на Т. Танев).

Според нас грешката на автора е, че той приема, че България в историческото й развитие, върху различни територии, е била единствено държава от втория тип. Това не може да се приеме еднозначно. Имало е периоди, когато българите, или онези, които с течение на хилядолетията ще възприемат това название като свой траен етноним, са били държави от първия тип, а е имало и други периоди, когато историческите им условия са ги заставяли, за по-дълги или по-кратки периоди, да стават държави от втория тип. Най-често обаче, особено в периоди, когато тези държави са били в апогея си, те са съчетавали признаците и на единия, и на другия тип, т. е. те са имали солидни традиции в трайното градско строителство, които са пренасяли непрекъснато от място на място, (защото иначе не можем да си обясним как един „стаднически" народ за няколко десетилетия ще изгради най-големия град на Европа на своето време Плиска), но същевременно са запазвали за дълги периоди от време своята племенна и родова структура, изградена върху пастирската икономика на част от населението си. Единственото обяснение е, че този народ е бил сбор от различни етноси, с различен произход, може би с различни езици и начини на живот, но обединени от някаква духовна идеологическа структура, на някакви традиции, възведени в степен на приемлива за всички религия, която са възприели за база на своята култура.

Може би именно разпределението на труда, отговарящи на традициите на всеки етнос, на всяко „племе", е довело и до поставяне на известен знак на равенство, особено у външните

народи, наблюдаващи развитието на българския етнос, между функциите на всяко племе или част от племе или род и неговото име, което би могло в редица случаи да бъде отражение на тези функции.

За да разберем какви биха могли да бъдат тези функции, като ги свържем с посочения по-горе „свещен език" на жреците-боили, различен от онзи, който е бил в ежедневен обиход на мнозинството или на водещата част от това разноезично население, отново трябва да се обърнем към арабо-семитският речников състав, от който, по наше мнение, би трябвало да произхождат поне някои от названията на тези племена. Предварително да направим бележката, че може би нашите обяснения няма да бъдат винаги най-точните, защото ще се получава и множество на корените, които пораждат съвсем различни по своя смисъл думи. Поради това често ще се налага да се обръщаме и към логиката.

Ще се абстрахираме от окончанието **-гури,** което се повтаря в различни варианти на произношение, защото вече го анализирахме по-горе и ще се спрем на водещите части на отделните наименования, които според нас носят в себе си семитски корени.

Ще започнем с онези, за които почти е сигурно, че може да се нарекат племена. Това са онези понятия, в които присъства под различни форми названието българи като фактор, допълващ самоназванието на племето. Най-вероятно това са различни по произход етноси, които по един или друг начин са приели „религията на хората", за да могат да се нарекат наистина „хора, господари", (подобно на това както десетки националности по най-разнообразни политически и други причини са приемали християнството, а после и исляма), да възприемат и символа на „Религията на хората" Тангра и нейния тайнствен всесилен бог Ба'ал, т. е. да се нарекат **бъл-гари.**

Водещо място сред тях заемат

КУЧИ БУЛГАР,

наричани тук-там и **кочо-българ,** или **дучи-булгар,** или **кучагири,** или **коцагири.**

Названието на това племе само като **кучи** е известно много преди времето, когато хората, наричащи себе си българи се утвърждават като водеща сила в хунорския племенен съюз. Ние ги намираме много след разпада на шумерските градове-държави в далечните простори на Азия, в пустинята Такла-Макан, в легендарната за българите Таримска котловина, в подножието на Тян-шан, с неговия велик връх Тенгри кан. В полите на Памир, според Д. Д. Съсълов е бил техният град **Кашгар.** По южните склонове на Тян-Шан е градът Куча, там са

и съвременните селища *Бугур*[20]*, Аску, Уши, Тоску и Ша-Яр.* На юг е градът **Котал**[21]**,** а на изток от него — Черчен. Тук е бил и градът-държава Кроран. Прави впечатление високата строителна култура на живеещото по тези места население. От тук то се разселва в днешните земи на Монголия, където до ден днешен съществува район на име **Куча,** който е един от плодородните райони в тази пустинна страна. От там преминава в Средна Азия, основава понякога самостоятелни държавни формации, а след това, вече възприело допълнението към етносното си име **булгар,** се озовава в Северен Кавказ вече като **кучи-булгар.** Вероятно става въпрос за племе, сродно на племената от региона, сред които са и първите българи, но развиващо се самостоятелно, което по-късно от другите се присъединява към тази общност, може би не изцяло, не изведнъж, а след племенни и родови сътресения и разцепления.

Допуска се, че названието **кучи** има согдиански произход и означава сила, могъщество, както и устие, излаз, начало на планински проход (като се има предвид, че град Куча е разположен в началото на планински проход към Джунгария). Същевременно не бива да се изпуща предвид, че през II в. съществува цяла империя, наречена **Кушанска,** образувана, според М. П. Димитров от „двойните Дуло" — Великите Дуло, даюуеджи, даюечи, гу, шуй ан, **кучарци** (бъдещите кучи булгар). Начело на тази държава застава **Канишка,** а нейна столица става град **Балхара,** като границите й обхващат цяла Средна Азия**.**

Според Златарски от названието **кучи булгар** се е развило, както споменахме, и названието **коцагири.** Изложението ни по-нататък ще обхваща и двете названия. Разбира се, ще анализираме само първата част, което е и собственото име на тези **кучи.**

В този корен е зашифрован, по наше мнение, семитският корен **KWT, (Т** е преминало последователно под влиянието на различни външни езици и произношения в **Ч,** гърцизирано в **Ц),** който означава *храня, отхранвам, снабдявам с храна.* Напълно е възможно в древността това да е било професия на народ с друго име, чийто труд да е служил да производство на хранителни продукти на други народи. И като се вгледаме в този корен, ние неочаквано намираме названието на друг древен народ, именно от района на Месопотамия — **кутиите, гутиите.**

Разбира се, бихме могли да анализираме и корена **KWS,** който означава *съм прегърбен, прегънат, наведен, прегъвам, придавам на нещо вид на арка, повдигам се като купол,* а също *стрелям в смисъл хващам във вилка.* От тук, наред с производните *гърбав, прегърбен, завой*

---

20 Нима е случайно това име?

21 Котал - сравни с Котел!

и т. н., ние намираме значения като *стрелец (лъчник), ловец, оръженосец, лък и стрели* — неща, които в общи линии се покриват с характера на войнствените кутии, донесли толкова политически сътресения в Месопотамия. Така че, разглеждани като орда, можем да кажем, че тук става дума за особен род войска — стрелци с лък. Най-вероятно древноплеменното название с времето се превръща в чисто военно понятие, докато първоначалното име се развива в ново понятие, което ще разгледаме по-долу — **котраги** или **кутригури.** Българите са били строители, но и „народ на коне", мирни граждани с богата древна култура, но и легендарни стрелци с лък благодарение на тази част от своя народ. Те, както е известно, не са вземали пленници — те просто са привличали пленниците от покорените народи, давали са им възможност да им служат достойно, без да засягат човешката им чест, постепенно са ги асимилирали. Тези благородни нрави са безспорно част от съдбата на племето **куча.**

Така ние в разсъжденията си се откъсваме от прякото понятие племе и дори етнос, за да преминем към онова, което казахме в началото на тази глава — че редица от тези названия означават може би някакъв специален военен термин, свързан с ежедневната борба, водена от древните българи-бойци.

А думата „кучи" се появява чак след пет века като лично име на куманския войвода **Коча** — а това е още едно доказателство за кръвната връзка между българи и кумани, за която говорихме. Най-вероятно от него пък идва съвременното българско име **Кочо.**[22]

Ако приемем, че названието е **Дучи,** (а може това да е било в древността шеговита рима на първото име), което би могло да произхожда от корена **DJJ,** то означава просто *съм въоръжен от глава до пети, съм шумен* и наред със съответното производно означава *мрачен, тъмен.*

Изселването на **кучи-булгар — коцагирите** на север с **Котраг** показва, че те съществуват като „етнос в етноса", „кучите в българите" до края на кубратовата Велика България, когато се появяват отново като пълноправно „племе". От тук нататък, обаче, надделява друго тяхно название

КУТРИГУРИ

или **котраги,** или **кутургури,** което скоро, особено след приемането на исляма в резултат на контактите с арабите през VIII в., изчезва на свой ред и на негово място остава само **българи.**

В двете думи **кутригури и котраги** се получава странно съвпадение — от една страна то би трябвало да означава „хората на Котраг", но от

---

22 А това от своя страна е отрицание на обичайното схващане, че името Кочо е умалително от Константин или Костадин

друга лингвистичното му тълкувание говори за особен род войска. В понятието от **кучи** е останала само първата сричка **ку-**, от **булгар** — окончанието сричката **-гар** (под форма на **-гур**), думата се е опростила, но и придобила ново съдържание, подсказваща, че контактите между арабите и кубратовите българи са били достатъчно активни до степен българите да възприемат и някои арабски понятия. За какво става въпрос?

Не бива да съществува съмнение в идентичността на двете названия — и двете, като се абстрахираме от окончанието, произлизат от един и същи арабски корен **KTR**. който е изключително многозначен и често тази многозначност изглежда дори нелогична за нашия начин на мислене, макар, че за арабите всички тези значения са тясно свързани и зависими помежду си. Той означава *капя, съединявам в една линия, в един ред, влача* (плуг), *дестилирам, падам капка по капка, стичам се, съм многочислен, събирам се, бързам.* От тук древното съществително „**кит**а**р**", означаващо по начало *животни* (камили или коне), *вървящи във верига,* сиреч, *керван* (което не е арабска дума) в съвременния език се превръща в чисто прозаичното *влак.* Но още от древно време то има и друг смисъл – *военна колона.* От друга страна от този корен е породена арабската дума „**кутр**", имаща смисъл на *страна, регион, област, парче земя.* Именно това означава и названието на съвременната арабска държава **Катар**, която обаче е възприела името си от древноарабския поет **Ал-Катари**, в чието име е „вплетен" същият корен.

Ако следваме арабската логика на разсъжденията при превъплъщенията на този корен, би трябвало да почнем от *капката,* която се *дестилира* от облака, да минем през *дъжда,* където *капките се точат* от небето като *верига, бързайки една след друга* и се *сливат* в едно, *събират се,* заливайки *парчето земя.*

Ето, пред нас са всички горепосочени значения в тяхното логично развитие. Такова развитие на логиката в арабското словообразуване е възможно и в други идентични противоречиви в първоначалния си смисъл понятия. Сега да развием това значение в друг смисъл. Войниците са единици, те излизат един след друг като верига, от военен строй, бързат в колони един след друг, отново се сливат, за да превземат, а впоследствие да заселят земята, към която се стремят.

В арабския и едното, и другото действие са равнозначни. Поетичният арабски език е направил странен паралел между стичащите се от небето потоци дъжд и настъпващата в яростна верига войска.

Именно във втория смисъл би трябвало да търсим значението на понятието **кутригури**. Защото това е най-вероятно — основната част на войската на древните българи, които носят главната тяжест на боя, приемат първите удари на неприятеля и нанасят на свой ред решаващият удар. С една дума това е съчетанието на пехотата и

конницата, въпреки твърденията, че древните българи били едва ли не само конници, те са вече „хора-бойци", както би могло да се преведе това название. Останалите родове войска, както ще видим по-надолу, имат помощни функции, те са, така да се каже, по-превилигированите и влизат в бой при точно определена нужда. Не напразно кутригурите живеят около западните граници на държавата на Кубрат — там, където се водят традиционно, от времето на Атила и Ирник, основните битки на българите. По тази причина не може да се твърди, че кутригурите са единствено потомци на кучи-булгар. Те са вече нова общност, в която древните първоетноси са се сляли в една, българска, че вече религиозната принадлежност се е превърнала в етноним на един вече единен народ.

Би трябвало да добавим, че безспорно личното име на кан **Котраг,** вторият син на хан Кубрат, и названието **котраги,** са косвено производни от названието **кутригури,** (или **кутургури),** но вече пречупено в процеса на развитието и отделянето на древнобългарския език на други производни от него езици, подчинени на други граматически правила.

Българите-**котраги,** основали Волжска България, обаче, не са само **кутригурите** като военна формация. Тук названието на рода войска най-вероятно се е сляло с личното име на своя вожд Котраг и се е превърнало в родово наименование. Впоследствие българите-котраги осъществяват широк икономически-културен обмен с арабските халифати, приемат исляма. Те водят настъпателни военни действия срещу Киевска Русия с очевиден опит да установят пряка сухопътна връзка с Дунавска България и остатъците на Велика България по северното Черноморие и река Кубан, но натискът на Московското княжество от запад и на татаро-монголското нашествие от изток се оказва прекалено силен.

И все пак векове след като това название практически изчезнало от езика на българите, то се е помнило в Европа и е било равнозначно на българи. През XI-XIII век негово производно намираме в Италия - това са известните „италиански" богомили — **катарите,** намерили особено силна почва за развитие във Франция не само като „катари", но и под името **албигойци.** Самото последно название също подсказва произхода им — след „ал-", което е просто арабски пълен член на думата, следват звуците **БГ** — едно невероятно и незабелязано преди нас съвпадение с понятието **Бъл**Гари. Исторически доказан факт е, че тяхното начало идва от България, че те дори са имали български свещеници и че френските крале са се клели именно върху катарско Евангелие на славянски език, дошло от България. Католиците ги наричат също така **бугри,** което несъмнено произхожда от *бугари,* българи, и това презрително име битува до днес като ругателство във френския език. Самите те наричали себе си **катари,** съживявайки древното име на

прабългарските войни — **кутригурите** или **котрагите**.

И през същия този период ние се срещаме с този корен като лично име. Мария, съпругата на българския цар Константин Тих, изпраща при патриарха на Ерусалим и при египетския султан Байбарс като свой личен пратеник свещеника Йосиф **Катар**, за да организира анти-византийска коалиция — това става още преди тя да стане съпруга на цар Ивайло.

... Друго племе, възприело и добавило към своя етноним название, свързано с българщината, е

КУПИ-БУЛГАР.

Става въпрос за онези българи, които остават, според проф. Златарски, с кан Баян след смъртта на Кубрат на територията на Велика България, за да спират аварската напаст и да дадат на останалите му братя възможност да се изтеглят възможно по-спокойно, за да продължат българския род върху нови земи, така, както неведнъж ставало в българската древна история. Арабите и персите ги наричат *вътрешни българи,* вероятно имайки предвид, че именно те са останали в пределите на кубратовата Велика България, около р. Кубан, наричана някога Куфис. Руснаците ги наричат *черни българи.* Смята се, че това са прадедите на кавказките *булгари, кабардино-болкарците* и *чеченците.*

Същевременно се смята, че представката „купи" произхожда от названието на първоначалната земя, върху която са живели спомена-тите по-горе огузи (прадедите на съвременните гагаузи) — тази на хакас-ците, наричани по-късно в Русия и абакански татари, наричана **Коби**. Две от групите в тази народност носят до днес названията **белтири** и **койбали**, в които присъствието на бал и бел са многозначителни. Въз-можно е всички те да са били държавна формация, обединяваща множе-ство сродни племена, като някое или някои от тях да са приело и наставката булгар в името си, възприемайки религията на българите. Че в названието им **Б** е преминало в **П,** както често е ставало в древнобъл-гарския език, говори и самото название на реката, на която са оставили името си (а не, както са предполагали средновековните учени, че те са взели името си от реката) — тя е Кубан, като очевидно е била Купан. Или обратно...

В превода на „Азиатска Сарматия" на арменския средновековен учен Ананий Ширакаци, цитиран от проф. В. Златарски, името на това племе е записано като „**Kupi'i Bulgar**". Привлече вниманието ми този апостроф ('), чрез който най-често са транскрибирали сложният и не-произносим за несеметските езици звук **'аин,** за който говорихме още при обяснението по-горе.

Оказва се, че в корена **КВ'** се крият доста противоречиви значения, които нямат нищо общо помежду си. Очевидно тук става дума за

амалгама от сходно звучащи думи с различно значение, заимствани от различни езици — *гълтам, пия жадно,* но и *грухтя* — за свиня, *рева* — за слон, *свивам се на кълбо* — за таралеж, *крия се, оставам си в къщи, слагам си шапка,* а производните им, противно дори на арабската логика, са само две: *таралеж* и *шапка* (букв. **кабба'а** или **кубб'а).** Неволно ми идва на ум диалекталната ни дума *капа* — островърха шапка, най-вероятно произлизаща от тази основа от специфичната шапка, която най-вероятно са носили бойците на това племе, за да се различават от останалите племена и дори да ги поставя символично над тях. Изображенията на прадедите на българите с типичните им остри „шапки" в Иран, както и калпаците на някои съвременни кавказки народи дават представа какви са били тези „капи".

Но това название би могло да произлиза и от корена **КВВ**, който е не по-малко противоречив и някои негови значения са сходни с горния анализ. Той означава *отрязвам, ампутирам,* но и *заставам пред другите, изплувам на повърхността, вдигам купол, издувам* с производни *глава, главна част, свод, купол, шатра, сводов, куполообразен, **кубе**.* И от този корен можем да си направим някои изводи — „племето" на Баян е главното, водещото, *кубето, купола* на българите, може би защото поема върху себе си най-голямата отговорност, граничеща със саможертва в името на оцеляването на останалите. И отново ни се натрапва онази *капа,* онази специфична шапка, този път вече оформена като купол, за която говорихме по-горе.

И между многото възможни вариации нека да се спрем и на самотно стоящата в арабския речник думичка **куба** или **куб,** означаваща *чаша.* Тя е очевидна чуждица, а се употребява от много народи именно в този си смисъл, а и като *купа* — спортна награда (на руски **кубок).** И тази чаша има форма на обърната *капа,* пък и чашата е била у старите българи символичен предмет — да си спомним, че Крум прави от черепа на Никифор наистина ритуална чаша...

Най-вероятно от тук произлиза и специфичната българска дума **капище** — светилище.

Възможни са и други интерпретации, но ние ще спрем до тук.

Тук трябва да отбележим — това племе по произход е твърде далечно от **кучите-котраги,** то най-вероятно идва от юг, от територията на Месопотамия или Иран, твърде далечно от това на Тарим.

... И така, след като констатирахме по-горе, че **котрагите-коцагири** са основният род войска на Велика България, съставен от зрели, опитни и ловки мъже, нека преминем към анализа на названието на другото „племе"

ЧДАР-БУЛГАР

Думата **„чадър"** се смята за турцизъм. Някои се опитват да я

заменят с доста изкуствената *слънчобран* или *дъждобран.* Но названието на племето **Чдар-българ** недвусмислено сочи, че тя идва от древните българи. От нея логически и семантически произтича и думата *шатра.* Думата е запазена и като название на селища не само в някои източни държави, но и в Молдова, например — става дума именно за гагаузкия град **Чадър Лунга.**

В арабския език думата **шадир** означава *палатка* или *склад.* Специален корен за нея няма, следователно може да се приеме и за чуждица. В Иран и Средна Азия **шадор** е покривалото, с което мюсюлманките са задължени да покриват лицата си пред други мъже — арабите имат за него друга дума. На арабски то се нарича **хиджаб.**

Ако допуснем, което съвсем не е нереално, че някои арабски звукове са се променили фонетично при невъзприемането им от чуждите езици, ще стигнем до няколко корена. Сред тях е **JZR**, който означава *изкоренявам, изтръгвам от корен, пускам корен,* с производни *корен, основа.* Не е изключено това име да е възприето, за да се подчертае, че именно това племе са *„кореняци"* т. е. *най-чисти* сред многобройните племена, наричащи себе си българи.

Друг такъв корен е **JDR**, който означава *съм достоен, заслужавам, пускам корен (*отново!) с производните си *най-подходящ, най-достоен, стена, основа, база, съответствие, достойнство* и др.

Все пак заслужава си да се обърнем и към корена **ШТR**. Неговите значения са *деля, разделям, отделям се* (сам), както и *съм хитър, съм ловък, съм умен, разделям нещо с някого,* а производните му са *ловкост, умение, хитрост, деление, посока, част, комат* и *шатра.* Тук отново е в сила арабската логика. *Шатрата,* (вероятно измислена от някой *умен* или *ловък* създател), *отделя, отрязва* своя собственик от останалия свят.

И накрая много рядко упортебявания корен **Ш3R** има единственото значение *разсейвам се на всички страни* с производното си *песъчинка, зрънце злато.*

И така — името **„чдар булгар"** от една страна показва, че това са хора, живеещи в шатри. Но значи ли това, че те са номадски народ? Не са ли това постоянните професионални войни, които, поради своята специфична „професия" са принудени голяма част от живота си да живеят в шатри?

От друга страна може би у древните българи строителите на палатки са били особен еснаф, чиято задача е била да строи и поддържа шатрите — основното жилище на войниците.

Според Златарски „ордата" на Чдар булгар тръгват към Австрия и Панония начело с **Алцеко,** когото той не идентифицира с кубратовия син **Алцек,** смятайки, че това е станало преди разпада на Велика България. Ако това е така, то значи именно там са заминали „родовете" **Тарниах, Коцагири** и **Завендер,** които са били част от **чдар-**

булкар и за които ще говорим по-долу.

... У д-р Вл. Георгиев откриваме и название, което не сме срещали по други източници. Това е

КОТУНГУРИ,

които той смята като едно от древните названия на българите въобще. Това племе, причислявано към българите, т. е. смятащо себе си за български, е живяло най-вероятно някъде по поречието на Сър Даря и се смятало за *коренно, местно, туземно* за този район.

Арабският корен **KTN** най-вероятно е от много древен шумерски произход и означава единствено *живея, преживявам* с производното *жител, обитател* и *ежедневна стая.* Тук, възможно взети от някой от средноазиатските езици, се намесват и думите **катан**, означаваща *пояс, колан,* и **кутн**, означаваща *памук* (да си спомним френското **coton** — също *памук).* **Катин** е също вероятна чуждица, означаваща *роб, слуга.* **Кайтан** е нашенският *гайтан* (един пример как гърленото **К** е преминало в **Г**).

Другият корен с меки **К** и **Т** - **KTN** означава *съм изцапан, съм опетнен.* Естествено е от него да произхождат производни като катан — *сажда* (но не и *катран!).* Чудното е, че тук се намесват и думи като **каттан** — *лен* и **катина** — *верижка (за часовник)!*

Разбира се, може да използваме и съвременната ни дума катун, която е достатъчно древна, за да можем да приемем, че е оригинална българска. В такъв случай става въпрос за чисто номадско племе, смятащо себе си за българско, чието название не е свързано пряко с военни функции.

Възможно е и друго тълкувание в рамките на възприетата от нас теза. От една страна това може да са българи-номади, поради което им е дадено (или сами са възприели) название, свързани с катун. От друга страна, ако думата катун се възприеме като по-общо военно понятие, като военен стан, като лагер, възможно е това очевидно поставено на по-ниска степен племе да не са войници, а да се занимават с подреждането на военния лагер, наричан естествено катун.

Възможно е и друго — един извод, който правим поради сходствата на функциите — че **Чдар-булгар** и **Котунгури** да са две названия на едно и също „племе", което има функция, свързана с подреждането на военните лагери. Същевременно, ако се вярва на твърденията, че то идва от Средна Азия (Сър Даря) напълно е възможно това название да е просто преиначено от **кутригури**.

... И така, щом констатирахме, че котрагите-коцагири са основният род войска, съставен от зрели, опитни и ловки мъже, нека преминем към анализа на названието на

които живеели в най-дълбокия тил — около река Кубан. Според Съсълов китайците ги записват като **Ун-гу-те**.

Очевидно думата е сложна. Обаче от пръв поглед се срещаме със странно понятие и обяснение, което българските учени сякаш не искат да приемат. За — **гури** няма да говорим, понятието е достатъчно изяснено. Но в това **оно-** (или **уно-**) просто се набива в очите познатото име на **хуните**! Така смятат проф. Златарски и П. Мутафчиев. И най-близко до ума е истинското произношение на този етноним да е **хуногури**, което е близко до съвременното произношение хунори. А че хунорите са братовчеди на българите — в това не бива да има съмнение.

Налага се, въпреки трудността, да направим анализ и на това име, като изхождаме от познатите ни семитски корени. Но преди това нека напомним, че жреците на слънцето на древните **хати** били наричани от тях **шан хунни** или **шан куни**.

Единият възможен семитски корен е **HWN**. Той има значения на *съм лек (нетруден), съм незначителен, облекчавам, унижавам, оскърбявам, пренебрегвам, съм невнимателен* със съответните производни *пренебрежение, оскърбление, унижение, невнимание, безчестие, позор.* Колкото и да се мъчим, не бихме могли в това изброяване да намерим смисъл, който горд и военолюбив народ да заслужава.

Другият такъв корен е **HWN**, но и в него изпадаме в подобна ситуация, защото той означава *предавам, изменям, мамя, съм вероломен, нанасям ущърб, не доверявам* със съответните производни *предателство, вероломство, измяна.* Очевидно да търсим в тези значения етноним на хунорите е невъзможно!

Стигаме до извода, че нашите знания не са достатъчни да уловим смисъла на древното название **хуни-хунори**, макар, че можем да уловим звуковото сходство на последния термин с вече познатото ни **оногури**.

Разбира се, нашият анализ не бива да спира до тук. Все пак съществуват и други арабски корени, от които това понятие наистина би могло да произлиза.

Такъв корен, от който предполагаме, че може да произхожда първата част на това название е **'WN**. Първият звук е прословутият гърлен **'аин**, както обяснихме по-горе — непроизносим на чужди несемитски езици или възприеман от тях едва ли не като гласна. Ако искаме да произнесем това название „по арабски", би трябвало да кажем нещо като **„ъWH-о-гури"** — както се вижда, всеки език би възприел странното начално звукосъчетание като **Ъ**, **О** или **У**. Не е странно, че в различни транскрипции думата се записва и като **уногури**.

Посоченият корен има значение, което може да се възприеме също във военен смисъл. Той означава в граматическото си развитие *помагам, съдействам, подкрепям, избавям, давам пособие, сътруднича, взаимодействам.* От тях произхождат съществителни в смисъл *помощ,*

подкрепа, пособие (субсидия), сътрудничество, кооперация, кооперира-не, помощник, работа по задължение, принудителен труд и т. н. Кога-то един мюсюлманин стане сутрин или започне някаква работа, той за-дължително произнася като заклинание *С помощта на Аллах,* използвайки значението именно на тази дума. А в Ливан до днес съществува фамилия '**Аун**. При всички случаи названието придобива вече по-конкретен смисъл — то е свързано с някаква длъжност, която е „спомагателна".

Преди да изясним този въпрос нека споменем, че именно оногури-те дават едно от названията на един новопоявил се от изтока съвреме-нен европейски народ, който, макар да не се смята за близко родствен на българите, е живял дълго време в съседство с тях и е имал с тях трайни и приятелски, и враждебни контакти, династическите бракове са били често явление, а след тяхното изтегляне се е заселил на земи-те им, от които е наследил и името си. Тук се появява и другият вари-ант на това име **Hunuguri**, който ни води пряко към етнонима на хуните. Става въпрос за **унгарците**, имащи самоназвание **маджари**. Може би именно тях най-вероятно има предвид *апокрифният Равенски географ,* говорейки, че **Patria Onoguria** се намирала по северните склонове на Кавказ. П. Мутафчиев отбелязва, че *„и днес в маджарския език са запазени много прабългарски думи, че прабългарите са техни учители в областта на земеделието, че от тях те са взели наченките на политическата си организация".* Исторически факт е, че унгарците са изведени на сегашната си територия от правнука на **Кубрат**, внука на **Баян** сина на баяновия син **Алмаз** — **Арпад**. Те са живели в земите край Кубан след изтеглянето на оногурите начело с Котраг на север и на Аспарух на запад. Именно поради това съседните славяни са ги нарекли „**ъгри**" (от оногури), развило се в „**онгри**" и „**угри**", преминало в латинския като **Hungari**, а после и в немския като **Ungari**, откъдето се връща отново в бъл-гарския език като унгарци, а в руския като **венгры**

...Нека сега минем към сходното название на българско „племе", известно и много популярно в нашата история. Става въпрос за „племето"

ОНОГУНДУРИ

Следвайки логиката на нашето разсъждение откриваме, че в този етноним лежи същият арабски корен '**WN**, който разгледахме в името на уногурите. Изхождаме от обстоятелството, че това племе обитава ти-ла на Кубратовата държава — района на Предкавказието и река Кубан. Именно то е в корена на консолидацията на българската държава, въз-главявана от кан Кубрат.

Звуково двете названия, на оногурите и оногундурите, си приличат,

поради което някои дори смятат, че става въпрос за едно и също „племе". Обаче се намества третата сричка на този етноним — **гунд-**, а в нея много ясно се очертава присъствието втори арабски корен — **JND**. Вече дадохме примери, че не само в арабския, а и в много други езици **Дж** се превръща в **Г.** А плюс всичко в българската история преди Кубрат съществува кан **Гундо**, именно смятан за кан на оногундурите. Значенията на този корен недвусмислено показват за какво става въпрос. В своето развитие той има смисъл на *привиквам на военна служба, мобилизирам, постъпвам на военна служба, съм мобилизиран.* От него произлизат съществителни в смисъл на *войник, редник, новобранец, военен, войска, военен набор, военна служба, военщина, милитаризъм* и т. н.

По-горе констатирахме, че котрагите-коцагири са основният род войска, съставен от зрели, опитни и ловки мъже. Сега изводът е естествен и логичен. Оногундурите са резервните войници, младежи, които са „помощници на войниците", обучаващи се на военна служба, но влизащи вероятно в бой само при крайна нужда.

Според нас същият корен е скрит и в названието на *първия ден, нулевия ден* в българския календар, наричан поради тази си особеност **ИГНажДен**, развит впоследствие от славяните в **Единажден** (т. е. *единствен по рода си), а* впоследствие се върнал към първоначалното си звучание. Според нас развитието на думата е вървяла именно по този ред — във всеки случай то няма нищо общо с числителните *едно* или *първи,* за които е известно как са звучали на древнобългарски. Наред с известните за този специфичен ден някогашни български нрави може би трябва да прибавим още един обичай — преброяването на военната сила, на воините *джунди* или *гунди,* откъдето е основата на названието му. А от него вече да произхожда и личното име **Игнат**, което на староарабски звучи почти по същия начин и означава *мобилизация, т.* е., възможно е това да е била длъжност, която се е развила до лично име.

Но докато при оногундурите става въпрос за помагачи именно на войници, у оногурите това допълнение го няма. Очевидно последните са някакви по-обикновени помощници — независимо дали в боя или в домашната работа, във всеки случай — те не са водещи фигури на бойното поле. Най-вероятно понятието оногури се отнася за младежите в семейството, които не са достигнали до възраст за военна служба, не участват във военни действия, а изпълняват определени задължения, помагайки на жените и старците в селището. Защото пред тях има още едно стъпало в йерархията, което те минават впоследствие.

Именно тази е причината по наше мнение и двете „племена", на оногундурите и на оногурите, да обитават един и същи, при това „тилов" район, макар, че именно върху тях впоследствие се стоварва натиска на новите племена, които идват от изток и притискат с

цялата си мощ кубратовата Велика България.

Името на оногундурите се запазва сравнително най-дълго в сравнение с останалите български „племена". Намираме го в писмо на хазарския хаган Йосиф, подготвено от еврейския му министър Раби Хаздаа, до Кордовския арабски халиф Абдул Рахман ан-Насир (912-961 г.). Това писмо е на иврит, в чиято писменост също се избягва използването на къси гласни. Намираме термина оногундури изписан по два начина: „**whhtp**" или „**уннтр**" (може би **воноконтор**, или **уоноконтор**, или „**wоноконтор**") и „**вгнтр**" или „**угнтр**" (м. б. **wугундур**). Открито е в 1712 г. в т.нар. „Карта на французина Гийом Делил", отразяваща Балканите през VII-IX в.

Според нас именно това е и записаното от Агатий име на древнобългарското племе **вуругунди**.

Някои автори смятат, че под това име се крие втората „орда", тръгнала с Алцеко, за която споменава Златарски (не става въпрос за един от синовете на Кубрат, а преселване, станало няколко века преди това), която според него се наричала **Вх'ндур Булгар**.

Други смятат, че в това написание се крие названието на българското „племе"

ЗАВЕНДЕР-БУЛГАР,

което М. Сидоров по-правилно според нас нарича **Замбендери**. Поради това нека проанализираме отначало втория вариант.

В редица случаи, подчертавайки притежание върху нещо или някаква характерна черта на лице или предмет, арабите използват частицата **<u>з</u>у** преди съответната дума, означаваща приблизително *„притежаващ",* която в различните падежи или диалекти се превръща в **<u>з</u>а** или **<u>з</u>и**. При това положение ние можем да се абстрахираме от нея и да се съсредоточим върху втората част на думата **вендер**.

Като имаме предвид, че чуждото **Б** преминава в гръцките записи във **В**, тази дума може да бъде изведена от думата **бендар**, която е по произход персийска, стои самотна в арабския речник със значение *търговски град, пристанище, главен град на провинция*. Бихме могли условно да приемем, че **завендерите** са „градски жители" или поне група, вече превърнала се в нещо като и крайморски търговци. Моретата биха могли да бъдат няколко — Индийския океан (Бенгалския или Персийския залив), Каспийско и Черно, което е естествено продължение на Средиземно.

У споменатия средновековен арменски изследовател Мовсес Хоренаци намираме личното име на един български военачалник а може би и кан, на това „племе", който се наричал **Вунд**, т. е. **Бунд**. За неговото име в речника стои самотно чуждицата за арабския език **банд**, означаваща *знаме, флаг*, а също и *член* (в документ), *параграф*. Може

да направим извода, че понятието **бендер** за *главен град* идва от идеята, че това е **банд-дар** (на арабско-персийски) — *дом на флага* и **банд-ери** (на хунорски, възприет и от тюркските езици) — *земя на флага*, сиреч, нещо като столица, ако не главна, поне провинциална или селище със силно регионално значение, имащо, съгласно тогавашните обичаи, право на собствен флаг. Всички останали понятия са се развили от тази основна дума „*флаг*".

В такъв случай името **Вунд-Бунд** е свързано пряко с тази дума, а названието **завендер-забендер** е *притежатели на флага*, т. е. *знаменосци*. Следователно ние се разграничаваме от гледището, че тази дума е производна на понятието оногури и отново се връщаме към „военен" смисъл на понятие, смятано до сега за название на род, племе или орда. Впорем, за да не бъде голословни, нека спомена и испанската дума **bandera** — *знаме*, в която се натъкваме отново на окончание, сходно на **-ер**, френското **bande** — *лента* и руското **бант** — *лента, панделка, превръзка,* както и интернационалната медицинска дума *бинт*.

Редица градове в Близкия изток, Иран, Южна Русия и Задкавказието носят и до днес името **Бендер** — очевидно с горното значение, защото повечето те са пристанища.

За този Бунд споменатият арменец Хоренаци сочи, че през II в. пр. Хр. минал със „своите българи" в Южен Кавказ, вероятно за да избегне натиска на поредното велико преселение от изток към запад. Тези българи са записани на арменски като **венди**, наричани и **венеди**. Именно от тук П. Голийски пък ги свързва с **Вх'ндур Булгар** и им е посветил едно великолепно изследване. В това име с малко усилия наистина може да открием името *Бундови българи* и е възможно именно това название да се превръща впоследствие или се е наричало по начало **Забендер булгар**. Тогава трябва да приемем, че окончанието **-ер** е просто разновидност на окончанието **-ари**, а толкова трудно произносимото **вх'нд** е всъщност „**банд**", и то отново със значение, отбележете, *знаме, флаг*. И отново се връщаме към *знаменосците*. Понятията се сливат и допълват едно друго. Думите от една стават две, към **забендерите-завеидерите** се прибавя и етнонима **булгар**, подчертаващ някаква тяхна специфична черта, свързваща ги с докубратовите българи.

Впрочем Голийски намира древното, несъществуващо днес, българско име Бунд или Бундьо в такива родопски топоними като *Бундева махала, Бундев връх (връх), Бундьова чешма*, както и родовото българо-мохамеданско име *Бундьо*.

Струва ни се все пак, че терминът, използван от юдаизирания хазарин се отнася за много по-популярното название оногундури — т.е. онази част от българите, която тръгва след Аспарух върху древните български земи, изоставени преди хилядолетия от неговите земи и където все

още съществуват сродните на пръснатите по света български племена — траките.

Други автори допущат още една възможност — названието оногундури да съответства на „неправилно изписаното"

ОЛХОНТОР БЛКАР,

представени от проф. Златарски като самостоятелна „орда". Ако приемем, че това **ол-** е преиначения арабски пълен член **ал-,** каквато практика съществува и днес в повечето средноазиатски езици при транскрибирането на този член на арабското словообразуване, натъкваме се на напълно неподходящия корен **HNT,** имащ значение на *препарирам, балсамирам* с техните съответни производни. Но именно към него арабите са прибавили и чуждицата **хунта,** което само по себе си значи *пшеница* и няма нищо общо с не особено богатите смислови значения на този корен.

Други твърдят, че **Олхонтор блкар,** наричани и **Орхонтор блкар,** са другоезично племе, преселници от Южните склонове на Кавказ и присъединило се по-късно към българите, приемайки тяхното мировъзрение. При тази теза не може да не допуснем възможността те да са предимно земеделско население, прието от „конниците" именно като възможност да бъдат изхранвани при нужда от техния труд.

Другият вариант е, че родоначалник на това племе или род е някой си **Орхан.** Нека напомним, че настойник на Кубрат по време на малолетството му е бил неговият чичо Орхан. Името съществува в арабския свят и в тюркските езици, но няма преводен смисъл. То е очевидна чуждица, влязла от чужд език, най-вероятно от някой ранен несемитски език на Месопотамия и запазено единствено като лично име.

И още една хипотеза — река с подобно название **Орхон** съществува в Сибир. Името на това племе би могло да води произхода си именно от това древно название, което остава непреведимо (поне за нас, авторите на настоящото изследване). Тук става въпрос за чисто сибирско племе, вероятно нямащо нищо общо с хунори или индоевропейци.

Така че в дадения случай можем да кажем, че това название означава *хората на Орхон – българи.* Очевидно е имало и друго „племе" Орхон, на за разлика от него тази негова част е добавила към името си и определението българи.

... В този ред на разсъждения продължаваме с

УТИГУРИТЕ,

записани от Агатий като **утизури,** (което още веднъж показва доколко са „идентични" с произношението гръцките записи). Според византийски-

те източници те живели по източните брегове на Азовско море, т.е. в тила на кутригурите. Те споменават и техния хан (кан) **Сандил**, когото те викат на помощ срещу съплеменниците им — оногундурите.

В основата на това название намираме възможното използване на три арабски корена.

Първият е **'WD** — в много езици, както е известно, глухото **Д** в края на думата преминава при произнасяне в **Т**[23]**.** Този корен в различните си глаголни форми има значение на *заменям, давам на заем, възместявам, компенсирам, възнаграждавам.*

Вторият корен е **HWD** с онова придихателно **Х,** което съществува и във френския, но остава неуловимо за ухото[24].

Съвсем естествено е този звук да изчезне в един език, ако някога е съществувал в него. От този твърде рядко използван корен, вероятно промъкнал се в арабския от друг език или е наследие от някоя древносемитска дума, има само един глагол в смисъл на *строя басейн* и едно съществително **худ** имащо значение на *басейн, водоем, резервоар, корито, док* (за строителство на кораби), *леха.* В съчетание с други думи има и смисъл на *защитавам.*

Третият корен, от който би могло да произхожда това название е **HWT**. Той вече е доста по-богат на съдържание, свързано отново... с военни действия. Неговият глаголен смисъл е *обкръжавам, запазвам, охранявам,* който в своето граматическо развитие се превръща в *обграждам със стена, обезопасявам, старая се да надхитря, обхващам, вземам предпазни мерки* и т. н. Негови производни са арабските съществителни *стена, ограда, обкръжение, обхващане, превантивна мярка, охрана,* както и прилагателните *запасен, резервен, предохранителен, настенен,* но и, разбира се, *измамник, хитрост, ловкост* и т. н.

Струва ми се, че най-правилно и логично би било да се възприеме за основа третият посочен корен, макар, че с известно пресилване, биха могли в един или друг случай да се използват и значенията на първите два. Утигурите са също род войска на прабългарите, тя е резервът, стоящ непосредствено зад бойците-котраги, вероятно оставен в аулите (или онгълите) за защитата им по време, когато основната войска воюва другаде. Те са, които изграждат отбранителните съоръжения, крепостната „стена". Възможно е те да са и резерв, който е хвърлян в боя в решителния момент, „измамно" и неочаквано. Възможно е също това да са били „старците" престанали да участват активно в битките.

П. Мутафчиев споменава още едно „племе", което не сме срещали в други източници. Става дума за

---

23 За сравнение - българската дума „свод" се произнася като „свот".

24 Напр. в думата homme - *човек.*

САРАГУРИТЕ.

Ще направим опит фонетически и логически да уточним значението и на това название.

То би могло да произхожда от три корена.

Първият е **SRW**. Той има смисъл на *съм знатен, съм именит,* но също и *разгонвам мъката, развличам, утешавам.* От него произхождат думи като *знатност, именитост, благороден, аристократ, вожд,* както и *планински хребет,* но също и *развлечение, облекчение.* От тук произхожда и арабското название на красивото благородно дърво *кипарис* — **саруа**. Мисля, че горните значения ни подсказват кои са сарагурите — вероятно някакъв вид висши военачалници или е възможно така да са наричали възрастни хора на почит, които под една или друга форма да споделят опит, особено във военното дело.

Вторият корен е **SRY**. Той означава *вървя нощем, тека* (за буйна река), *разпространявам се, имам задължителна сила* (за закон). **Сурияни** арабите са наричали *асирийците* – създатели на първите писани закони, тези на цар Хамурапи. От тук идва и арабското название на държавата *Сирия* — **Сурийя**. От този корен произхождат понятия като *пътешестващ, нощен облак, стълб, поток, движение.* От тук е и арабското понятие **сарийя** — *отряд, рота, ескадрон,* останало в някои североизточни диалекти на езика ни като **сюрия**. В турския наред с това понятие в същия смисъл се употребява и **чаир** — *военно поделение,* откъдето е и турското понятие **ени-чаир** — *нов род войска,* останало в трагичната ни история като побългареното **яничари**.

Третата възможност — коренът **SRR**, който не е свързан пряко с военното дело — той означава *радвам, веселя, доставям удоволствие, споделям тайна, шепна, чета шепнешком, тая се,* но и *имам наложница.* От тук идват и производните *радостен, радост, веселие, удоволствие, тайна, секретност,* както и *извънбрачно съжителство, наложница, душа, мозъчни гънки, пъп.* Защо да не предположим, че нашите прадеди са имали специални талантливи хора, чиято задача да е била да „развеселяват", например с музика, песни или разкази, вървящите в поход войници? Но, както се вижда, дори тук се сблъскваме с понятия, свързани пряко с военното дело. Може би става въпрос за военни поделения за специални нужди — разузнаване, някакви полицейски функции, стража на закона, може би и хора, създаващи настроение у изморените войници и т. н.

До тук разглеждахме така наречените племена. Какво се оказа? Че за „племена" може да смятаме само някои от споменатите в аналите на историята — кучи-булгар, което преминава в название на основен род войска — кутригури, купи-булгар, оногури, като последните също може да се смятат за вид войска. Останалите — чдар-булгар (и възможно свързаните с тях котунгури), оногундурите, забендер-булгар, олхотнтор

блгар, утигури, сарагури — така или иначе са свързани с някакви отрасли на военното дело, които, възможно, са се превърнали в някакви племенни имена въз основа на своеобразното „разделение на труда". А онези, които бихме могли да причислим към племената, имат различен произход, идват от различни посоки и ги свързва почти единствено етнонимът.

Следвайки логиката на нашите разсъждения би трябвало да потърсим и в наименованията на т. нар. „родове" функции, сходни с горните. Граматично-логическият анализ на техните названия въз основа на арабо-семитските корени само потвърждава това предположение. Да започнем с „рода"

ЕРМИ,

наричан от П. Мутафчиев и **Ермиар** и записан на гръцки като **Ермиярис,** с очевидното окончание **-ар** или **-ари.** Ако нашата теза се вземе на въоръжение, това означава, че би трябвало да се изостави тезата за „тюркския" произход на това име, която се придържа към звуковото съвпадение с тюркската дума **ирми,** която означава *двадесет,* без да се пояснява какво всъщност означава това двадесет! Може би трябва да изоставим и хунорско-тюркското **ер-** в смисъл на разновидност на **ари** или на понятието *земя* и да потърсим възможен арабо-семитски корен.

Оказва че, че такъв има. Това е **RMY**. Неговият смисъл е свързан точно в онова, където древните българи са били най-известни - войната, боят. Той е също достатъчно многозначен и неговата най-проста форма на глагол означава *хвърлям, мятам, отхвърлям, стрелям, обстрелвам, стремя се,* но и *обвинявам, упреквам.* От него се пораждат съществителните — *стрелец (Рамин* се нарича и зодиакалното съзвездие *Стрелец* на арабски), *мятащ, хвърлящ, стрелба, хвърляне, мятане, изстрел, скок, дивеч.* От древността този глагол е свързан именно със стрелбата с лък и стрели, като в съвременния език се използва и за стрелба с огнестрелно оръжие.

По законите на арабската граматика превъзходна степен от горепосоченото **рамин** е **арми,** т. е. така е бил наричан най-добрия стрелец, доказал способностите си в не една битка. В заповедна форма на глагола думата вече звучи като **ирми** (в арабския звук **Е** няма), което е още по-близко до познатото ни произношение **„ерми"[25].** И най-вероятно от тук произхожда и „модерната" дума *армия,* за която се смята, че произхожда от латински, без да се подозира, че е дошла от изтока векове преди на света да се появи латинският език...

Какво излиза? „Родът" Ерми, ако наистина става дума за род, а не за вид войска, е род на стрелци. Това по онова време е било занаят както всички други във войска, чийто воини дори в документите, останали от

---

[25] Нещо подобно на съвременната команда „огън!".

враговете им, са показани като изключително изкусни стрелци, поразяващи противника със стрелите си дори когато са върху гърба на буйно тичащия кон, подобно на ираноезичните **парти,** воювали небезуспешно с римските императори. И както всички други, този занаят се наследява. Не една или две народни приказки говорят как бащата — воин предава знанията си на сина-воин, за да го превърне в по-велик от себе си. Но следвайки общата логика на разсъжденията ни, това може да бъде просто вид войска.

За „рода"

КИРИГИР

наричан и **Кюригир** очевидно окончанието **-гури** в процеса на различните транскрибции или в самите диалекти се е превърнало в **-гир.**

В това „родово" име откриваме използването на два арабски корена, които сами по себе си са със съвсем различни значения, но всяко от тях би могло да отразява същността на тази група древни българи.

В първия вариант изхождам от презумпцията за възможността тази дума да е била с двойно **Р** т. е. да произхожда от корена **KRR** и да се е произнасяла като **Кирригир.** Възможно е с времето това натъртено двойно **РР** да е станало единично **Р,** или просто гръцките източници да са пренебрегнали удвояването на тази съгласна. И този корен в редица случаи изразява понятие, свързано с военни действия, но същевременно е доста многозначно. То има смисъл на *връщам се, минавам на задна линия, нападам, атакувам, размотавам* (макара, но и противник), *преминавам, протичам* (за време), *повтарям, възобновявам се, прочиствам, рафинирам.* От тук се раждат и многобройните съществителни *повторение, честота, атака, нападение, контраатака, удвояване* и т.н.. В някои арабски диалекти с думата **„карра"** се означава цифрата *„сто хиляди".*

В рамките на нашите разсъждения този корен би могъл да ни задоволи. Все пак аз се спирам и на втория вариант, изразяван с корена **K**R'** - с онзи „придихателен" своеобразен „звук-пауза", наречен **хамза** в края на думата, който в други езици просто изчезва. А този корен означава *„чета", прочитам, уча се, изучавам* с всички възможни произтичащи от това съществителни — *четец, читател, четене, ритъм на речта* и т. н. За отбелязване е, че този корен лежи в основата на названието на свещената книга на мюсюлманите — **Корана** (на арабски — **Кур'ан),** сиреч *Четиво, Книга за четене.* От този свещен за тях смисъл се пораждат и други съществителни и прилагателни, свързани конкретно с тази книга — *рецитация* (именно на Корана), *коранически текст, молитвено място, преподавател по коранически науки* и т.н.

Трудно е да се определи кой от двата смисъла лежи в основата на

името Киригир. Дали това са определен вид войска със специални функции, действаща при конкретните обстоятелства в боя, особено подвижна, щурмови отряди, които да се насочват от командуващия към определени точки на бойното поле. Или се отнася за четците, пазителите на онази странна писменост, на онези черти и резки, за които говори Черноризец Храбър и които са запазени по редица вдялани в камъка паметници. И едното, и другото е възможно. Може би и такъв вид „войска" е бил необходим на кановете. Но същевременно не е възможно един народ да създаде цивилизация, каквато са имали древните българи, съчетаващи „хората на коне", каквито ги изобразяват по традиция, и строителите, които буквално за броени години изграждат мощни градски центрове като Плиска или Болгар, без да имали свои своеобразни пазители на историята, летописци, хора „грамотни", които да предават националната памет от поколение в поколение. Че как иначе те са предавали тайните на Великия Български календар?

Колебаем се и не можем да отговорим на този въпрос.

Коренът, който ще открием в названието на рода

КУВИЯР

е **KWY,** означава *съм силен, съм в състояние* (да направя нещо), *преодолявам, превъзмогвам, усилвам, укрепвам, подкрепям, поддържам*. От тук произхождат съществителните *сила, мощ, енергия, способност,* както и прилагателните *силен, могъщ, подкрепящ, подсилващ*.

Но в същото време други разновидности на съществителни от този корен отново ни свързват с войната. В редица арабски страни думата **„Kywwat"** има смисъл не само на горните значения, но и на *отряд, военно поделение, полиция, военен наряд, военна сила.* Очевидно това понятие е останало от по-древни времена. Ние имаме и военната титла **кавкан** (kawkан), в чиято първа сричка намираме същия корен, т. е. символичното й значение е ***силата на кана,*** т. е. изключително близък военачалник, негова дясна ръка.

И тук сме изправени пред избор между две понятия. А може би такъв избор няма. Може би наистина този корен е употребяван именно в неговата многозначност, ту като фамилен прякор, ту като точно определена военна функция.

Не бива да изпущаме още една вероятност. Понятието Кувиар съдържа в себе си може би корена **KBR,** където **Б** в процеса на гръцкото изписване се превръща във **В**. А това е името на великия Кубрат. Разбира се, този род е съществувал преди раждането на нашия велик кан, но той сочи, че името е могло да бъде популярно и преди него. Но по въпроса за произхода на българските кански имена ще говорим в друга книга. А тук приемаме, че **Кувиар** би означавало

просто прякора *Силните (хора).*

Вече преминаваме към названия, които може би не са свързани пряко с военното дело, но все пак имат някакво отношение към него. В тази връзка искаме да се спрем и върху названията на няколко други „родове", които пряко произтичат от функциите им в обществото, т. е. те са своеобразни „занаятчийски" еснафи, имащи точно високо поставено място в това общество. Известно е, че някои от тях също са дали свои канове.

При анализирането на името **куча-болгар**, ние разгледахме и името на **коцагирите**, а после — и **завендер**, които проф. Златарски нарича „орди" и ги свързва с изселването на три „български орди" под водачеството на Алцеко в Панония. Третата такава „орда" свързана със същото събитие, посочена от него, е

ТАРНИАХ

Тук възможностите за разсъждения са значително по-малко, защото в арабския език съществува един-единствен прекалено рядко употребяван корен, чиято втора порода до известна степен може да ни удовлетвори, защото самото название е отглаголно на тази порода. Става въпрос за корена **RNY**. Като основен глагол той означава *гледам втренчено, обръщам поглед (към* някого), а в т. нар. втора порода придобива значение, абсолютно несвързано с първоначалния смисъл — това е *веселя, пея,* а отглаголното съществително в този смисъл *веселие* звучи като — **тарниах**. Звуковото съвпадение е наистина невероятно. Подобно логическо несъответствие обаче е в противоречие с граматическата логика на семитските езици. Очевидно в тези значения са се смесили понятия от два, а може и повече, различни езици.

Така че от една страна това е възможно да са войници, чиято задача е да наблюдават от разстояние противника, разузнавачи на бойното поле. От друга, което е не по-малко, а дори по-вероятно поради пълното звуково съвпадение, това е „музиката", звуковото „вдъхновение" на войската в боя и при почивка. И отново се сблъскваме със специфична, най-вероятно отново военна функция. А може би и невоенна — това да е просто род на пътуващи музиканти, толкова популярни у степните народи.

Ако приемем последния вариант, то би трябвало да изоставим разгледаното по-горе последно обяснение за **сарагурите**.

Арабският произход на корена на „рода"

УГАИН

би могъл да бъде търсен в няколко направления.

Бихме могли да приемем, че това име е сложно по своя състав. Ако е така тук се сблъскваме със значително по-късното българско

окончание **-ин,** означаващо принадлежност към някого и преминало в различни форми в някои славянски и в съвременния ни български език. Пример е самата дума **българ-ин,** т. е. *принадлежащ към българите* (в мн. ч. на тази дума това окончание липсва — казваме *българи*, а не *българини),* **турч-ин, лел-ин** и т. н. Не е изключено за образуването на тази форма да е оказало известно влияние древносемитското и съвременно арабско окончание **-ун,** в родителен падеж — **ийн,** което е признак на правилно множествено число на съществителни и прилагателни[26].

От една страна по аналогия с други езици би трябвало да търсим корен за предната част на думата **уга** или **уджа**. Все пак всичките ни търсения на корен, който да съвпада по някакъв начин с това **уга** останаха без полза — просто подобен корен, в каквото и да е теоретически възможно съчетание с полугласни, няма! В Мароко има град **Ужда,** но неговото название е берберско по произход, означава *тържище, пазар* и е съществувало много векове преди в този район да се появят арабите.

Наложи се да се върнем към думата в първосъзданния й вид. По законите на арабската граматика, приемайки, че коренът на тази дума е **'GN**, тя би трябвало да бъде някакво производно от съществително в множествено число, породено от този корен.

Такъв корен в арабския език съществува. Глаголът, породен от него, има почти еднозначно значение — *меся, замесвам* (тесто). *Хлебарят, месачът на тестото* се нарича **'аджжАн.** Думата *тесто* на арабски звучи като **'аджИн,** а множественото му число е **'аджАин,** диалектно **'агаин.** От същия корен произхожда арабското название на *нощвата,* където се меси тестото, някои видове сладкиши и тестени изделия. От тук произхожда и съществуващата в езика ни дума **маджун,** която при нас е само химическа смес за запълване на кухини по прозорците, но в арабския език, освен това значение, което е второстепенно производно, има смисъл *на мармалад, паста, лекарствена отвара от билки, тесто.*

Естествено възниква въпросът — откъде-накъде пък хлебари?

Нека се върнем към бита на древните българи — едно огромно племе, създало велика държава, с мощни административни центрове, но и множество **аули** и **онгъли,** имащи временен характер. Все пак доказахме, че част от него се е занимавало със земеделие, произвеждало е житни култури. Следователно то е познавало хляба. От онова време сме

---

26 В много случаи прякото използване на непреведими арабски думи и термини на български език и поставянето им в множествено число буди недоумение. Напр. думата **муджахид -** *борец в името на свещената ислямска война* **джихад –** в арабско множествено число става **муджахидун** или **муджахидийн.** Нашите преводачи, вместо да кажат на български просто **муджахиди,** образуват някакво странно удвоено множествено число от арабското множествено число и казват **муджахидини.**

наследили вероятно българското дълбоко уважение към хляба като към нещо свещено, дадено от Бога. Естествено е в дългите бойни походи, когато не винаги са били съпровождани от семействата си, останали в онгъла, тези конници, вечно живеещи на коне, да са носели не само сушена конска пастърма — те са имали и нужда от свещения хляб. И именно тази свещеност придава на хората, които го правят, сан, подобен на тези на жреците. Този сан съвсем не е за подценяване, както би могъл да си помисли съвременникът ни. Нещо повече — той е бил сан на високопоставени лица. Те са хората, които хранят тези горди мъже, приготвят им, дават им хляба. И най-вероятно тази професия, наследявана, както много други, от баща на син, създава фамилията, рода Угаин (преминаването на **А** в **У**, особено при наличието на анализирания звук **аин**, в началото на думата, би могло да се възприеме като нещо естествено, а е възможно тази промяна да е направена и при предаването на думата на славянски в *Именника).*

Възможен е и друг вариант. Горе бе посочено, че едно от значенията на производните от този корен е *лекарствена отвара от билки*. Така че може да се допусне, че членовете на този „еснаф" да са били просто традиционни лечители.

И този отговорен и високопоставен род, по време на едно от прословутите български междуцарствия, също отправя своите претенции към престола.

Сред запазените до сега стари български фамилии до сега съществува фамилията Агаин. Предположенията, че тя произхожда от турската титла „ага" трябва да бъдат изоставени — нито по граматическа форма, нито по състав тя би могла да има подобен произход. Обратно — може да кажем, че в тази фамилия е запазена в първозданното си звучане древната българска титла, превърнала се в родово име като Агаин.

Подобни разсъждения може да се направят и по „рода"

БАГАИН

Можем да се обърнем към рядко използвания в наши дни семитски корен **ВНУ**, който има значение на *съм прекрасен, великолепен, блестя, съперница по хубост, гордея се, хваля се.* Очевидно в този смисъл се сблъскваме с фамилен прякор, а не с някаква функция в прабългарската йерархия. В съвременния арабски език личното име **Баха' ед-Дин** е твърде популярно и в „превод" то означава *хубост на вярата, красота на религията.* През IX в. при двора на Багдадските халифи е широко известен тюркският наемник **Багаа**, изписван на арабски и като **Баха,** който възглавява няколко дворцови преврата и сменя непокорните на волята му халифи. Най-вероятно от това значение произхожда и името на мимолетния български кан Паган.

В същото време, обаче, допускам и друго обяснение - тази фамилия

да е образувана по същите граматически принципи, както е посочената по-горе Угаин. При това положение може да се приеме, че коренът е **BJN**, превърнал се в **BGN**. Той се употребява доста рядко, но означава също определена професия — *подковавам, заклепвам.* Доколкото ми е известно от исторически източници, все пак прабългарите не са познавали подковаването на конете. Но пък наковаването, „наклепването" на тяхното оръжие е изисквало да съществува група хора, специализирани именно като железари-ковачи. Това са високо уважавана каста със свои привилегии в обществото, която е извършвала една изключително отговорна задача на неговия бит — да кове оръжието за възможните бъдещи боеве. Именно в този смисъл може да се разглежда и прабългарския благороднически сан **ичиргу-багаин**, вероятно глава на ковашкия еснаф, участвал равноправно с останалите военачалници в съвета на кана.

В. Златарски споменава за копан Окорс от „рода"

САКАГАР.

Тук се срещаме с една своеобразна професия — тази на *водарите.* Защото коренът **SKY** означава *поя, напоявам, поливам, мокря, черпя, закалявам стомана,* (което става чрез натопяване във вода), с производните *ручей, напоителен канал, напояване, черпене.* От тук идват и думите **сикая** — почетна длъжност за снабдяване с вода на мюсюлманските поклонници в Мека, **сикка** — *водоносец* и **сика** — *буре,* с което се носи вода, както и названието на своеобразните пустинни кладенци, използващи за ваденето й т. нар. Архимедов винт — **сакия.** Вероятно такава професия е съществувала у древните българи и е била част от огромната военна машина, с която те разполагали. Доставката на вода за зажаднелите войници може наистина да се смята за отговорна и благородна професия! Не по-малка задача е било доставката на питейна вода за градското население.

До преди няколко десетилетия в сухата Добружда съществуваше професия *сакаджия,* чийто притежател пълнеше със студена питейна вода от редките крайморски извори и чешми специално буре **сака,** впрегната в магаре или дръглив кон, а после я продаваше на зажаднелите хора „на кофа". Приликата с древния семитски корен, не само по звучене, но и по функции, е очевиден.

Може би именно този „род" китайците да са записали в споменатата от Съсълов дума **Цу-ку.**

И отново В. Златарски споменава за неизвестен боил от „рода"

ЕРАГАР.

Тук семитски корен не може да се открие. Но се срещаме с развитието на окончанието **-ари,** което се е превърнало в

множествено число **агар** — *господари.*

В първата част на думата, обаче, същото окончание **-ари** е претърпяли през хилядолетията друго развитие. Както споменахме в предишни анализи, то се е превърнало в ново значение — **ер,** което на почти всички езици, произлезли от някогашния български или сроден на него означава *земя*. **Ер** е *земя* в Чувашия, някои кавказки езици, Казахстан, Узбекистан. Така е и в „тюркските" езици например автономната република Гагаузия в Молдова има самоназвание Гагауз-ери, т. е. гагаузка земя.

По такъв начин **Ерагар** ще рече *господари на земята.* Наличието на подобен „род" означава, че част от нашите прадеди е била заета със земеделски труд, нужен предимно за изхранването на значителната войска. С една дума, това са земеделците, може би произлезли от други, небългарски племена, но се слели с течение на времето с тях със специфичната си професия.

Р.Сеферски дава още сходното по звучане „родово" название

ЕРДУАР.

Според нас тук окончанието **-ар, -ари** е преминало в началото на думата като **-ер.** Във втората част на думата намираме корена **DWR** със значение, наред с останалите функции, които разгледахме в названието *Мадара,* и *функционирам.* От него произхождат думи като *администрация, управление, дирекция.* Така че напълно естествено е да възприемем, че това са, ако използваме съвременен термин, *чиновничество.* Напълно естествено е подобна функция да съществува в българската държава. Иначе би трябвало да възприемем това название просто като етноним на примитивно племе, присъединило се към българите, които строят своите домове *(дувар* и сега се употребява в някой райони на България като *стена,* а в някои арабски страни под формата **дуар** — като *дом)* от пръст, от глина (в старобългарския и съвременните тюркски езици — **ер).**

В името на „рода"

ЧАРШИ

намираме редкия неарабски, но употребяван от арабите корен **ШRШ,** който означава *пускам корени, вкоренявам се* и има само едно производно — синоним на *корен.* Защото арабите си имат своя оригинална дума за корен **ас̲л**. Това „вкореняване" отразява постепенното преминаване от номадски към заселнически начин на живот, а то става по места, които се утвърждават постепенно като търговски пунктове, около които се разраства селището.

Тук се намесва и друг корен **ШRY** *(купувам, продавам). И* двете

значения, колкото и да е странно за нас, но обединени заедно, дори в нашия език, както и в арабския, означават *въртя търговия, правя „алъш-вериш"* (последното — от турски) и т. н.

Тук основните думи на корена са се обединили по някакъв начин в една дума — **шарши** (арабска) или **чаршъ** (турска). И от тук се ражда и другата българска дума **чаршия.**

Изглежда тези *чарши* въобще да не са били отделен род или племе, а да са вече оформящата се търговска прослойка... От направения до тук анализ се вижда, че повечето названия на тези „племена" и „родове" на практика означават някакво специфично военно или гражданско занятие, т. е. това са или родове войски, или занаяти. Възможно е, както казахме, и друго — първоначално това да са били именно такива занятия, а впоследствие да са се оформили като родови или племенни названия. Според мен, обаче, това би могло да бъде вярно единствено за занаятите, където професията се е предавала по наследство. Колкото до специфичните военни формирования, тук вече за „племена", „родове" и т. н. не може да се говори. Просто има единство, най-вероятно предимно религиозно, а не толкова езиково, на десетина, според Р. Сефтерски, разноезични по начало етноса!

И все пак — нима българите не са имали свои родове?

Разбира се, че са имали, при това древни, с дълбоки корени в обществото, с хилядолетни традиции.

На първо място, разбира се, след тях стои „родът" (не „племето", както твърдят Сефтерски и Пл. Цветков),

ДУЛО,

който играе особено важна роля, за българската държава тъй като, според *Именника на българските канове,* от него са произлезли всички древнобългарски канове, като се почне от Авитохол и се стигне до Севар. *„Владетелското племе на хунорския съюз, както и на отцепилите се от него орди, народи и държави, е било именно племето Дуло"* — отбелязва Пл. Цветков. А научните изследвания показват неговата много по-дълбока древност, поне с няколко века по-рано. Нека напомним, че канове от род с името Дулан са управлявали империята на хунорите векове преди Христа и че род **Дулу** съществува като племенен съюз в Западнотюркския каганат, което е още едно доказателство, че и корените на тюрките са в племето на хунорите. Говори се за „народ", наричан от китайците **Дин-Лин,** който се отъждествява с названието Дуло, оставил големи все още неизследвани погребални комплекси, подобни на шумеро-вавилонските зикурати и писмености, наречени руни, по поречията на реките Енисей, **Орхон** (сравни по-горе с **Орхан**), **Тола** (също смятана за видоизменено Дуло) и Селенга.

В основата на това име намираме корена **DWL**, чийто производни се

срещат в Корана, поради което той се смята за арабски, макар да е съществувал в същност далече преди оформянето на арабския език в познатите му форми и диалекти.

Като глагол той има значение на *преминавам* (за време), *редувам се, сменям се, променям се, настъпвам, одържавявам, придавам междудържавен характер, обсъждам, водя преговори, давам сила, осигурявам победа* и т. н. Във всички посочени горе примери намираме две паралелни значения — едното е свързано с непрекъснатостта, континюитета, осъществяван чрез смяната във времето, а другото пряко води до понятията държава, *държавност.* Може да направим извода, че самото понятие държавност е изведено от една непрекъснатост във времето, която се осъществява от едно лице — владетелят, неговите прадеди и неговото поколение.

И наистина, ако погледнем към съществителното **dawлат** (последното **Т** показва, че думата е от женски род), във всеки арабско-чуждоезичен речник ще намерим, че това означава в съвременно значение *държава, империя,* но в по-древен смисъл *господство, династия, величие,* както и, (което не е твърде далеч от логиката), *превратност на съдбата.*

Този пример показва посоката на съждението у древните народи на Ориента. Помислете — всички тези думи, независимо от различията в произношенията им, в крайна сметка са логически свързани помежду си. Династията е свързана с властта, с господството, от нея се поражда държавността, държавата, тя именно е нейното въплъщение в лицето на конкретната личност, която сама по себе си от една страна не е вечна, защото е смъртна, но нейната вечност се реализира по друг начин — в нейната непрекъснатост чрез принципите на наследяването.

Какво по-символично и по-величествено име за един кански род!

За случайно звуково съвпадение тук не може да става и дума, още повече, че тази дума съществува и сега не само в арабския, а и в други близкоизточни езици с почти същото звучене и смисъл. И не само като общовъзприетото понятие *държава* или *държавност.* В някои арабски страни това е титла на високопоставени лица — президент, премиер или министър, един от многобройните арабски синоними на *Ваше превъзходителство.* Обръщението към тях звучи като **даулат ар-раис, даулат ал-уазир,** в смисъл на „В*аше превъзходителство господин президент* (или *премиер), Ваше превъзходителство господин министър.* Така го превеждаме, защото в нашия език не употребяваме странното за нас *Ваша държавност,* както би било по-точно.

Ясно е, че не друг, а именно Дуло „по Божия воля" е бил предопределен да бъде водещ род в българската държава, той е бил човешкото олицетворение на държавността, на суверенитета на тази държава. Най-вероятно, поне в началото, това не е фамилно име, а висша титла, превърната с времето в родово название. Поради това не

можем да приемем недоказаното според нас предположение на Сефтерски, че този род (той го нарича племе) било разположено „между Провадийското плато и на запад до р. Осъм, с предбалканската част и част от Мизия."

Исторически факт е, че родът Дуло запазва водещата си роля в течение на няколко столетия в държавата на древните българи преди и след образуването на Придунавска България и че от него произлизат най-известните български канове. Но едва ли може да се подложи на съмнение, че създавайки и запазвайки това родово име, тези канове са разбирали неговия вътрешен „преводен" смисъл от древния може би единен праезик, който изразява върховната отговорност, която те са носели — отговорността за запазването и защитата на българската държавност. Впрочем след много перипетии го откриваме отново във фамилията на Петър **Делян**, което показва недвусмислено, че Самуил, предшественик и пряк роднина на Делян, не е узурпатор на престола, а истински продължител на рода Дуло, което се доказва от други източници.

Тук възниква още един въпрос и той се отнася не само за този корен или дума. В началото и ние смятахме, че щом съществува в Корана, той би трябвало да е арабски. Но постепенно се отказахме от това свое схващане. Арабите възприемат и схващат понятието *държавност* сравнително късно, след появата на исляма, който създава могъщи ислямски империи — халифатите. Те са го заимствали от други, по-древни езици, а може би още от древните семити, които са го взели не от другаде, а именно от шумерите. Защото ареалът, в който се използва това понятие до днес е именно в района на Близкия и Средния изток.

Нещо повече — съществува съвременната фамилия **Даулат — Дулат** и то не само в арабския свят, но и в Иран, Афганистан и Пакистан, (където звучи като **Доуля**) — и това са по принцип високопоставени родове с многовековни традиции в управлението на съответните държави, като не изключвам повечето от тях вероятно не само идват от понятията *власт* или *държава,* а са преки потомци на рода Дуло.

Арабите са наричали аланите **дейлеми** (под това име те са в приказките на „1001 нощ"). В Ирак съществува река **Дейлем** или **Дулейм,** съществува и фамилия **Дулейми.**

Фамилията Дуло съществува и в редица географско-топографически названия, оставени от нашите деди.

В Македония е известен град **Девол.** Трябва да отхвърлим становището, че то произхожда от *дявол* — просто едва ли би имало по православните земи хора, които да назоват името на селото си на името на Сатаната. Дълго време в Средновековието той е бил център на този регион. За мен не съществува съмнение, че кубратовият син **Кубер** го е нарекъл на името на своя род, използвайки именно корена **DWL.**

От рода Дуло води името си известните унгарски родове **Гюла**

(**Gyula**) и **Дюла** (**Dyula**), което като дума означава на унгарски *велик, вожд* — понятия, които потвърждават горните ни обяснения. Това не бива да буди учудване — както вече казахме, един от вождовете на унгарците през VIII в. Арпад и неговите наследници са от рода Дуло.

Откривайки почти инстинктивно значението на името на рода Дуло, естествено е да се помисли, че това е възможно звуково съвпадение, което не е рядко дори в различни по своя произход езици. За това е естествено подобна връзка да се търси и в други родови имена на прабългарите.

Естествено е да се обърнем към рода

ВОКИЛ,

(в китайските анали **О Ки**), който за известен период измества рода Дуло след края на кан Севар и се споменава в *Именника.*

Първо нека да напомним, че звукът **В** в арабския език не съществува. Но затова пък в него има полусъгласната **W**, която много често в чуждите езици се транскрибира като **В.** От някои запазени старобългарски думи се вижда, че този звук е съществувал в старобългарския дохунорски език, от който произлиза и древнобългарския дославянски език. Той съществува и в славянските езици. Естествено е в славянското написание на Именника на българските царе той да е **В.**

Връщайки се към арабския би трябвало да потърсим корена **WKL**. Подобно на **DWL** и той е коранически, нещо повече, изразът *опирам се, надявам се, доверявам се, уповавам се,* и то не на нещо друго, а именно *на волята на Аллах,* се повтаря многократно в текста на свещенното мюсюлманско писание Корана, тя е част от ежедневните молитви на правоверния мюсюлманин. И по-нататък в граматическото си развитие глаголът има смисъл на *поръчвам, доверявам, упълномощавам.* От тук идва и съществителното **wакил** — *доверено, упълномощено лице, агент, помощник, заместник, защитник.*

В съвременния арабски език тази дума се използва именно в този си смисъл. В същия смисъл, но вече като **векил** - помощник на административния глава на регион, тя се използва в персийския и в някои езици от „тюркски" произход — туркменски, азерски и др.

От времето на отоманското владичество по нашите земи е известна титлата **векил**, **векилин**, именно като лице от християнски произход, което е „упълномощено" от местния турски административен чиновник да отговаря за своето село или своя квартал в града. За разлика от раята[27], това лице се ползва с известни привилегии, осъществява някои чиновнически функции и т. н.

Какво излиза? Сред древнобългарските титли се появява втора, смя-

---

27 И думата **рая** е от арабски произход и означава *стадо, подчинени*

тана вероятно под славянско влияние, за фамилно име, отразяваща мястото на съответната личност или личности в йерархическата стълбица на държавата. И докато първата титла или фамилия дълго време е Дуло, сиреч, държавност, втората след нея е Вокил, титлата или родът на първия помощник на кана, неговият пълномощник, довереното му лице. Между двете титли, превърнали се в родови имена, исторически се е създала точно определена връзка. Дуло е първата, водещата, а Вокил — втора по сила, власт и значение, наместник, дясна ръка на първата. Тази йерархия съществува в течение на векове. Тя е нарушена именно след края на кан Севар — последния Дуло, когато неговият наместник, вокилът, векилът Телериг[28] заема мястото му. Разбиването на традицията, начело на държавата да бъде Дуло и изместването му от неговия дотогавашен наместник вокил, както е известно от историята, води да значителни вътрешно-политически сътресения, които едва не стават съдбоносни за държавата. Рухва представата, че Дуло е нещо свещено и непоклатимо, особено сред висшето съсловие, някои представители от което все по-определено претендират да заемат мястото на отстранения и унизен кански род. Поради това и родът Вокил не успява да се задържи дълго начело на държавата. Идва времето на нестабилните пълни с преврати и кръвопролития междуцарствени времена.

В България съществува фамилията Векилов. Трудно ми е да кажа дали нейните носители са потомци на някои векилин от времето на робството или, нещо повече от това, те да носят това родово име от много по-древни времена, от времето на нашите велики предци прабългарите — една фамилия, която е дала няколко кана.

След няколко бързо сменили се на престола канове, след Кормисош от рода Вокил следва Винех от рода

УКИЛ.

Написанието на двете сходни на външен вид имена на родовете Вокил и Укил в *Именника* е различно. Поради това те не бива да бъдат възприемани като на един и същи род. Иначе авторът на този гениален документ не би пропуснал да подчертае това. И защо човек от един род трябва да сваля човек от същия род, когато властта е в ръцете на рода в крайна сметка. Ясно е, че става въпрос за друг род, пък и коренът е различен — той е **'KL**. Никой в България не се замисля, че като каже за някого "В*иж му на този акъла",* употребява не турска, а чисто арабска дума, заимствана от турците (а може и от древните българи). Защото **'акл** значи *ум, разум, интелект, -разбиране, здрав смисъл.* Самият корен се превежда като *ставам*

---

28 Тук не се брои „безимения" кан от рода Дуло, за който се споменава в Именника и от който започва неясния и объркан период на Първото българско царство.

разумен, разбирам, проумявам, вразумявам, уча, ставам благоразумен, поумнявам, мисля, приемам за разумно, но също и *завързвам краката на животно, арестувам, хвърлям в затвора, интернирам.* Освен горепосочените производни, може да посочим още *разумност, умозаключения, всичко, което се постига по умозрителен път, умствено развитие, разбиране, рационален, умствен, интелектуален, духовен, много умен, здравомислещ, логичен, разбираем,* но също и *арест, задържане, интерниране, окови, завързване, коневръз* („камиловръз"), *глоба за убития, стави* (на пръстите), *магарешки бодил* (растение), *съпруга, „арестуван"* и т. н. С една дума тук разумът, умният негов носител, се съчетава с чисто административно-полицейски функции. А това също може да бъде професия, преминала в името на род с висок сан в държавната йерархия.

П. Мутафчиев споменава още и рода.

ЧАКАРАР.

И това име би могло да произхожда от два различни корена, като се има предвид, че подобно на фонетичните промени в иракския диалект, настъпили в резултат на древното влияние на доарабските езици в Месопотамия и по-късното влияние на турския език, при транскрипция арабското **Ш** нерядко се превръща в неарабското **Ч**.

Първият вариант на нашата хипотеза е, че в основата на това име стои коренът **ШKR**. Той е много рядко употребяван като глагол в смисъл на *„съм рус", „съм блондин", „изрусявам се",* но е останал като прилагателно-съществително — *„рус", „блондин".* Напълно е допустимо прякорът на този род да идва именно от физическата му особеност, доста различна от представите ни за древните българи — просто някой, дал прякор на наследниците си, бил рус! И най-вероятно именно той изразява външния физически облик на основателите на фамилията Чакърови, срещаща се не само в България, но и в съседни държави, вкл. Румъния, Турция, Македония и др.

Другата възможност е коренът **ШKR** (с обикновено **К),** който е много често употребяван в смисъл на благодаря, хваля, съм признателен, изразявам благодарност с производните им похвала, благодарност, признателност, похвален, дар (в знак на благодарност). Но наред с това в този смисъл се сблъскваме и с други древни производни значения, а те са наемник **(шакири),** кинжал **(шакирия)** и дисаги **(шикара),** дар **(шукара)** — и трите думи в различно звучане са от същия корен, като втората и третата са неразделна принадлежност на първата — наемника.

Така че не е изключено името на този род да показва пряко, че той е от наемници, чужд по кръв на древните ни прадеди, но живял заедно с тях по силата на специфичната си професия. Но това може да бъде и

прякор на учтив човек, който на всяка втора дума просто *благодари*.

Впрочем и той е дал вероятно личното име на една личност, свързана с нашата средновековна история — това на татарския хан и кратковременен български цар *Чоки...* А и на съвременното българско име *Цоко, Цочо, Цачо.*

Някои изводи по тази глава

От казаното до тук може да се направи изключително интересният извод, че, с изключение на някои от названията, при това не всички, в които изрично се споменава „българското начало", смятаните до сега „родови" или „племенни" имена на прабългарите, на практика означават принадлежността на техните носители към една или друга специализирана част, свързана по един или друг начин с военните действия или са прякор, свързан така или иначе с поведението на тези воини по време на бойни действия или най-малкото — с определена професия. Като част от едно почти изцяло военизирано общество всеки негов мъж изпълнява определена функция, която може би следва по наследство.

Схематично бихме могли да си представим това общество по следния начин:

Начело на държавната формация — обединение на племена с различни названия от различен произход и смисъл, преди понятието, свързано или сходно с „-булгар" (**Купи-булгар, Кучи-булгар, Чдар-Булгар, Олхонтор блкар,** може би и **Завендер-булгар**), споменавани от различни историци, стои **канът** от върховния род **Дуло** (държавност, породена от кръвната връзка) и неговите синове — престолонаследника **бат,** другите братя — обикновено командващи отделните крила, и най-малкия **бал,** занимаващ се, тъй да се каже, с религиозните въпроси. Пръв помощник и приближен на кана е родът **Вокил** (наместникът).

Мъжкото население е разделено на точно определени функционални групи, всяка свързана с конкретна военна роля. Първи в боя влизат в него щурмовите и разузнавателни групи на **киригир,** които извършват едно своеобразно „разузнаване с бой". Основната нападаща част, вървяща след тях, са **кутригурите.** Те се движат заедно със стрелците **(ерми).** Основна военна тилово-обслужваща част са **чдар-булгар** или **котунгурите.** В аулите като строители на отбранителните съоръжения и охрана на жените, децата и старците, остават **утигурите. Оногундурите** са новобранци, които се подготвят да станат воини и се използват във военни действия само в крайни случаи. Те са най-младите, невръстни момчета, които помагат в аулите на жените и старците, а може би и на утигурите. В големите онгъли действат и **кувияр** — полицейски охранителни сили. Важно място към тези структури заемат знаменосците **(завендер)** и музикантите **(тарниах).** Към всичко това трябва да се

добавят важните за военно време професии — ковачи **(багаин),** водари **(сакагар),** земеделци **(ерагар)** и хлебари **(угаин).** И, разбира се, чиновниците (**ердуар**) и писарите **(чакарар).** С течение на времето се оформя и категорията на пътуващите търговци **чарши.** Институцията **боили** заема специфично място в тези структури — те са наследници на най-древните български родове, вероятно много от тях принадлежат към някоя от горепосочените категории, те са пазители и тълкуватели на традиционната религия (вероятно на нейния „небългарски" език), но не са жреци.

Ако се приеме твърдението на Съсълов, че по време на Кубратова България кутригурите живеят на запад от Дон, утигурите — между Дон и Кубан, оногурите и оногундурите — на изток от Кубан и прикаспийската долина, ще видим, че това е военно-стратегическото разположение на българската държава. Нейното острие е насочено към запад, към завоюването на нови земи. На първо място е авангардът, най-добре подготвените войски (кутригури), зад тях са онези, които изграждат тила за евентуална отбрана при контранастъпление на противника и отстъпление на предварително укрепени позиции (утигури), а отзад, в дълбокия тил, са резервите, помощните части на младежите в подготовка (оногундури), те са ариегардът, последните, които ще защитават тила — помощните части. В тази система всеки намира своето място.

Насочването на острието на запад ни довежда до любопитния извод, че дори кубратовата държава е смятана от нейния основател за временна държавна формация, тя е своеобразна „държава в движение". Целта е била да се върви в дългосрочен и добре обмислен и организиран план по стъпките на Атила към запад. Кубрат успява да укрепи центъра на държавата. И ако тя се разпада впоследствие, причината трябва да се търси не само в неочаквания натиск на народите от изтока, който вероятно се е предполагал, но и в избързването от страна на кан Баян в осъществяването на бащините му планове. Именно неговата канска воля разпръсква братята му по начин, за който българите все още не са набрали сила, а е трябвало предварително да се подготвят и за отбрана от изток. Той сам остава в центъра, изпраща Котраг на север към Волга, за да заеме нови земи и да разшири базата на „дясното крило" по израза на Съсълов и П. Мутафчиев, Алцек и Кубер тръгват към центъра пряко на запад, но обстоятелствата заставят последния да свърне на юг, а Аспарух тръгва на югозапад, за да създадат ново широкофронтово „ляво крило". Тук не е взета предвид не твърде благодатната роля на кан Кий, брата на Кубрат, и сблъсъка между братята — Котраг, подпомаган от Кий и Аспарух. Явно, че силите са надценени, центърът остава без сериозна защита от изток, където попада под ударите на идващите от изток народи, стеснява се и се изтегля на юг към Кавказ, челната основна част се разкъсва и се стопява впоследствие сред многобройното море на

младите европейски народи, повечето от които имат хунорски произход. Остават дясното и лявото крила, Волжско-Камска и Дунавска България, но връзката между тях се прекъсва поради огромните разстояния и разрушения център, който е трябвало да бъде неин основен канал и те продължават всяка за себе си самостоятелното си развитие.

Прави впечатление, че сред всички тези военни формирования няма специално „конници". Това вероятно се е подразбирало. Древните българи практически без изключение, включително котрагите, са били предимно конници, независимо от функцията, която са имали в боя, макар че са имали и пехота — най-вероятно от подчинени народи.

Този анализ разкрива не само същността на тези функции. Едно задълбочаване в него показва етапите, през които преминава един бой у прабългарите. Нещо повече — той се потвърждава от фактите, които е оставила историята, за боевете, водени от българските канове, особено срещу византийците. Показаната по-горе схема се повтаря при военно-стратегическите методи на Аспарух, Тервел, Телериг, Крум и дори Симеон. Подобно повторение се усеща и в по-късни времена, особено у късните издънки на хунорското племе — кумани, печенеги, узи-огузи, т. нар. татари. Те се забелязват и при воденето на военните действия у селджукските и османски турци.

Тези факти потвърждават, че в названията на повечето „родове" и „племена" са закодирани точни функции, свързани с конкретната подготовка за война и воденето на военни действия. Тези понятия определено са изкуствено внесени впоследствие — може би за да се прави паралел с познати на византийците общества и това тотално ги е объркало. Възможно е на един по-късен етап някои от тях да са се оформили в нещо като своеобразни професионално-родови гилдии. Р.Сефтерски разполага същите „племена" и „родове" в Аспарухова България, без да усеща, разбира се, че те, дори да са продължавали да съществуват, също за играли други функции, свързани с военната структура на държавата. Според нас при разделението на българското племе между братята, в своите държави те „имитират" същите видове войска, носещи същите имена, като в Кубратова България, а и преди нея.

Да, в древността е имало няколко коренно разноезични и с абсолютно различен произход племена — индоевропейци, монголоиди, дравиди, семити и т. н., обединени с общото понятие българи, защото са били свързани с някаква единна религия, с „вярата на хората", вярата в **Ба'ал**. Древният свещен език на Ба'ал, използван при религиозните ритуали, е бил познат на много ограничен кръг хора — негови носители — естествено ханът, самите боили, а може би и колобрите — за тази разноезична маса той е непознат, неразбираем. Това не е чудно — нека си спомним „триезичната догма", срещу която въстават солунските братя или съществуващата до днес мюсюлманска догма, че молитвите трябва да се произнасят само и единствено на арабски! Но всички тези

разнородни етноси са единобожници-българи, приели Ба'ал за единствен свой бог, за *религия на великите хора — Тангра.* При това този бог доста се е отдалечил от първоначалната си същност вследствие на множество, предимно с персийски произход, влияния. После смяната му с Христос, започнало още при Кубрат, преминала у неговите наследници като своеобразна „еретична" смесица между християнството и забравената или изоставена вяра в Ба'ал, който оставил на това племе само името си, и философската система Тангра, става сравнително полеко — единобожието е съществувало в душите на вярващите българи преди да станат християни!

На мнение сме, че споменатите понятия „род", „племе" и т. н. трябва да бъдат коригирани или изоставени в по-голямата си част от историците. Защото по своята същност, въпреки вероятното си многоезичие, защото става въпрос не за един, а за няколко народа — чрез възприемането на тази единна религия българското общество става по-хомогенно и по-обединено под единната идея за защита и непрекъснато разширяване на древнобългарската държава. Тази хомогенност се потвърждава от духовно-религиозния фактор — българите са единобожци, а не тотемисти-езичници, може би първите в света монотеисти, далече преди юдеите, да не говорим за християните и мюсюлманите.

Но отнася ли се това за всички названия?

Разбира се, че не! Семейството, родът, племето — та това са основните звена на изключително добре организираната, макар и нерядко местеща мястото си българска държава. И ако трябва да ги търсим, те са в други названия, които така или иначе ни посочват редица автори и най-вероятно запазени в множество живи „неразбираеми" фамилии. При липса на запазени записи, а че такива „резки и черти" е имало никой не бива да се съмнява, отново се прибягва до чужди писания, изкривили нерядко основното звучене на думите.

ГЛАВА ШЕСТА

КАКВО ЗНАЧИ ВСЕ ПАК ИМЕТО „БЪЛГАРИ"?

Мисля, че след толкова обяснения въпросът става повече риторичен, но все пак...

Ба'ал — Бъл значи *Могъщият Бог* — израз, в чийто първокорени е древния бог, пренесен в Близкия изток от района на Балканите и северна Мала Азия по време на Черноморския потоп.

-Гур, -гър и т. н. е *човек-господар, стопанин* — също обожествен термин, чийто първокорен намираме в окончанието на древното шумерско божество **Дингир,** чието име се превръща в **Тангра —** основния бог на множество народи.

Съчетанието на двете думи дава **Българ-ин**, което би трябвало да се преведе като **Могъщият Бог на избраните хора.**

Самото име подсказва, че българите от най-дълбока древност са се смятали за **богоизбран народ.**

Или както инж. Емил Живков отбелязва: „И така стигнахме до единствено възможното заключение — древните българи не са били нито траки, нито тюрки, нито славяни, а чисто и просто те са били българи. Само гърците и римляните пренебрежително ги наричали траки (сиреч варвари). Самите те се наричали пелазги (бляскави, синове на Бал, Слънцето), бали (велики, божествени, бели, светли, бляскави), белги, балти, балхи (валахи — поради гърцизирането на „б"-„в"), бактрийци. балгари, болгари, българи."

Това сме ние, българите... Такова е нашето неповторимо и толкова пъти повторяемо име!

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Мисля, че тук трябва да прекратим! Поне за сега! Все пак с риск да се повторим можем да направим няколко извода.

Доста е пресилено да се смята, че българите са някаква чиста раса, чийто корени, именно под това им название, трябва да се търсят едва ли не по цялото земно кълбо, както правят някои автори. Поради това ние не говорихме единствено за древни българи, прабългари, стари и съвременни българи, но и за народи, от които е вероятно да са се откъснали българите преди да се оформят като самостоятелен етнос онези от тях, които са превърнали едно чисто религиозно в основата си понятие в свой етноним.

Тези древни народи, познати и непознати, шумери или техните предшественици, са влизали в постоянен контакт помежду си и с други народи. От една страна по-малките са били асимилирани от по-силните и по-големите. От друга страна самите тези силни и големи народи са се делили непрекъснато, поставяйки наченките на нови по-малки, но станали велики с течение на времето народи. Цивилизации са се раждали и загивали, номади са се превръщали в градски жители, а развити цивилизовани народи са се превръщали в номади. Двете големи групи, които са осъществявали непрекъснато този контакт особено в района на Междуречието са били арийците и семитите.

Нашият анализ не доказва, а точно обратното — отрича българите да са семити. Той потвърждава с редица езикови доказателства, че те са арийци по произход, нещо повече — запазили са спомена за своя произход в самоназванието си. Същевременно обаче, в резултат на тези древни контакти, особено в духовно-религиозната област, техните прадеди са възприемали от семитите отделни фрази и имена, а и двете общности са развивали сходни писменост-ти. Съществувал е и обратният процес. Нещо повече — може би той е бил по-интензивен и отделни думи и корени да са били възприети от древните семити, по силата на подчертано по-силния природен консерватизъм на техните езици, те да са ги запазили много по-дълго, дори до наши дни, а в същото време дълбокото разцепление сред езиците на индоевропейските народи да са довели до забравяне на връзките между тях. За да се схване всичко това, човек би трябвало да е наистина полиглот.

Може да се приеме и друг вариант на разсъждения — такъв, какъвто са възприели авторите на „Ноевия потоп" Райън и Питман — че и индоевропейските, и семитските езици произхождат от един общ праезик, съществувал в района край сегашното Черно море до потопа, т. е. до превръщането му от голямо и дълбоко сладководно езеро в солено море — процес, който е започнал някъде през VI хил. пр. Хр. в резултат на отварянето на Босфора и продължава до наши дни. Легендата на Ной и неговите синове е очевидно символично отражение на онова, което е станало по онова време.

През тази своеобразна мелница на народи и племена са минали и онези, които ще бъдат наречени или ще се самонарекат българи. Отначало те са едни етноси, чийто имена непрекъснато се сменят поради естествената еволюция сред тях, после към тях се присъединяват и приемат името им други народи, вълните на човешките преселения ги тласкат из просторите на Евразия, от запад към изток и обратно. Но за всички тях е общо едно — те, превърнали се от силата на обстоятелствата от жители на големи градове отчасти в номади, продължават да носят своята градска цивилизация в този непривичен за тях начин на живот и, където и да се установят, те бързат да възстановят, макар и отчасти, макар и временно, древната си градска, най-вероятно шумерска, цивилизация. Те я носят със себе си и в лицето на Великият календар, създаден хилядолетия преди тях, най-точния слънчев календар, който човечеството някога е имало. Именно този цивилизационен дух им е подсказал как да намерят облекчение в трудния номадски живот — те откриват в Средна Азия и опитомяват коня! И го превръщат в страшно оръжие срещу онези, които са отнели земите им.

А после от тях ще се оформи племето на българите. Те ще се нарекат на името на един много древен бог, може би донесен от разните народи от времето преди потопа и разпространен както сред бъдещите семити, така и бъдещите арии, които, наред с него, са развили и възприели и философията на Денгри-Тангра. Защо е станало това? Може би сред тях се е появил един безименен неизвестен за историята прадревен „Христос", който се е противопоставил на изопачаването на смисъла на древното божество Денгер при възприемането му от разни народи, фалшифициращи и примитивизиращи неговата безлика всеобхватност, превръщайки го в многобройни дялани и рисувани идоли с различни имена и чрез една религиозна революция, с името на един друг бог, равнозначен на Тангра и неговата философска същност, се е опитал да запази — и е запазил впоследствие за векове — монотеизма на онези, които са го възприели. А може би това да не е бил един човек, а група от хора, подгонени от вълните на човешката жестокост, подобни на първите християни и първите мюсюлмани, търсещи подслон при онези, които винаги са се отличавали с хуманното си отношение дори към враговете. Хора, които намират във философията на Тангра — „религията на хората" еднозначна сила на своя прадревен бог Ба'ал, възприет както от семитите (каквито са напр. финикийците и асиро-вавилонците), така и от арийците (шумерите). И са убедили или са наложили със сила „истината" на своята вяра над онези, които са заварили по тези места. А всички те, придошли или заварени, за да се различават от другите, вторично подивяващите, прибавят към етнонима си своята нова-стара религия, името на този бог — Баал. И прибавят към него символичното окончание на Тан-гра — „истинският", „единственият" човек — Господарят. Под името на Баал именно като „религия на хората" се обединяват най-различни народи, за да станат с времето българи!

Нещо повече. Изглежда религиозните постулати за този бог са

предадени на непознат древен език, чужд за повечето народи, които са възприели тази религия. Така, както древните народи на Предна Азия са приемали акадския, а по-късно арамейския, за международни езици в региона си. Така, както европейските народи са приемали латинския, гръцкия и еврейския за свещени езици на християнството, макар, че не са ги разбирали. Или както неарабските мюсюлмански народи са възприемали исляма върху базата на неразбираемия за тях непреведим арабски Коран. И въобще — не мога да отговоря на въпроса защо една религия се възприема, дори когато се проповядва на чужд език.

Според мен, както бе казано и в книгата ни, историческите жреци на племената, възприели бог Баал като символ на философията на Тангра, са произнасяли своите заклинания и молитви на чужд, небългарски език. Именно те са и носителите на странната руническа писменост елбетица. Това са били боилите — носителите на религиозната „истина". И сред тях — най-върховният боил, кана. Това са били хората, които са били задължени да знаят и да разбират този чужд език, остатъци от който все още витаят тук и там в неразбираемите в наши дни римувани стихове на детските игри като „ала-бала-ница" например.

А именно канът и неговите боили са били хората, определящи имената на хората и много от топографските названия, които са се запазили до наши дни, в съответствие със скритите значения на този древен език, отлично разбирайки смисъла, който съдържат тези имена.

И когато днес повтаряме думите на Черноризец Храбър, че българите пишели с „чърти и резки", това означава, че българите не са били неграмотен народ, напротив, техните вождове боравели с писаното слово, но тази писменост остава далечна и непозната за масата, тя е привилегия за избрани, които знаят неясния неразбираем език и определят имената на хората и природата в съответствие със скритите му значения, отлично разбирайки смисъла, който съдържат тези имена. И ако някой иска да прочете тези все още съществуващи знаци, той трябва да търси корените им не в китайската писменост, която е възможно да е произлязла именно от тях, а в древните клинописи на Шумер, Финикия, Акад, Асирия, Вавилон, Угарит и множеството разнолики и разноезични царства от този регион. Убедена съм, че именно в тях ще се намери разгадката на тази неразчетена до днес древнобългарска и додревнобългарска писменост. За съжаление България все още няма задълбочени специалисти по тези древни езици!

Все пак си позволяваме в наши бъдещи книги, въз основа на семитските езици и особено на арабския, да разясним скритите значения на древните български лични и топографически имена и да покажем още веднъж, че българщината е жива и ще остане жива във вековете така, както е живяла и оцелявала през вековете!

Мирослава Цонева

АЗБУЧЕН УКАЗАТЕЛ[29]

Абдурахман ан-Насир (912-961). Осми кордовски халиф (от 921). Подчинява цяла северна Африка, със силен флот владее западното Средиземноморие. Неговото време е наречено „златната епоха на Андалузия".

Авари. Голям племенен съюз, главна роля в който играят някои централно хунорски племена. Тяхното име се споменава за пръв път в средата на V век. Бърканицата във византийските ръкописи относно тях се дължи на факта, че под името авари се обединяват многоезични племена, всяко със свое име — напр. едно от угорските племена се наричало уар, тук са и огор-угрите, угрите и др. По такъв начин се ражда и легендата за т. нар. псевдоавари. Всъщност такива няма. Просто появилите се в Европа авари са авангард на голяма група племена, които впоследствие ще са гръбнака на Аварския хаганат. В средата на VI в. те настъпват в степите на запад от Каспийско море. Константинопол ги използва срещу заселените на север от Черноморието враждебни нему савири (сабири, севери). През 565г., когато вероятно българите попадат под аварска власт, аварите предприемат редица опустошителни походи срещу Централна Европа. Възниква Аварският хаганат. Контролът над огромната територия от Елба до Задкавказието и от Дон до Адриатика е временен и нетраен. В държавата липсва своя икономическа база, тя живее от грабежи и зависи от подчинените земеделски племена. Съпротивата на подчинените племена и особено обявяването на българите за независими от страна на кан Кубрат, довеждат до разпада на хаганата. По средата на VII в. те са изтласкани от северното Черноморие от българите, а създаването на Дунавска България ги изтласква изцяло към Панония. През VIII в. са окончателно разгромени от кан Крум и франкския крал Карл Велики. Остатъците им са асимилирани от народите край Дунав и западното Черноморие. В Кавказ, отделни родове вероятно техни потомци се оформят като различни малочислени етнически групи, които през XX в. изкуствено са обединени от съветските власти под възроденото име авари.

Авеста, Зенд-Авеста. Свещена книга на зороастрийската религия в Персия. Съставена VII-VI в. пр. Хр., но е известна в късни преписи от XIII в. Основна тема е вечната борба между Доброто (бог Ахура Мазда или Ариман) и Злото (бог Анхра-Майню или Ариман). Окончателна редакция получава при иранския шах Шапур II (310-379 г.) и става общопризната каноническа книга при династията на Сасанидите в Иран. Запазена е у парсите — последните зороастрийци, които през VII в. бягат в Индия (Бомбай) под натиска на мюсюлманите.

Агатий (536-582). Византийски историк и поет. Трудът „За царстването на Юстиниян" в 5 книги е продължение на труда на Прокопий Кесарийски и обхваща периода 552-558 г.

Акад. През 2400 г.пр.н.е. в северната част на южна Месопотамия, недалече от шумерския град Сипар, възниква семитският център град Акаде (Агаде). Отначало областта, а после и цялата нова огромна държава е наречена на негово име Акад. Именно тогава става, изглежда, и първото ново преселение на шумерите, които са изтласкани още по на север, както и началото на тяхното разделение на различни етноси и народи, което поражда и символичната библейска легенда за Вавилонската кула. Част от тях през II хил. се

---

29 Посочени са само названията и понятията, които не са разработени подробно в текста и са малко известни на читателите.

асимилират сред многобройните семити и образуват народа акадци. Други части, след огромна съпротива, се изселват на запад, изток и север, където се сливат със също така бягащите пред новия завоевател древни народи на Елам, образувайки нови племена и народи. През III-II хил. пр. Хр. акадският език става най-разпространения в района. Основателят на Акад Саргон I Стария, наречен и Акадски, присъединява към своя град-държава значителна част от средната част на южното Двуречие. Подобно на него по-късно вавилонските царе също наричат себе си царе на Шумер и Акад, имайки предвид областта Акад. Дошлите от юг аморити започват също да се наричат също акадци. През 2200 г. пр. Хр. Акад разгромява гутите. После той губи значението си. През XVIII в. пр. Хр. е подчинен на Вавилон , а през XVI-XV в. пр. Хр. — на Митани. В края на XV — началото на XIV в. Ашурубалит I отново превръща Акад в могъща държава, която подчинява Вавилон. Внукът му Арикденит (средата на XIV в. пр. Хр.) е първият, който се нарекъл цар на Асирия.

Алани. Най-известното племе, произлязло от древните сармати, е това на роксоланите, които след време ще се наричат просто алани. От II в. пр. Хр. населяват обширни територии край Поволжието, Приуралието, Северното Причерноморие, района на Дон и Предкавказието, като предприемат експанзионни кампании към Кавказ и Мидия. През IV в. воюват с хунорите и ги разгромяват, през VI в. същата съдба сполетява и аварите. С времето значителна част от тях се преселва в Западна Европа (Галия), откъдето участват в североафриканските походи на вандалите. Известни са в историята до VI в., когато воюват с хазарите и арабите. Името им се появява отново около Кавказ около X-XII в. във връзка с техните „царе-богатири". Смята се, че са прадеди на осетинците, които на свой ред се смятат за роднини на българите.

Александър Македонски. Смятаме, че за българския читател не е нужно да даваме пояснения по историята на народите, които са живели на Балканския полуостров и са част от историята на земите, които обитаваме, в т. ч. и историята, свързана с Александър Македонски и неговите завоевания.

Алемани. Западногермански племена, споменати от началото на I в. Преминават границата с Рим, през IV-V в. заемат Югозападна Германия. На север стигат до р. Майн, където се сблъскват с франките. В края на V в. са разбити и подчинени на франкския крал Хлодвиг. След раздела на Франкската империя (843 г.) остават в Германия, а от X в. в нейния състав образуват племенното херцогство Алемания, наречена по-късно Швабия.

Алтайци. Народност живееща в планински Алтай. Руските учени смятат, че те говорят на език от тюркската група, около 45 хил. д. Произхождат от дълговременен контакт между древни номадски самодийски, кетски, угрофински, монголски и тюркски племена.

Амазик. Самоназвание на на съвременния етнос, (според нас — произлизащо или сходно на масагети), наричан бербери, кабили и туареги, живущи в северозападна Африка — Либия, Тунис, Алжир и Мароко, смятани за автохтонно население на тези земи преди арабо-ислямското настъпление през VII-VIII в. Историята им не е проучена в подробности, но се знае, че са имали свои царства (Нумидия и Мавретания), които са имали пряка връзка с Картаген, от който са заимствали финикийската писменост (запазена у някои родове) и са унищожени от Римската империя. Значителна част са арабизирани след ислямизацията.

Аморити. През III-II хил. пр. Хр. от юг, откъм Арабския полуостров, постепенно започват да настъпват на север и запад различни семитски племе-

на, които търсят свой ареал на реализация в по-плодородни райони, различни от пустините на родните им места. Те се придвижват постепенно на север. Известни са в историята под името Аморити, Амореи, Аморейци или Амурру. Това са многобройни мирни пастирски номадски племена, прадеди на бъдещите араби, които идват от пустините и степите на Арабския полуостров и през XXIV-XVI в. пр. Хр. заемат постепенно цялото пространство от Палестина до Индийския океан. Тяхното мирно заселване в Египет довежда до бързия упадък на мощната държава, довела до рухването на цялата й държавна система и до края на Древното царство (прибл. 2280 г. пр. Хр.) — на Египет ще са нужни няколко века, за да се отърси от тази страшна криза. В египетските йероглифи те са записани като народа Амму. Изгонени са от египетската делта едва около 1900 г. пр. Хр., но се стабилизират в района на Сирия. Придвижването им на север е сравнително бавно. През 2024 г. пр. Хр. в съюз с Елам те превземат и разрушават Ур, през 1895 г. пр. Хр. превземат акадския Вавилон. След няколко столетия, през XIV в. пр. Хр., на територията на съвременна Сирия възниква своеобразна аморейска конфедерация — Амурру, чийто царе се опитват безуспешно да подчинят други аморитски държавици в Сирия. Амурру зависи от хетите, враждува с Асирия и Египет, води войни с филистимяните. За земите на Амурру започва борба между Египет, Асирия и Хетската държава, в резултат на която в крайна сметка те са разделени между тях. За това спомага и нашествието на „народите на морето" през XII в. пр. Хр., след което Сирия попада изцяло под асирийско влияние. След това асирийските източници наричат с името Амурру цяла Сирия. Известно е аморейско божество на име Амурру**.**

Арамеи. През XIV в. пр. Хр. Арабският полуостров изхвърля към сирийската пустиня и Среден Ефрат ново семитско племе — това на арамеите. Не е трудно да се направи известна езикова съпоставка с названието на предшестващите ги аморитите. Разликата е нищожна, тя се среща и в други езици, разклонили се от един език-прамайка — само Р и М са си сменили местата. Думата арамеи не е самоназвание, тя на местните семитски езици означава номади. Названието аму в древен Египет, употребявано по отношение на амореите, също означава номади. Освен това с право се смята, че арамеите са вече преки предшественици на арабите. Това също личи от името на самите араби, в което арамейското М е преминало в Б. Това са номади, заели през XII-XI в. пр. Хр. територията на цяла предна Азия, Сирия, Финикия, Вавилония, Североизточна Месопотамия. Това не е държава, а просто заселване на племена, които се оказват толкова много и оказват такова езиково влияние върху близките им в езиково отношение местни народи, че в началото на I в. сл. Хр. арамейският език е говорим език за международни комуникации в Предна Азия. Сега е запазен само в отделни села в Сирия, Ирак, Иран и Задкавказието. При арамеите, наред с древния Дамаск, се развива и държавата Тадмор — Палмира.

Асирия. Тази държавна формация възниква в северната част на Месопотамия в края на XV-началото на XIV в пр. Хр. върху базата на съществуващите преди нея по тези места селища на доарийците и на хуритите, но те постепенно са изтласкани или асимилирани от Акад и през 2000 г. можем да кажем, че става въпрос за чисто семитска формация. Асирийците са заимствали много методи на военната техника от шумерите — укрепен лагер, понтони, военни пътища, стенобитни машини, метателни и запалителни оръдия, метални брони. Конницата се появява много по-късно — с идването на каситите. Столица на новата държавна формация Асирия от средата

на II хил. става град Ашур. През XII в. пр. н. е. е основан гр. Ниневия — по-късно една от столиците на Асирия, която превзема Северна Сирия и Финикия и стига до Арменското плато. Последват редица войни с Вавилония, Мидия, Урарту и сирийските царства. След дълга политическа криза, придружена от гражданска война Тиглатпаласар III възстановява мощта на Асирия. При него политиката на физическо изтребване на населението от завзетите земи се заменя с преселване, заселване на нови места и асимилация. Той въвежда и постоянна армия. През следващите сто години са покорени цялото западно Средиземноморие и Мала Азия с изключение на Урарту. Синахериб разрушава Вавилон. Неговите наследници водят войни с кимерийци, скити и меди. Ашурбанипал през цялото време воюва с брат си Шамашшумукин, обявил се за цар на Вавилония, като се е коалирал с Елам, сирийските царства и Финикия. В крайна сметка Асирия е унищожена завинаги от Вавилония (605 г.).

Афганистанци. Гражданите на Афганистан, който е многонационална държава. Най-големите са групи са афганци, таджики, узбеки, хазарейци. Всички те наричат себе си афганистанци. Онези, които наричат афганци, живеят предимно в Южен Афганистан и сами наричат себе си пащани (ед.ч. пущу). Говорят на езика пущу, който е към източно-иранските езици, но се разделя на множество племенни диалекти. Предполага се, че в етногенезиса на афганците са взели участие индийски, таджикски и тюркски елементи. Названието на хазарейците произхожда от това на хазарите, за които се твърди, че са „тюркоезичен" народ, появил се в Европа след хунорското нашествие (IV в.) Делят се на западни — сунити с арийски черти и източни — шиити, които са монголоиди, говорят на таджикски диалекти. Тези странни смесици показват, че и древните хазари най-вероятно първоначално са били от иранси произход, но постепенно са се тюркизирали. На територията на Афганистан влизат и районите, в които възникват за по-дълго и по-кратко време наченки на държавни формации като Арейя, Арахозия, Гандхара (и в трите названия присъства названието арии). Тук възникват и първите истински държавни формации каквато е Бактрия, за която се предполага, че е една от прародините на българите. По-късно тази територия е завоювана от Александър, влиза в държавата на Селевкидите, които за известно време си я разделят с индийските царе, известно време е самостоятелна Гръко-бактрийска държава, после е част от Кушанското царство. После идват персийските сасаниди, след тях — ефталитите и накрая — тюрките. Всички тези народи са оставили своите следи във външния облик на афганистанците. Като народност афганистанците (не афганците) се оформят сравнително късно — през XVI-XVII в. За пръв път думата Афганистан се споменава като етнико-географска област през XIV в., а първата държава под това име е обявена през 1747 г. от Ахмад-шах Дурани.

Ах. Според египетските вярвания Ах е една от трите „души" на човека (наред с Ба и Ка), негова духовна сила със свръхестествен характер. Изобразена като птицата ибис. За разлика от тялото, което принадлежи на земята, тя принадлежи на небето. В древни епохи вероятно се е смятала за принадлежност само на боговете и царете, а по-късно става част и от обикновените хора, но винаги съществуваща отделно от тях.

Байбарс (1223-1277). Египетски султан, нанесъл решителни поражения на татаро-монголите в Сирия и на кръстоносците в Сирия и Газа, води битки на юг в Нубия и на запад с алжирските бербери.

Баски. Народ в североизточна Испания и югозападна Франция с неясна история, с език сроден с грузинския.

Башкирци. Коренно население на Башкирия, езикът им е към групата на тюркските езици. Въпросът за произхода на първите обитатели на тази територия не е изяснен, През IV в. в южна Башкирия идват, според съветските историци, хуните, част от които се смесват с местното население. По-значително влияние върху бъдещият башкирски етнос оказват дошлите в VIII в. племена на печенегско-огузкия съюз, заел територията между Волга и Урал. Образуването на Волжска България от една страна довежда до вливането на някои западно-башкирски племена към нея, а от друга — към преминаването на някои български родове към башкирите — булярци, байлярци. През XIII-XIV в. те асимилират доста „казански татари" (т. е. волжски българи), бягащи от руските погроми. От XVI в. са присъединени към Русия.

Белкури. Немногоброен сибирски народ от монголоидната раса.

Богазкьой. Селище в Южен Анадол, вероятно някогашна столица на хетите, където са открити големи библиотеки на различни древни близкоизточни езици.

Боспорска държава. Антична държава на Северното Черноморие със столица Пантикапея (дн. Керч), образувана през 480 г. пр. Хр. от обединяването на гръцките колонии на Керченския и Таманския полуострови. През IV в. заема източен Крим, където основно население са скитите, и долното течение на р. Кубан. Крупен производител на зърнени храни, води активна търговия с Атина. През II в. пред опасността от скитите, се обединява с Понтийското царство. Попада под зависимостта на Рим, но води победоностни войни със сармати, скити и готи. През IV в. е унищожена от хунорите.

Брагауи, брагуи. Народ от Зап. Пакистан (400 х. д.) — Белуджистан и Синд, отчасти живущи в Афганистан и Иран. Говорят дравидски език, мюсюлмани, без писменост, номади. До XVII в. — господстваща народност в района.

Буряти. Народ от монголоидна централноазиатска раса, бурятският език е от монголската група. До XVII се състоят от няколко племена вкл. булагати, (нека отново обърнем внимание на названието им). Всички те говорят на близки диалекти, което спомага впоследствие за взаимната им асимилация в единен народ. През XVII в. са присъединени към състава на Русия. Това е единственият сибирски народ, който притежава самобитни паметници на литературата, наречени Бурятски летописи — хроники, написани на монголски език, в които очевидно са използвани исторически записи, легенди, предания, решения на техните „народни събрания" и др.

Вавилония. Древна велика държава в Месопотамия, развиваща се паралелно с Асирия. У нас я наричат просто Вавилон по името на основния й град, но ние смятаме това за неправилно. Тя възниква в началото на II хил. пр. Хр. До тогава градът е част от обединената държава Шумер и Акад. Първата вавилонска династия, т. е. първия период, в който Вавилония съществува като независима държава, е 1894-1518 г. пр. Хр. Тогава градът постепенно се превръща в политически, културен и стопански център на Междуречието и цяла Предна Азия. Цар Хамурапи овладява цяла Месопотамия, налага контрол над всички търговски пътища и създава ред за напояването по цялото течение на Тигър и Ефрат. Освен законите, наречени на негово име, които създава на базата на по-древни източници, той се проявява и като дипломат — почти без войни подчинява цяла Асирия. През XVIII в. пр. Хр. държавата започва да запада. Усилва се Митани. От изток идват каситите, които внасят в страната опитомения кон, а също и златните слитъци

като средство за обмен (до тогава са били сребърните), от северозапад — хетите, от изток — еламитите. Опитът за съюз с хетите срещу останалите пропада. През 1595 г. пр. Хр. Вавилон е разгромен, но все пак устоява на времето. Страната се възстановява при Навуходоносор I, който нанася поражение на Асирия и Елам (1107 г. пр. Хр.). След неговата смърт настъпват вътрешни сблъсъци и отслабване на централната власт. През 689 и 648 г. пр. Хр. градът на два пъти е разрушаван от асирийците, но бързо се възстановява. 626 г. е началото на Нововавилонското царство. Асирийският наместник Набопаласар се отделя от централната власт на Асирия. В борбата срещу нея се включва и мидийският цар Киаксар и двамата си разделят нейната територия. При Каркемиш в Сирия е нанесено поражение на египетския цар Нехао II, съюзник на Асирия, с което се отваря пътят към Сирия и Палестина. Навуходоносор II продължава войните с Египет и през 586 г. пр. Хр. разрушава Ерусалим, превръщайки еврейската държава Юдея във вавилонска провинция, подчинява финикийския град Тир (574 г.), влиза в Египет (567 г.). След няколко преврата на власт идва Набонид, който навлиза в Арабския полуостров. Той обединява и религиозните култове — всички статуи на богове, независимо чии са били, са пренесени в столицата. Скоро мястото на Мидия е заето от Персия на Ахеменидите. Образува се антиперсийска коалиция на Вавилония, Лидия и Египет. Кир II разгромява Лидия и през 538 г. пр. Хр. превзема Вавилон. Това е и краят на древните семитски царства в Месопотамия.

Ведите (да напомним, че третата буква в кирилицата е веди, т. е. зная) са четири сборника на санскритски език, създадени от народ, отличаващ се от многобройните племена в Индийския полуостров. Те са Ригведа, Атхарваведа, Самаведа и Яджурведа. В тях древноиндийското общество създава оригинална система на божествена йерархия, в която се намесват и местните вярвания, създаващи изключителна религиозна толерантност и произхождащото върху нейната база изключително многообразие и брой на божества, съществуващи до ден днешен в Индия.

Велизарий (504-565). Визант. пълководец, близък до имп. Юстиниан. Воювал с персите, вандалите в сев. Африка, остготите в Сицилия, славяните, смазал „въстанието Ника" в Константинопол.

Волжска (Волжско-камска) България. Първа държавна формация в района на Волга, изиграла важна роля в историята на региона със столица Болгар. Основана е през VII в. след разпада на кубратовата Велика България от сина му Котраг. През IX в. приема исляма. Важен търговски кръстопът. Воюва с хазарите, Киевска Рус и, особено, с руските князе през IX в., в резултат на които българите са принудени да преместят столицата си в Биляр, а после — в Казан. Това е първата държава, поела върху себе си ударите на монголското нашествие към Европа през XII-XIII в. Отслабена от тези нашествия, България не може да се противопоставя и на ударите в гръб от страна на Московското княжество, особено по времето на Иван Грозни. Живите наследници на тази държава са т. нар. казански татари, чувашите и др.

Волжски татари. Всъщност този народ е пряк потомък на волжските българи (вж. Волжска България), „преименувани" от съветската власт с чуждото им понятие татари — етнос, който е просто сборно понятие на разнолики източни народи, с които българите са били почти винаги във враждебни отношения. Използвали сме терминологията на някои съветски учени, която за този народ е твърде далече от реалността.

Гути, кути. В края на III — нач. II хил. пр. Хр. от север, откъм съвременните Иран, Азербайджан и Кюрдистан, в Месопотамия нахлува племето на

гутите, наричани още гутии, гутеи, кути, кутии. Твърди се, че това са полуномадски арийски племена, далечни прадеди на съвременните кюрди. Те разгромяват около 2200 г. пр. Хр. за няколко години шумеро-акадската държава и Елам. Превземат и разрушават (възможно поради въстание) Ур (2005 г.), макар че по всичко изглежда, че има пълно съвпадение между техните и древношумерските божества, може би стигат и до Индия. Впоследствие гутите отново се изтеглят на север, но жителите на Месопотамия наричат с името им в течение на стотици години народи, живеещи на север и изток от техните земи — манейци, мидийци, перси, урартци. Възможно е това да е била единна национална формация, от която с течение на времето се отцепват посочените народи, които в езиково отношение все повече се отдалечават едни от други, запазвайки общия корен — индоевропейския.

Дагестан — букв. Планинска страна. Автономна република на Руската федерация в Кавказ, на брега на Каспийско море, населена с малки народи от различен произход, обединени под названието дагестанци — авари, даргинци, лезгинци, лакти, цахури и др. Център е гр. Махачкала. През VII в. е отначало част от Велика България, а след нейния разпад — от Хазарския хаганат. От 664 г. е подложен на непрекъснати нападения от арабите и страната им се подчинява, разединените малки народи започват да се ислямизират. Целият последващ период е изпълнен с въстания, в които тези планински райони показват чудеса на храброст. В страната през Грузия навлиза християнството, обаче езичеството е твърде силно. Впоследствие страната е подложена на нападения от турци, авари, монголи. През 1813 г. след поредната победа на Русия над Турция (Гюлистански мирен договор) Дагестан е присъединен към Русия.

Джунгария. Област в западна Монголия. През XVII в. там се образува Ойратското (Джунгарското) ханство на западните монголи. Племето на ойратите е известно от XIII в. като етнос, покорен от Чингис хан.

Дравиди. Народи, говорещи езици от дравидската група, живеещи в Ю. Индия. Смесени ведоиндни (доарийски) и европеидни типове. Предполага се, че са дошли от северо-западна Азия, за което говори народът брагауи. Възможно е да са преки наследници на народите, създали цивилизациите Харапа и Мохенджо Дару.

Евреи. Общо название на етноси в различни държави, смятащи, че водят произхода си от древните евреи, обединени чрез религията си юдаизма. Възможно е в дълбока древност техни праотци да са хабиру, хапиру — така са наричали бегълците от разни етноси, бивши роби на Асирия, Вавилон и др. През XIII-XII в. пр. Хр. те са номади-пастири, дошли от Асирия или от Арабия, преселили се в Палестина, където се смесват с ханаанците и филистимяните и финикийците и преминават към оседналост. Около 1000 г. пр. Хр. образуват единна държава, но през 935 г. тя се разпада на северно царство Израил, завладяно от Асирия през 722 г., и южно — Юдея, завоювано през 586 г. от Вавилония, а неговите жители са отвлечени насилствено и се връщат едва след около 50 г. (т. нар. Вавилонски плен) и възстановяват държавата си. През 63 г. пр. Хр. Палестина е завоювана от Рим, но евреите запазват своя цар с минимални права. През 66-73 г. сл. Хр. избухва въстание, в резултат на което страната е разграбена и голяма част от населението й е изселено насилствено в Европа. Последното антиримско въстание е през 132-135 г. под ръководството на Бар Кохба. След новото разселване в Палестина остава минимално количество евреи, повечето са пръснати из тогавашната Римска империя, към юдаизма се присъединяват нови народи в Европа (хазари) и Африка. През 1948 г. на територията на Палестина е създа-

дена отново със силови средства Държавата Израел за сметка на изгонените от тази територия араби, които живеят там от VI в.

Египет Древен — държавна формация, един от изворите на човешката цивилизация през древността. Названието произхожда от древноегипетското Хеткаптах — Крепост на духа на бог Птах, гърцизирано впоследствие. Древните египтяни наричали страната си Кемет. Заселен е от най-дълбока древност. Гръцко-египетския историк Манетон дели неговата история на няколко периода, наричани от него „царства" и на 30 династии, предшествани от додинастичен период (преди XXVIII в. пр. Хр.). Столицата през този период е Мемфис. Ранното царство обхваща първите две династии, когато държавата е в процес на консолидация. Древното царство обхваща времето III-VI дин. (2800-2250 г.. пр. Хр.). Тогава Египет е все още „затворена" държава, През този период са изградени египетските пирамиди - гигантски гробници, символ на безсмъртието и вечната власт на монарсите-фараони, провеждат се търговски и военни експедиции на запад, към Либия и на юг — към Нубия. Следва първият разпад (2250-2050 г. пр. Хр.) — резултат на народно въстание и борбата между отделните дребни управители. Средното царство (IX- XIII дин.), чиято столица не е постоянна, продължава от 2050 до 1700 г. пр. Хр. Разширява се обменът с районите на Сирия, Финикия, Крит, създава се цялостна напоителна система на страната. През 1700 г. в страната навлизат от североизток хиксосите, които налагат свои фараони. Тяхната намеса и борбата на отделните владетели води до втори разпад, който продължава до 1580 г. пр. Хр. — началото на Новото царство със столица Тива, когато благодарение на фараон Яхмос и неговите наследници страната е освободена. Настъпва разцвет, разширява се агресивната завоевателна политика към Сирия, водят се войни с хетите, хуритите, Асирия и Вавилония. Процъфтява храмовото строителство. През този период фараон Аменхотеп IV — Ехнатон 1419-1400 г. пр. Хр. се опитва безуспешно да въведе монотеистичната религия на Слънцето вместо дотогавашната политеистична религия на жреците. През XI в. пр. Хр. настъпва периодът на Късното царство (XXII-XXX дин.), когато западащата страна се ръководи от фараони от неегипетски етноси (Либия, Нубия), превзета е за известно време от царете на африканската страна Куш (Етиопия), възниква гръцката колония Наукратис. През 525 г. пр. Хр. Египет е подчинен на Персия. През 332 г. пр. Хр. е превзет от Александър Македонски след победата му над персите. Той е обявен за нов фараон. След смъртта му и раздела на империята му Египет остава във владение на неговият военачалник Птоломей, който създава нова династия. Управлението на Птоломеите продължава до 30 г. пр. Хр., когато римският император Октавиан Август превзема страната от своя опонент Марк Антоний и последната фараонка Клеопатра се самоубива. Някои български историци смятат, че и египетската цивилизация е започнала от преселен народ, но от север, непосредствено след Черноморския потоп през VI хил.

Елам. Паралелно с Шумер, на североизток от него, в края на IV и началото на III хил. пр. Хр. на територията на съвременен Южен Ирак и Югозападен Иран, възниква царство Елам, просъществувало до VI в. пр. Хр., когато е ликвидирано от Персия. Отначало двете формации се развиват в положителна връзка помежду си. Редките открити исторически паметници на Елам говорят за една обща цивилизация, която се развива в две паралелни огнища, за активен търговски и друг обмен между тях. Особено развитие те получават през III хил. пр. Хр. Случаите на военни сблъсъци са сравнително редки, но зачестяват след появата на държавата Акад, която

репресира шумерите и провежда по-широка експанзия към Елам. Не е изключено покорените от Акад шумери да са търсили опора и помощ от родните си в Елам. През следващия период смесването на династиите между Шумер, Акад и Елам е доста сложно за проследяване, а и не е нужно за нашия разказ. В крайна сметка обаче еламските царе отстъпват пред Вавилония и нейният цар Навуходоносор I (1146-1123), който окупира Елам. Неговата история в последващите няколко века е неизвестна. Името Елам се появява отново през VIII в. пр. Хр. като съюзник на Вавилон в борбата му с Асирия, но асирийският цар Ашурбанипал (669-633) успява след 7 последователни похода да подчини окончателно Елам. Но в края на VII в. пр. Хр. и самата Асирия престава да съществува, а Елам през VI в. пр. Хр. е превзет от Персия и името му престава да се споменава.

Ел-Обейд. На името на хълма Тел Ел-Обейд в Ирак е наречена цялата специфична дошумерска цивилизация в Южна Месопотамия — Ел-Обейдска или Убайдска — енеолитическа култура, възникнала в началото на VI хил. пр. Хр. Този хълм е разположен на 6 км. от Ур. Към средата на IV хил. пр. Хр. тази култура започва да се придвижва на север, в северна Месопотамия Сиро-Киликия и Мала Азия, където паралелно е възникнала сродната ѝ халафска култура. От съчетанието на двете се получава оригинална нова култура, продължаваща да носи названието Обейдска. Става въпрос за едно типично земеделско общество, което се е самоизхранвало благодарение на великите реки. Интересна особеност показва, че става въпрос за два различни етноса и то не по друг начин, а чрез изображенията на жените: на север те са едрогърдести и дебели, а на юг — слаби и стройни. Интересен факт — долна Месопотамия е покрита, къде повече, къде по-малко, с дебел, понякога няколкометров, слой тиня, в която липсват каквито и да е следи от човешко присъствие — сякаш тя е дошла наведнъж, затопила е всичко за броени дни. Обейдската култура е по принцип под нея — и поради това разкопките изискват много големи усилия. Измествайки се на север, хората сякаш са търсили убежище от някаква катастрофа. А тя може да бъде само една — потопът. Спасението е на север — към планините.

Етруски. Древни племена, населяващи в I хил. пр. Хр. Апенинския полуостров, и създали развита доримска цивилизация. През VII в. пр. Хр. имат писменост, заимствана от гърците. Културата им отбелязва сходство с Егейско море и Мала Азия. Споменават се като „турша" сред „народите на морето". Според Херодот са преселници от Лидия в М. Азия, а по Еленик (V в. до Хр.) — клонка на пелазгите. Според легендата — бегълци от Троя след нейното падане, начело с царския син Еней. Вероятно това е народ от сложна смес между пришълци и местни племена. Доиндоевропейски език от средиземноморски тип. От края на VII в. пр. Хр. се образува конфедерация на 12 града-държави, която завладява голяма част от полуострова. Според преданието нейната династия Тарквиниите управлява Рим (616-509), води битки с гърците. Съперничеството на градовете предизвиква крах на федерацията, римляните изгонват Тарквиниите, от север настъпват галите и самнитите. Рим подчинява етруските градове един по един, докато през 283 г. пр. Хр. подчинява цяла Етрурия. Два века етруските запазват своята автономия, но поради позицията на някои от тях по време на гражданските войни през I в. територията им е заселена с римляни и те бързо се романизират.

Зиези (ок. XXV в. пр. Хр.) — цар на шумерското царство Ур. Редица изследователи смятат, че е дошъл с „чужд" народ от север и е покорил шумерските градове-държави. Някои наши изследователи смятат, че това са прототраки. Наложил властта си над цялата територия на Шумер. С неговото име

редица наши историци свързват началото на етноса, от който впоследствие произхождат българите.

Иберия. Древно название на изт. Грузия, споменато от антични и византийски автори. През IV-III в. пр. Хр. на тази територия се образува силна робовладелческа държава със столица Мцхета. Използва се гръцка и арамейска писменост. Води отбранителни войни с Рим и Партия. През IV в. е подчинена от Персия. Иберийските племена съдействат за консолидирането на грузинския етнос.

Иврит. Официален еврейски език на държавата Израел, за разлика от неофициалния еврейски език, т.нар. идиш. Ивритът е възстановен като език след създаването на Държавата Израел през 1948 г. на базата на свещените юдейски книги.

Индия заема важно място в най-древната история на българите, но тя не е тема на нашия разказ, поради което няма да разглеждаме нейната история, макар и под линия, защото това би заело прекалено голямо място.

Ка. Наред с Ба и Ах е едно от трите древноегипетски понятия за душа, превеждано като „душа-двойник", но е трудно за дефиниране, тъй като не съвпада с нашите понятия за душа и се е обогатявало с времето. Негов символ е бикът. Ка е безсмъртен, пазител е на „своето" тяло, крепител на неговата физическа и духовна сила приживе и след смъртта живее с него на този и в другия свят, но нощем го напуща. За да го познае след смъртта, то трябва да бъде мумифицирано. Да умреш, значи „да се събереш със своето Ка".

Кавказка Албания. Древна държава в Източен Кавказ, заемаща прибл. територията на съвр. Азербайджан. Споменава се за пръв път у античните автори във връзка с участието на албаните на персийска страна в битката при Галгамел срещу Александър Македонски през 331 г.пр.Хр. Самоназванието е било албанци (без да имат нищо общо с европейските албанци, смятани за потомци на илирите). Земеделци, лозари, градинари. През I в. заедно с царете на Армения и Иберия воюват с Рим. Приемат християнството през IV в., като църквата им се възглавява от независим католикос. През III в. са подчинени от иранските Сасаниди. Последват редица въстания. След победата на арабите над Персия (VII в.) водят войни с мюсюлманите, развиват своя писменост, но през VIII в. са покорени от тях и племената им се ислямизират или арменизират, а впоследствие и тюркизират. Смята се, че са прадеди на азърбайджанците, арменците от Нагорни Карабах, дагестанците и част от грузинците в Кахетия.

Казахи. Древните прадеди на казахите са ираноезичните саки — поне така сочат персийските източници — но очевидно по-късно те се смесват с монголоиди. През II-I в. пр. Хр. в южен Казахстан възникват няколко племенни обединения, в чиято основа също лежат саките. В първите векове сл. Хр. на запад от Аралско море живяли аланите, които също са се смесвали с местните саки. Към VI-VII в. в страната се заселват тюркски племена, които образуват в различни райони свои държавици като племенни обединения. По-късно от изток идват и монголоидни племена. IX-XII в. всички те са обединени в държавата на Караханидите. Тогава се създава и термина казах, от неизяснения руски термин казацка (казашка) орда, казаци.

Калмики. Сибирски етнос. Говорят калмицки език от западномонголската група, монголоиди, но имат и европейски черти. По религия са ламаисти. През края на I хил. прадедите им влизат в държавни обединения, в някои от които влизат и български племена. Създавали няколкократно ханства. Влизат в състава на СССР като автономна република, се-

га в състава на Руската федерация.

Кападокия. Древно название на центр. Мала Азия. Като най-древно население са регистрирани хатите, които се смесват през III хил. пр. Хр. с идващите от север народи и образуват Хетското царство. През VI в. пр. Хр. то е завоювано от Мидия, после става част от Персия. През I в. става зависимо от Рим, столицата му Мазака е преименувана в Цезарея. Влиза в състава на Византия, от 1074 г. е част от Турция.

Касити, каскайци, хиксоси. Някъде в средата на XVII в. хетите споменават в записите си, че са нападнати от север от племе, което те наричат каскайци. През 1741 г. пр. Хр. в Месопотамия нахлува племето на Каситите, наричано от акадците Каши. В своя боен устрем те покоряват и двете велики месопотамски империи — Вавилония и Елам. Почти по същото време (1700 г. пр. Хр.) Египет е нападнат от племе, наричано от гърците хиксоси, а от египтяните — хека-касуг! Каскайци, Касити, Касут — това е почти пълно съвпадение в названията на уж трите народа, нападнали и покорили двете най-велики цивилизации на древността практически почти по едно и също време. Всъщност това е един и същи народ, дошъл на два пъти от север, носещ един и същи слънчев календар, вкарал и в Египет, и в Месопотамия ново оръдие за война — коня! Тяхната власт пада във Вавилония през 1204 г. пр. Хр. в резултат на въстание. Почти четири века по-рано, през 1580 г., те са изгонени и от Египет и се изтеглят там, откъдето са дошли — на запад и ла север. Предполага се, че именно те създават държавата Митани. През 324 г. пр. Хр. под името касити те се бият като самостоятелна войска със своя специфична униформа, със свой специфичен език, в редиците на войската на Дарий III срещу Александър Македонски. Интересен факт е, че великият завоевател съзира в тяхно лице хора със сроден език и сродни дрехи с тези на неговата войска и смята, че те са роднини на скитите и кимерийците!

Каскайци. Вж. касити.

Кашмир. Съвр. щат в Северна Индия на границата с Пакистан, предмет на постоянни военни сблъсъци между двете държави, с население от индоевропейски произход, смес от индуисти и мюсюлмани.

Керман. Истор. област в юго-източен Иран, споменат от Херодот като населен с ирано-езични племена.

Киргизи. Народ живееш в северните части на Средна Азия. Те са от южносибирския тип на монголоидната раса, а езикът им принадлежи към киргизо-кипчакската група на тюркските езици. Предполага се, че основният компонент на киргизите е с централно-азиатски произход. Ранната им етническа история е свързана с племенните съюзи на хунорите и динлините. По-късно, когато стават част от Тюркския хаганат, те се формират като самостоятелен етнос сред тюркското население на Алтай. След нашествията на монголите (XI-XII в.) част от тях се изместват на запад, където в понататъшния им генезис влизат карлуки, уйгури, монголи, казахо-ногайци, които са придали монголоидния тип на съвременните киргизи, който не е типичен за първоначалните хунори. През XVI в. са вече обособена народност от различни племена. Присъединени към Русия през XIX в.

Китай. Забележката за Индия се отнася и за Китай.

Кордовски халифат. Арабоислямска държава на територията на съвр. Испания със столица Кордова, образувана 752 г.. Разпаднала се (1031) в резултат на съпротивата на испанските крале и собственото си раздробяване на малки враждуващи помежду си княжества. След испанската победа през 1212 г. продължава съществуването си от 1236 г. със столица Гренада до 1492 г., когато арабите са изтласкани от полуострова.

Кути. Вж. гути.

Кушанско царство. Мощна държава в Ср. Азия през I-III в., включваща Ср. Азия. Афганистан, Зап. Пакистан. Сев. Индия, китайски Туркестан. Мери ръст по мощ с Рим, Партия и Китай (държавата Хан). Образувано след разгрома на Гръцко-Бактрийското царство от неговото племе куш. През IV в. се разпада на малки княжества с неизвестна съдба.

Манджурия. Област в североизточен Китай, чието древно население са били манджурите — специфичен монголоиден етнос, играл важна роля в китайската история. Вж и бел. за татаро-монголите.

Маори. Коренно население на Нова Зеландия.

Масагети. Събирателно название на група племена между Каспийско и Аралско море в съчиненията на древногръцките автори, които обаче не уточняват за какви племена точно става дума. Според Херодот те са номади, сражават се пеша и на коне, при това конете им носят на гърдите си ризници, а цялата им покъщнина и оръжие са изработени от злато. Според Страбон те се кланяли на слънцето и му принасяли в жертва коне. Според нас, следвайки принципите на арабското словообразуване, думата масагет (на арабски маскат — може да се сравни с названието на столицата на държавата Оман — Маскат) придобива значение, подсказващо пряко, че масагетите или основната част от тях са роднини на саките.

Маурската държава в Индия е една от най-големите империи на древния Изток. Създадена е от Чандрагупта от рода на Маурите, който възглавява през 325 г. пр. Хр. в Пенджаб движение, насочено срещу войските на Александър Македонски. Чандрагупта смъква през 314 г. Дхана Нанду, властител на Магадха и заема престола му — това е и началото на Маурската държава със столица Паталипутра. След сблъсък с диадоха Селевк според последващия мирен договор последният отстъпва Белуджистан и източен Афганистан — областите Ариана и Арахозия (и в двете названия се забелязва наличието на понятието арии). Държавата достига върха си при Ашока, когато обхваща почти цяла Индия. Този цар подпомага финансово и поощрява будизма. Тук възникват също брахманизмът и джайнизмът и се утвърждават двата литературни езика на тази многоплеменна страна — санскрит и пали. След Ашока държавата е разделена на Западна и Източна. През II в. пр. Хр. северо-западната част е завоювана от Гръко-бактрийската държава. Последният й цар Брихадратха е убит през 187 г. пр. Хр. от своя военачалник Пушямитра, който създава династията на Шунгите. Това е вече държава, създадена от кореняци-индийци, а не от чужденци, дошли извън Индия, но тя постепенно се стеснява в долината на Ганг. През I в. е окупирана от Кушанското царство, а след разпада му се възстановява царство Магадха, което заема отново цяла северна Индия от Бенгалския залив до Пенджаб.

Медите или мидийците. Племенен съюз, наречен Мидия, който през IX в. пр. Хр. успява да създаде свое царство в западно-иранското плато, обединявайки прикаспийски индоевропейски племена. В тази формация преобладава ирано-езичния елемент. През IX-VIII в. тя се ръководи по принципите на военната демокрация, развито е коневъдството и занаятите. Води войни с Асирия с променлив успех. През VIII в., когато начело е цар Дейлок (според Херодот — първи мидийски цар, 727-675 пр. Хр.), към него се устремяват значителни групи от бягащи от юг шумери и идващи от север скити. Изглежда, че езиците на тези народи, заедно с мидийския и персийския са имали голямо сходство помежду си, защото асимилацията се осъществява за

по-малко от век. В Мидия се ражда религията на зороастризма, тук е редактирана и свещената й книга Авеста. Цар Киаксар превръща Мидия във велика държава, но това не продължава дълго. През 550 г. тя е завоювана от Персия. Войните, които по-късно Персия води с Гърция, са наречени медически.

Митани. Изгонването на нахлулите от север племена на хиксосите от Египет и на каситите от Месопотамия в средата на XVI в. пр. Хр. съвпада по време с появата на нова държава в Южен Кавказ и горното течение на Тигър - Митани. Това съвпадение води до извода, че митанийците са пряк наследник на тези завоеватели и че държавата Митани е образувана от същия народ, покорил преди това двете велики империи, още повече, че именно те особено се боят от нея и тя е принудена постоянно да търси коалиции с големи и малки съседи, за да се защити от тях. Хетите използват известен период на затишие в битките й с Египет и Асирия и й нанасят удар (1355 г.), превземайки столицата й Вашугани. Интересно — дотогава митанийците са общували с чужденците на египетски език и писменост, не е известно какъв е бил техният местен език. Но след падането им под ударите на хетите някакш с магическа пръчка египетският изчезва и е заменен с хетски, а Митани завинаги изчезва. Това показва, че между местния език на митанийците и този на хетите е съществувала невероятна прилика, а може и това да е бил един и същи език.

Моголи, Великите моголи име, дадено от европейците, на монголската династия, управлявала Индия след 1526 г. Нейният създател Бабур от рода на Чингис хан, произхожда от Моголистан — територия в Центр. Азия обхваща почти цяла Индия. Съществува до 1858 г., когато е ликвидирана от английските колониални власти.

Мохенджодаро. Основен център на културата Харапа. Тук правят особено впечатление предметите на бита, характерни по формата си с тези в Западна Азия и същите печати, така характерни за Месопотамия, което доказва още веднъж, че между двете цивилизации са съществували изключително тесни контакти.

Набатея. Домюсюлманска арабска държава в съвр. Йордания. Набатейците идват от Арабската пустиня през VI в. пр. Хр., споменава ги Библията. През III в. пр. Хр. създават държавата си със столица Петра. От I в. — васал на Рим. Римският император Траян, включва тази територия в провинция Арабия. Набатейците говорили на арабски, но ползвали арамейски език и графика. През III в. те разработват особен шрифт на това писмо, което лягa в основата на съвременното арабско писмо.

Огузи. Хунорското племе Узи се е заселило през X-XI в. относително мирно в опустошените от печенегските набези земи на Добруджа. И това лесно заселване може да се обясни не само с обезлюдяването на тези земи, но и с факта, че именно в Добруджа те намират население, което все още говори език, сроден на техния, езика на древните българи. Името на Узите произхожда от името на Огузите, чиято принадлежност към изостаналите в „похода към Запад" хунорски народи не може да подлежи на съмнение. Мутафчиев употребява за древните българи и названието Българи-огури. Възможно е това огури да е преминало през вековете и разстоянията през няколко еволюции под влияние и на вътрешното езиково развитие, а и на други съседни на тези племена езици. В понятието огузи всъщност се подразбират два различни етноса с едно и също име. В т.нар. Орхоно-енисейски надписи от VIII в. се говори за племенния съюз Токуз-огуз (букв. Деветте огуза), възникнал през VII в. в състава на Тюркския хаганат на територията на съвре-

менна Монголия. Те нямат отношение към България. Вторият съюз под името огузи се оформя от хунорски племена през VIII-IX в. между Аралско и Каспийско море. В края на X в. те се заселват в южноруските степи, водят жестоки битки с руснаците, стават васали на киевските князе, разцепват се, част отиват в Мала Азия, където създават Селджукската империя. От тях се отделя племенната формация на узите, които постепенно се асимилират от куманите, запазвайки родовото си име в тяхната общност. Абсолютно под същото име, произнасяно на арабски като уззи и гуззи, част от тях са съществували като самостоятелен етнос със свой език до края на миналия век в Сирия, но постепенно са се арабизирали (в Сирия) или турцизирали. Понятието огузи-узи, след дълъг период на забрава, внезапно се възражда някъде през XVII в. — поне от тогава датира в турски писмени паметници. Но то вече е станало гагаузи. Те живеят предимно в земите на Добруджа, южната част на Бесарабия, а също и беломорска Тракия - т.е. там, където са били границите на Второто българско царство. Говорят на специфичен тюркски диалект, но със съществени отклонения от официалния турски език. Те са православни християни. Но тяхното национално съзнание е българско, нещо повече, те смятат именно себе си за истински българи. Гагаузите в България на практика са асимилирани през последното столетие — последните старци, все още говорещи този език, доживяват дните си в селата край Варна и черноморска Добруджа. В източна Гърция, където те са избягали от турските кланета по време на Балканските войни, е протичал подобен процес и те са се елинизирали. Единствено продължават да съществуват като специфичен етнос с „тюркски" език и източно-православна вяра гагаузите в Бесарабия. Те са потомци на кореняци-древни българи и на бегълци от България по време на руско-турските войни през XVII-XIX век и живеят заедно с българите от този регион. В рамките на Република Молдова те са изградили своя автономна Гагаузка република — Гагауз-ери, където се опитват под натиска на усилената русизация, руманизация, а и тюркизация, да се запазят като етнос. Изглежда те са единствените, които могат да се нарекат „стари българи", макар, че в процеса на насилствените асимилации те са се самокапсулирали и у тях се е родила идеята, че са самостоятелна нация — впрочем първосъздателят на тази идея Михаил Чакър е беглец от Шабла — България. В тяхните жили според нас тече кръвта на Аспаруховите българи, към която с течение на вековете се е вливала кръвта на нови и нови племена от хунорски произход — печенеги, хуни, кумани, узи, турци. И оригиналният им език е поглъщал нови и нови понятия от сродните им хунорски езици. Впрочем трудната история на този героичен етнос още не е написана.

Палмира (на арамейски Тадмор). Град в централна Сирия, център на занаяти и керванна търговия. Най-голям разцвет придобива през I-III в.сл.Хр. Тогава римската провинция Сирия се ползва с известна автономия, а през 60-те г. на III в. при цар Оденат, наследен от жена си Зенобия (266-272) завладява цяла Предна Азия и Египет. През 272 г. тя е разбита от римския император Аврелиан (270-275), който я отвежда в Рим като военен трофей и тя умира в затвора, а през 273 — градът е разрушен от Рим.

Парти. Етнос, живял през I хил. по Хр. на юг от Каспийско море в древната област Партава. Езикът им е ирански диалект. Земеделци. Влизат в границите на Мидия и на Ахеменидите. През IV в. са покорени от Ал. Македонски, от 281 г. са в държавата на Селевкидите. 250 г. пр. Хр. в резултат на бунт срещу Селевкидите и намесата на племето на парните (дахите) начело с Аршак възниква Партското царство с основна религия зороастризма, което съществува до ок. III в. Води войни със Селевкиди-

те, Рим, Гръцка Бактрия, саките. Митридат I превзема Мидия и Урук и е провъзгласен за цар на Вавилон и цар на царете. 53 г. пр. Хр. спират римското настъпление към Азия, завладяват Мала Азия, Сирия и Палестина. Държавата обхваща съвр. Иран, Месопотамия, Сирия, Палестина. Обаче страната не е централизирана (Плиний споменава за 18 „царства" в нея). Постоянните сблъсъци с Рим и вътрешните съперничества водят до постепенно отслабване, но Рим не успява да я подчини. Партия е смазана от Сасанидите, възстановили персийската империя. Писмеността на партите възниква на основата на арамейската азбука. Езикът им е жив до III-IV в., когато се слива с персийския.

Пенджаб (т. е. Петоречие). Геогр.-историческа област в Индия и Пакистан между средното течение на р. Инд и Хималаите. Един от най-древните центрове на индийската цивилизация — културата Харапа. Нападан от перси през VI в. пр. Хр., Александър — IV в., гръко-бактрийци — III в., ефталити, афганци, тюрки и др.

Перси, фарси, самоназв. ирани. Около половината от населението на страната Иран, където са господстваща нация. Останалите са арменци, асирийци, евреи, азербайджанци и др. Говорят персийски (фарси) език, който по произход е от западната група на иранските езици от индоевропейското, арийско семейство. Спадат към южния клон на европеидната раса. Първите трайни селища са от IV-III хил. пр. Хр., когато в южната част на съвр. Иран се оформя държавата Елам, която се намира под силното влияние на Асирия, от където заимства клинописа. Племената гути и касити, вероятно наследници на изгонените от Месопотамия шумери, населяват райони на бъдеща Персия и от там предприемат нападения срещу Асирия и Египет. Към VIII-VII в. персийският език в района на север от Месопотамия става господстващ, а водещо място заема Мидия. Скоро асирийците подчиняват значителна част от иранските племена, но през 605 г. пр. Хр. Мидия в съюз с Вавилония разбиват и унищожават Асирия. През 550 г. пр. Хр. Мидия подчинява княжество Персида, двата близки по език етноса бързо се сливат и властта преминава в ръцете на персийската династия Ахеменидите. Кир II завоюва цяла Мала Азия, вкл. Лидия и гръцките градове, Вавилония, Сирия, Палестина, част от Ср. Азия, а неговият син Камбиз II подчинява Египет. Опитът на персийските царе да бъдат посредници в търговията между изтока и запада ги въвлича в дълги войни с градовете на Гърция — т. нар. Медически войни. Страната е разделена на сатрапии. През 330 г. Ахеменидите са отстранени от Александър Македонски, който се опитва да изгради елинистично-персийска държава. След смъртта му и раздела на неговата империя, Персия остава в състава на държавата на Селевкидите. През III в. пр. Хр. в северната провинция Партиена възниква държавата на партите. През 224 г. Ардашир, владетел на зависимата от Партия Персида, побеждава Парта и създава нова Персия — тази на Сасанидската династия (226-628), с която страната навлиза в последната си предислямска епоха.

Печенегите. Идват по българските земи като типичен номадски народ, които живее от грабежи. Възниква в съюза на няколко „тюркски", т.е. хунорски по произход племена около IX-X в. Говорят на езици, близки до огузките диалекти. Водят борба за територии на изток от Волга със сродните им кумани, огузи и хазари. В края на IX в. под натиска на огузите минават Волга, изтласкват живеещите между Дон и Днепър маджари и заемат северното Черноморие до Дунав. От тук организират набези срещу Византия, България, Унгария, Киевска Рус и др. Византия често ги използва срещу своите противници — България, а по-късно и срещу окупиралия българските земи

руски княз Светослав, когото те убиват при бягството му към Киев. Изблъскани впоследствие, отстъпват териториите си на куманите. Части от тях се асимилират сред българи, унгарци и руснаци, а друга част се сливат с куманите. Известно е, че цар Иван Асен II, след като спира набезите им, ги заселва в района на Софийското поле, тогава — западните граници на държавата, за да държи под око постоянно готовите за бунтове сърби. Твърди се, че именно шопите са техните преки българизирани потомци.

Поема за Гилгамеш. Смята се, че е създадена в края на III хил. на акадски, но най-вероятно първият оригинал е много по-древен и е на шумерски. Описва дружбата между царя на Ур Гилгамеш и силния див мъж Енкиду, отчаянието на Гилгамеш от смъртта на приятеля му и неговите странствания в търсене на тайната на безсмъртието. Той попада при своя прадед Утнапищим, шумерския Ной, който е преживял Потопа и му разказва подробно за него. Тази легенда се повтаря след хилядолетия почти със същите думи в Библията. Гилгамеш не намира вечния живот, но остава безсмъртен в паметта на хората. Легендата е разпространена и сред хетите, хуритите, ханаанците и др.

Прокопий Кесарийски (края V в.-562). Византийски историк, участник в походи срещу вандали, перси и остготи. Произведения „Войни" 18 книги, „За постройките", „Тайната история" (памфлет срещу Юстиниан и Теодора). Важен исторически източник за историята на VI в.

Пущуни. Вж. афганистанци.

Ригведа — от санскрит ***Знание (веда) на химните.*** Най-древен паметник на индийската религиозна литература, част от Авеста. Създавала се в края на I — началото на II хил. пр. Хр., но е записана едва в началото на I хил., до тогава е предавана дословно и устно от жреците-брахмани. Съдържа възхвали на боговете, но е основен източник по историята на Индия от времето на арийското завоевание.

Саба, Сабейско царство. Държавна формация, съюз на доарабски племена, възникнала преди X в. пр. Хр. в Южна Арабия, днешен Йемен със стол. Мариб, където е изграден гигантски за времето си язовир. Важен посредник в търговията между Индия, Източна Африка и гръко-римските и елинистични държави.

Савирите, наричани още сабири и севери. Спадат към прикаспийските хунорски племена, но не са част от държавата на хунорите. Докато за Седемте славянски племена се говори от началото на крайдунавската Българска държава, а споровете за периода на тяхното присъствие на Балканите продължават и до наши дни, остава в сянка другото племе, изрично посочвано от византийските автори, което присъства в източния Балкан, северите, заварени от Аспарух. Ако те бяха някакво славянско племе, византийските първоизточници нямаше да пропуснат да споменат това. Значи те са били нещо друго, различно от славяните. И докато славяните остават и дори въздействат върху българския език, приемайки впоследствие доста неправомерно, че именно техният, славянският език, е български, северите някак изчезват веднага след идването на Аспарух. Следователно може да се направи извода, че северите са не славянско, а племе, сродно на древните българи, с език, близък до българския, дошли по нашите земи преди Аспарух, влезли в реален съюз с него и станали по такъв начин част от първооснователите на българската държава. И почти точно това название намираме в името на племе, живяло далеч от Балкана и смятано за сродно на хунорите. Става въпрос за сабирите, сибирите, савирите, които се споменават в много исторически източници, а почти аксиома е, че великата азиатска равнина

Сибир е наследила названието си именно от тях. (В руските източници те сякаш предумишлено са наречени савири — Б се е превърнало във В, за да се прикрие от широката публика истинския произход на названието Сибир. Тяхната история е дълга, тя започва от шумерския град Сипар (което значи твърд, устойчив), минава през племето Сапиру или Сабиру, очевидно изгонено от този град от Асирия и Вавилон, после са изтласкани на север. От тях произхожда личното семито-арийско име Сабер (твърд, устойчив), носено през V в. българския владетел Сабер-кан). Те са воювали с Византия и Персия, минали са през Средна Азия и Кавказ, победени са от аварите и отстъпват на запад, в източния Балкан, където ги заварва Аспарух, в чието име също се крие названието на техния етнос.

Савска царица. Полулегендарна царица на древноарабското царство Саба, спомената в Корана под името Балкис. Според Библията — любовница на еврейския цар Соломон, от когото родила син (според етиопски легенди), станал родоначалник на етиопската династия, чийто последен представител бе император Хайле Селасие.

Саки. Ираноезично племе живели от началото на I хил. пр. Хр. II в. сл. Хр. в Средна Азия и източен Туркестан. Ахеменидите Кир II и Дарий II воюват с тях. Дарий дори пленява вожда им Скунхи — именно той е изобразен на знаменитата Бехистунска скала в Иран. В битките за Египет те са съюзници на персите. Срещу тях воюват Александър Велики и неговият сирийски наследник — диадоха Селевк. През II в. са изтласкани отново към Средна Азия, после през I в. попадат в сев. Индия, където, предполага се, са асимилирани. Смята се, че от саките произхождат племена, които също са възприели етнонима българи.

Сакси. Група германски племена, голям племенен съюз, заемащ в ранното Средновековие пространството между Рейн и Елба в северна Германия. Тяхното име се съобщава за пръв път от Тацит. Знае се, че през III-IV в. е възникнал племенният съюз на саксите. V-VI в. заедно с англите и ютите те се преселват в Англия и стават основен компонент на онова, което ще бъде наречено англо-сакси.

Сейстан. Истор. област в северо-западен Иран.

Синд. Истор. област в долен Инд, където се намирала цивилизацията Мохенджо Даро. Под името синдху е известна от средата на I хил. пр. Хр. Играла важна роля в морската и керванната търговия. IV-III в влиза в Маурската държава. II в. пр. Хр. — I в. след Хр. е под властта на индо-гръцки и партянски управници. I-III в. е в състава на Кушанската държава, през V-VI в. е под властта на ефталитите и гуджарите, 711г. е завоюван от арабите.

Сириаки. Съвременен синоним на арамеи. В нашия разказ използваме този термин макар, че повечето наши автори ги наричат и „сирийци". Ние следваме международно възприетата терминология, за да се прави разлика между гражданите на съвременна Сирия и жителите на този регион в древността.

Скити. Много често в гръцките източници българите са наричани скити. За да правят този паралел, може да се предполага, че между българите и скитите би трябвало да съществуват някакви общи черти, или между тях и българите да са съществували тесни контакти или поне да има някаква физическа или езикова прилика. По принцип е известно, че скитите са обитавали между VII и I в. пр. Хр. земите между Дунав и Дон, по северното Черноморие. Изглежда, че това са родствени племена от северо-иранската езикова група, родственици на саките. Допуща се, че са съществували още от XIV в.

пр. Хр. на запад от Поволжието, като произходът им е от Средна Азия или Сибир. През VII в. пр. Хр. те водят войни с кимерийците, владеят през определени периоди от време азиатска Мизия, Сирия и Палестина, но през VI в. са изтласкани на север. През IV в. пр. Хр. те са обединени в една държава, но през III в. тя е разгромена от готите, става някакво смесване със сарматите и изместване на скитите на полуостров Крим. Няма съмнение, че голяма част от населението на т.нар. Боспорско царство са скити. Следи от тях има и в северен Кавказ.

Склавини. Едно от древните названия на славяните.

Согди. Древна източно-иранска народност, живяла в Средна Азия от началото на I хил. от н.е., един от прадедите на таджики и узбеки. Смятаме, че са пряко племенно продължение на саките. Дават племенното си име на своята държавна формация Согдиана, наричана още Согд или Сугуд, която се споменава във Ведите, в надписи на редица персийски царе и у Херодот. Жителите на Согд под ръководството на Спитамен особено яростно се съпротивяват на настъплението на Александър Македонски (329 г. пр. Хр.). Влиза в царството на Селевкидите. През края на IV-III в. пр. Хр. влиза в Гръко-бактрийската държава, в първите векове сл. Хр. се подчинява на Кушанската държава, през IV-V в. — на държавата на ефталитите, през VI-VII в. — на древнотюркските хагани, VII-VIII в. е завоюван от арабите. Столицата на тази държавна формация е гр. Мараканда и се споменава за пръв път през 329 г. Това е днешният Самарканд.

Таври. Най-древните известни по исторически източници племена на Кримския полуостров, наречен Таврика. Предполага се да са тракийски. Главното им божество Дева подсказва, че са ираноезични. През II в. подчинени на царство Понт. Римляните провеждат бърза романизация. След това идва периодът на тавроскитите, което показва взаимното сливане на двата народа. Асимилирани от алани, готи и др.

Таджики. Народ в Средна Азия. Езикът им се отнася към западноиранската група на индоевропейските езици. Причисляват се към памиро-ферганския тип на европеидната раса, рядко с примеси на монголоидни черти. Заселването на тяхната сегашна територия започва от заселването на високите части на Памир. Таджикският народ започва да се оформя като такъв през I хил. пр. Хр. върху територията на древна Бактрия, държава, възникнала през този период в басейна на Аму Даря - Ферганската долина. През 329 г. в тези земи навлизат войските на Александър Македонски и се създава Гръцко-Бактрийското царство. През II в. до Хр. в страната навлизат тохарите. Един техен клон създава Кушанската държава. През IV-V в. сл. Хр. в средна Азия влизат нови степни племена — ефталитите или белите хуни, които образуват голяма държава, успешно воювала с Иран. Създаването на Тюркския каганат усилва проникването на тюркски етнически елементи. Етническото ядро на таджиките се оформя от смесицата на всички тези народи през IX-X в. През XIX в. страната е присъединена към Русия, но част от таджиките остават в Афганистан и Иран.

Танджер. Мароканско пристанище на Гибралтарския проток.

Тарим. В древността — цъфтящ оазис в район, който днес е безжизнена пустиня между планините Хундукуш и Монголия, понастоящем част от Китай. Археологическите разкопки разкриват оригинална култура на индоевропейски народ, вкл. мумии. Смята се, че именно от там тръгва срещу Китай, а може би и на юг, към Индия, племето на западните хунори и че там е първородината на бъдещите българи.

Татаро-монголи. Едно от най-големите нашествия, преминавали през българските земи по време на Второто българско царство е това на Татаро-монголите. Дори татаринът Чока е бил, макар и за кратко време, български цар. Те не са единен народ, а групи етноси, чийто произход и формиране минава през различни исторически условия. Терминът татари се появява в китайските източници през VIII-IX в. като да-да или тюркското та-тан. Някои от древните татари всъщност са хунори, смесили се с хунну и китайци, придобивайки монголоидни черти. Според монголска легенда двама братя Та-Тар и Мън-чу създали два рода — единият на татарите, а вторият на манджурците — име, превърнало се впоследствие в монголци за жителите около северните граници на Китайската империя и останало манджурци за вътрешен Китай. Това родство, съществуващо вероятно в древните езици, проличава в по-нататъшните действия на това племе. През XI-XIII в. във връзка с татаро-монголското, сиреч, на двата обединени в едно цяло народа, нашествие към Европа и Близкия изток, този етноним прониква и там. По същото време, обаче, то обхваща немалко разнолики племена и народи, подчинени от татаро-монголската държава Златната орда. Това са впоследствие т.нар. приуралски, поволжски, астрахански, сибирски, кримски и т.н. татари. Фактически това не са онези монголоиди, с които започва този етноним, а други народности, които по своя произход са също предимно хунорски. Те се появяват по тези земи в периода на великите преселения, в които активно участват по волята на историята и българите, нещо повече, именно те са един от основните двигатели на тези преселвания. Тези народи се смесват помежду си, а и със завареното население угро-фини, славяни, готи и т.н. Може определено да се каже — татарите и днес не са нещо единно, те са различни народи по произход и по морфологически и езикови белези наричат себе татари. В *Арабско-руский словарь* на проф. Х. К. Баранов е подчертано, че названието татари произхожда от арабския корен **WTR**, където флексибното **W** се е асимилирало в едно второ **T.** А той има смисъл на *натягам* (лък, струни), *напрягам, напрягам се, изострям,* но и *обиждам, изпращам един след друг, идвам на вълни*. От същия корен са думи като *мъст, последователност, напрегнатост, обида, струна, тетива,* израза *един след друг* и т. н. Татарстан е автономна република в рамките на Руската федерация — върху територията на някогашната Волжска България. Това е земята на волжските българи, заставени от съветската власт насила да възприемат названието на чужд и враждебен на тях етнос — татари, но запазили в голяма степен до днес българското си самосъзнание и борещи се за възстановяване на българското си име.

Тохари. Смята се, че пратохарите са носители на индоевропейските „тохарски" езици. III-II хил. пр. Хр. те живеят в Източна Европа около Черно море, но от средата на I хил. пр. Хр. се оказват в Централна Азия по неизвестни пътища. Някои техни управници употребявали гръцка азбука, говорили на език от източно-иранската група, запазил се до края на I хил. пр. Хр. Тохаристан е в централна Азия. През I-IV в. са част от Кушанското царство и са негово първоначално ядро. В началото на VII в. се делят на няколко княжества — Балх (бившата столица на Бактрия), Кундуз и др. През V-VI в. са подчинени на ефталитите, от VII в. — на тюрките. Археологическите разкопки показват, че кушаните-тохари не са били само номади. На заетите от тях територии те изграждат крупни строителни обекти, градовете растат, рязко развитие получава иригацията и различните занаяти. Активни са контактите с Китай, Партия и Рим. Връзката се осъществява по Великия копринен път. Възприемат будизма, като го разпространяват и в Средна Азия, из-

работват важни канони на будисткото изкуство (за пръв път при тях Буда е показан като човек).

Тувинци. Малък средноазиатски народ. Наричат себе си тъва. Езикът им спада, (според руските учени), към „хуно-тюркската" група, монголоиди са по антропологичен тип и са смесица от местни уйгури с монголски племена. Занимават се с номадско животновъдство (коне, камили, якове) и примитивно земеделие. Южните тувинци наричат себе си тоджинци. Техният език е по-различен, те са смесица на хуноро-тюрки, самодийци и кети.

Туркмени. Народ, живеещ в Средна Азия. Говорят на туркменски език, който е от огузката група на тюркските езици. Те са европеиди с малък монголоиден примес. Още през V хил. пр. Хр. в Туркмения е имало селища, чийто жители се занимавали със земеделие, животновъдство, лов. Сеели пшеница, ечемик, лозя, ръж, овес и др. През I хил. се появяват първите градове на древните народи: хорезмийци, парти, дахи и Масагети. През VII в. пр. Хр. тази земя е част от Мидия, VI-IV в. — от държавата на Ахеменидите. В края на IV в. пр. Хр. идва Александър Македонски, след него върху останките на Персия възниква държавата на партите, после отново идват персите (Сасанидите), които са изтласкани от ефталитите. Първоначална основа на народността туркмени поставят ираноезичните дахо-масагетски и сармато-алански племена. Около 600 г. се появяват тюрките, а в IX в. — огузите, които първи започват да се наричат туркмени. Те се сливат с местните племена и им придават тюркско самосъзнание. Присъединени към Русия през XIX в.

Тюрки. Макар, че в Турция е поставен знак на равенство между двете понятия турци и тюрки — и двете са turc — науката прави съществена разлика между тях. Общото е, че турците са едно от разклоненията на тюрките, които от своя страна са „закъснели" наследници на хунорите. Названието тюрк като етноним възниква сравнително късно, когато група племена от хунорски произход, изостанали от големия поход на техните роднини на запад, се обединяват в Централна Азия през 552 г. в племенен съюз. Това племе е известно от 460 г., когато се преселва от Източен Туркестан в Алтай. Около него се обединяват разнородни и разноезични племена, възприели името тюрк, имащ първоначално само политическо значение, но надживял историята на първия народ, който го носи и започва да обозначава обширна група езици и народи, много от които никога не са влизали в по-късния Тюркски хаганат. Употребата на този термин влиза в научната литература едва през втората четвърт на XIX в. за обозначаване на народите, погрешно наричани „тюркоезични", тъй като повечето от тях, особено българите, са съществували далече преди думата тюрк да бъде обозначение на определен народ, езици, наричани днес „тюркски", сред които един от най-младите е турския. Тюркските вождове имитират принципите на изграждането на старата Хунорска империя и организират силна държава, обхващаща цяла Средна Азия и Западна Монголия, после подчиняват държавата на ефталитите и северозападните китайски държави Чжоу и Ци, воюват с Иран. В резултат на вътрешни кризи и разлагане на племенната организация, както и на външната, предимно китайска намеса, огромният каганат се разпада на две държави. Източния каганат воюва предимно с Китай, а впоследствие и с арабите. В резултат на военно икономическо отслабване и междуособици в началото на VIII в. той се разпада на воюващи помежду си държавици. На неговата територия възниква Уйгурският каганат, който изпада в зависимост от Китай и в него монголоидите заемат водещо място. Западни-

ят каганат след известно разширяване към Алтай изпада в дълговременна междуособна война между двата основни племенни съюза дулу (обърнете внимание на това име!) и нушиби. В средата на VII в. и неговите земи са окупирани от китайски войски. В края на VII - началото на VIII в. и двата каганата се освобождават от китайска опека, но скоро отново се разпадат на дребни племенни съюзи, които се асимилират едни други или със съседните етноси и в крайна сметка пораждат значителна част от онези средноазиатски народи, които днес може да се нарекат „тюркски". Те остават в земите на Централна Азия, от там много от тях се наемат като войска и дворцова охрана на Багдадските халифи, а след татаро-монголското нашествие на Хулагу, което унищожава халифата, вече възприели исляма, се прехвърлят към средиземноморските брегове и към Мала Азия. Откъдето пък като турци през XII-XIII в. тръгват в поход срещу Европа, жертва на който става и България.

Угарит. Древен севернофиникийски град-пристанище, днес Рас ал-Шамра, до съвр. гр. Латакия в Сирия. Споменава се от XX в. пр.Хр. В различни периоди е подчиняван от египтяни, хети и др. Унищожен през XII в. пр. Хр. от „народите на морето". Запазена е богата библиотека с клинописни знаци. Тук е създадена и първата в света азбучна писменост от 30 знака.

Узбеки. Народ в Средна Азия. Узбекският език е тюркски по произход. В Средна Азия в края на I хил. пр. Хр. се появяват силни държани — Согд, Бактрия, Хорезъм, Партия, развиват се градовете. В VI в. Пр. Хр. персийските Ахемениди покоряват района, но Хорезъм успява да се освободи през IV в. Използвана е арамейската писменост, изградена върху базата на финикийската (угаритска) азбука. През 327 г. страната е завоювана от Александър Македонски, през 250 г. възниква Гръко-бактрийската държава. През II в. се образува голямата държава Кангюй. Друга такава държава е Фергана. Третата е държавата на тохарите. I-IV в. е времето на Кушанското царство, а през V в. — на ефталитите. През следващите векове настъпва сливане между ираноезичното и тюркоезичното номадско население, дошло от изток и бъдещите узбеки се тюркизират. Страната е покорена от Русия през XIX в.

Ур, наричан от шумерите Урим, а в Библията — Ур Халдейски. Древно средище на енеолита, намирал се на 20 км. от съвр. гр. Насирия в Югоизточен Ирак. Известен е под това име от края на V хил. пр. Хр., т. е. той е пряк наследник на допотопната култура Ел-Обейд. Бил е голям за времето си четири хиляден град-държава. Открит е градски некропол, като в гробовете има множество изящни фигурки на изкуството. III хил. е разцветът на шумеро-езичната култура, чийто център е Ур, макар през XXIV-XXII в. пр. Хр. градът да е последователно подчинен на градовете Умма и Урук, после — на държавната формация Акад, на гутите. През XXI в. става столица на обединеното царство Шумер и Акад, а неговият цар Ур-Наму — цар на това обединено царство (XXII-нач. XXI в. пр. Хр.), основал на III Урека династия; построил напоителни канали, публикувал първия известен в световната история Законник за съдопроизводството, в който се поставят наченките на обожествяването на царете. Постепенно в града се разширява семито-акадското влияние. През 2000 г. пр. Хр. заедно с Елам и аморитите пада под властта на Вавилония, после — на Персия.

Урарту. Държава, наричана от асирийците Битаники. Това е библейското царство Арарат, а самоназванието му е Байаним. Урартите са сходни по език до хуритите в Митани и около 2000 г. пр. Хр. са част от тази държава.

Обитавали са планинския район около езерото Ван. Тяхно върховно божество е Халди (вероятно божество, свързано и със семитите, защото и до днес на арабски тази дума означава вечен, безсмъртен). През XIII в. пр. Хр. са завладяни от Асирия. След IX в. пр. Хр. се установяват на Арменското плато и техен център става Тушпа до ез. Ван, около който възниква държавата Урарту и започва постепенното формиране на арменския етнос. Разцветът на тази държава е през VIII в. пр. Хр., когато са регистрирани редица клинописни надписи на урартски език. Урарту разширява границите си, завладява северните части на Междуречието и Сирия, спира достъпа на метали до Асирия, с което допринася за отслабването ѝ, завладява територии от Манейското царство, води войни със страната Кулха (Колхида), изгражда крупните центрове Еребуни и Тайшебаини. Скоро обаче урартците са изблъскани на север от Тавърските планини от асириеца Тиглат-Паласар III. През 714 г. пр. Хр. Саргон II им нанася силен удар. От север през 720 г. пр. Хр. нахлуват и кимерийците. Манейците използват това, за да усилят царството си. Наемници скити и кимерийци нанасят удари по приятелски настроената към Урарту Фригия (636 г. пр. Хр.). Усилването на Мидия довежда до сближаване на Урарту с Асирия, но в крайна сметка успехът е на мидийска страна. Вътрешните противоречия се усилват и след поредните удари на скити и меди (мидийци) през 590 г. пр. Хр. страната Урарту изчезва — за да се появи след векове на нейното място Велика Армения.

Уралските **синди,** за които се говори в текста, са нещо различно от индийските синди. На Урал това племе създава редица държави, споменати в разказа ни, а впоследствие се преселва на юг, където се смята за едно от меотийските (приазовските) племена. Воюват със скитите и през V в. пр. Хр. и образуват държавна формация, завладяна през IV в. пр. Хр. от Боспорското царство на Крим. Впоследствие се асимилират със сарматите.

Филистимяни. Народ, заселил се през XII в. пр. Хр. при източното Средиземноморие, в Ханаан, по чието название целият район започва да се нарича Палестина (ар. Филастийн). Според Библията са дошли от Крит и са един от „народите на морето", с които воюва Египет. Изображенията в Египет на техни колесници, кораби и дрехи, а и като вид керамика са близки до Микенските. Възприемат ханаанския език и религия, донасят в района желязото. До VII в. водят войни с евреите, като решително поражение им нанася цар Давид. Впоследствие са покорявани от Асирия, Вавилон, Персия. При Ал. Македонски започва тяхната елинизация, която ги асимилира окончателно през I в.

Финикия. През V-IV хил. пр. Хр. по източното крайбрежие на Средиземно море, в ивицата между морето и Ливанските планини се появяват Финикийците. Те са народ, смятан за част от ханаанския клон на западно-семитските племена, дошъл откъм Индийския океан, но някои древни учени ги смятали за народ, автохтонен за този район. Още през V-IV хил. пр. Хр. те се отделят от останалото население на района и изграждат свои градове, които активно участват в търговията между Месопотамия и Египет и постепенно овладяват морските пътища. Изглежда най-напред още през IV хил. пр. Хр. като рибарски и земеделски център се появява Сидон, през II-то хилядолетие се раждат Тир и Библос. Тези селища се развиват като търговски центрове, свързващи Месопотамия с Нилската долина, а също и със средиземноморските острови. От около II хил. пр. Хр. по средиземноморското крайбрежие възниква Угарит, от XV в. — Аруад, както и по-късния, но не по-маловажен Берит — бъдещият Бейрут. За определени периоди те са зависими ту от Египет, ту от Мари в Месопотамия. През II хил. пр. Хр. Фини-

кия е обект на апетитите на египетските фараони, но градовете поддържат отношения и с държавите в Месопотамия. Същевременно се стига до сблъсъци между самите градове, довели до политически сътресения. През X в. Тиро-Сидонското царство начело с цар Ахирам установява хегемония над цялото крайбрежие. Тя не продължава дълго - градовете отново се обособяват като отделни държави, започва масова колонизация на западните райони на Средиземно море, финикийците изглежда минавали на запад от Гибралтар, обикаляли са по море Африка и може би дори стигали до Америка. През IX в. пр. Хр. преселници от Тир създават град Картаген на африканския бряг (дн. Тунис), на когото се подчиняват скоро всички крайбрежни колонии. През VIII-VII в. над градовете надвисва заплаха от страна на Асирия, около 750 г. пр. Хр. във всички са назначени асирийски наместници, но те си запазват известна автономия и местни царе. Няколко бунта са смазани. От 655 г. Нововавилонското царство и Египет водят непрекъснати войни за надмощие във Финикия. От 539 до 332 г. тя е окупирана от персийските Ахемениди. Отделни градове участват в персийските войни срещу Гърция, но през IV в. те се сближават с нея, а тя оказва помощ на няколко антиперсийски бунта. През 333 г. идва Александър Македонски. Превземането на Тир е най-дълговременното му военно мероприятие — той държи града под обсада цели шест месеца и го превзема с хитрост. Диадохите продължават традиционната от векове борба за Финикия. Отначало тя е под властта на Египет, а от края на III в. пр. Хр.— на Селевкидите. Постепенно финикийците се елинизират. Известно е, че през II-I в. пр. Хр. на остров Крит е съществувало съвместно гръцко-финикийско царство.

Хазари. Този етноним се появява в Европа още с хунското нашествие на Атила през IV в. Смята се, че са живяли на запад от Каспийско море, в Северен Дагестан и Долна Волга. Заедно със савирите нееднократно нападат Византия и Персия в Задкавказието, заставайки ту на едната, ту на другата страна на тези вечни противници. През VI в. стават част от Западнотюркския хаганат, а след разпада му през VII в. възниква Хазарския хаганат. Успяват да изтласкат българите от Кубратова България на север и запад, към Дунав и към Кавказ с което допринасят за разпада й. Завладяват през VII в. Задкавказието, Приазовието, голяма част от Крим (отнет от Византия), степите на източна Европа до Днепър. Прави впечатление гъвкавата и прагматична политика на хазарските хагани — те воюват с перси, византийци, араби, българи, маджари, готи, печенези и руснаци, последователно приемат исляма, християнството, и накрая — юдаизма, (след което числото на бегълците-евреи в Европа рязко се увеличава). През X в. под ударите на маджари, руснаци и българи хаганатът се разпада и хазарите се асимилират предимно сред сродните им кумани. Според нас от име хазари произлиза самоназванието на азербайджанците — азери, както и на хазарейците от Афганистан.

Халафската култура. Название на древна култура от VI хил. пр. Хр. до селцето Тел Халаф в северо-източна Сирия, недалеко от гр. Хасаке, от времето на енеолита и от бронзовата епоха. Нейното влияние намираме в северното Междуречие и Югоизточна Турция, също около VI хил. г. пр. Хр. По някаква причина халафските племена впоследствие отстъпват на северозапад — следи от тяхната култура са открити в западна Сирия, юго-източна Турция и дори в Задкавказието, много често се смесва с културата Ел-Обейд.

Халиф — букв. *наместник* (на пророка Мохамед). Религиозна титла на главата на военно-теократическата арабо-мюсюлманска държава, нарече-

на халифат, след смъртта на Мохамед.

Ханаан, библейският Кена`ан, акадският Кинаххи или Кинахна. Така са наричали в древността общата територия на Финикия, Сирия и Палестина. Етимологията на названието не е уточнена, но се предполага, че произхожда от „пурпур" — боята, която произвеждали в този район от специални миди. Може би това първоначално се е отнасяло до истинските майстори в това дело — финикийците от Сидон, а после се прехвърлило върху целия регион. Като население ханаанците имат голяма племенна пъстрота — това са финикийци, угаритци, амореейци и др. Дели се на множество градове-държави, но те говорят на диалектите на един общ древноханаански език. близък към еврейския библейски. Употребявали се различни писмености — древноегипетска, акадска и синайска (прапалестинска). III-II хил. пр. Хр. става естествена връзка между Египет и Азия. Хетите и Египет след редица войни си разделят влиянието над Ханаан (XIII в. пр. Хр.). Същият век започва завоюването му от евреите. Ханаан — това е територията на съвременна Палестина.

Харапа е третият, индийският, цивилизационен център, развиващ се паралелно с Шумер и Елам. Това е една високо развита градска цивилизация, датираща от първата половина на III хил. пр. Хр. до към 1600 г. пр. Хр., разпростряла се върху територия по-голяма от Месопотамия и Египет взети заедно. Това е бил висококултурен, образован и организиран народ с красиво планирани градове, изградени не само със сурови кирпичи, но и с печени тухли, с развито поливно земеделие (изглежда долината на Инд е усвоена хиляди години дори преди тази цивилизация), скотовъдство, занаяти (обработка на дърво, мед, бронз, разнообразна керамика), със своя пиктографическа писменост, напомняща шумерската. Архитектурата на домовете е почти идентична с тази на шумерските градове. Градовете са обкръжени с мощни цитадели, чийто външни стени са под наклон и със запазена височина около 15 м. и дебелина 14 м., облицовани в тухли и с кули. Абсолютно идентични с шумерските са печатите с корабчета. Открити са останки от архиви, които са както с местна, доведическа писменост, така и дошумерски клинопис. А това говори, че между двете цивилизации са съществували изключително тесни контакти. Това не са известните по същото време, а и до наши дни, типични индийски племена. Тази цивилизация изчезва някак внезапно през XVI в. пр. Хр. „Ведите" намекват, че тя е унищожена от войските на нахлулите от север и запад арии!

Хати. Племе, появило се през XXV в. пр. Хр. в югоизточна Мала Азия, в района на Кападокия. Изглежда не е създало своя държавна формация, но е заемало централната и северна част от възникналата по-късно държава на хетите. Вероятно това са всъщност протохети, чийто език за няколко века се е асимилирал (или е асимилирал) хетския, за който е доказано, че е индоевропейски. Следователно от същия произход е бил и напълно изчезналия и заличен от времето език на хатите.

Хети. Народ, създал държавна формация през XX-XIX в. пр. Хр., т.е. непосредствено след покоряването на шумерските градове-държави в Месопотамия от семитите, но които изглежда са живели там поне от няколко века по-рано. Индо-европейски племена, възприели от хатите и езика, и името им, но съвременните учени са ги нарекли хети, за да не се бъркат с по-древните хати. Говорят на хетски-новохатски (наричан и неситски) език, който е анатолийска (хето-лувийска) клонка на индоевропейските езици. Най-вероятно са потомци на шумерско племе, изгонено от Месопотамия, или са някое от племената, сродни на шумерите,

също избягали от Черноморския потоп, но изостанали от тях в равнините на Мала Азия. Титлата на хетския цар е *шаххан* или *шахкан,* т.е. той носи титлата на царете в бъдеща Персия *шах* (на персийски *владетел, господар, цар),* слята с титлата на владетелите на бъдещите българи и на хунорите *кан* или *хан!* А жреците на слънцето, което е основен хетски бог, те наричат *шан-кунни* или *шан-хунни!*

Хиксоси. Вж. касити.

Хиндикуш. Високо югозападно разклонение на Хималаите. Струва ни се, че този топоним съдържа етнонимите както на индийците, така и на кушитите.

Хуни, хунори. Разглеждайки произхода на този народ, трябва да имаме предвид, че става въпрос, според нас, за два различни народа със сходни етнонима. Китайците са живели доста дълго време редом с монголоидите хунну, когато на границата им се появява европеиден бял народ с почти същото име хуни (или хунори), чийто корени са от долината Тарим, а преди това — може би от по-южни земи, който при това става съседен на хунну. Обединени от общия си противник Китай, който се принуждава, за да се защити от техните набези, да изгради Великата китайска стена, двата почти едноименни народа създават мощна империя която играе важна роля в древната история на Азия. Тези два народа по някакъв начин започват взаимно да си влияят, напр. източните възприемат от западните опитомения кон, а западните от източните — някои бойни изкуства, типични за номадите. Според Станишев, който прави също разлика между тях, първите китайски записи за името на обединените хунори е хиунг-ну. Източните хунори се наричали тунг-ху, а западните, наричани още същински, са хой-унгор, откъдето е и названието ху-нор, (а може би оногундур)! Според редица изследователи хун означава могъщ, а -ари или -ори господари. Китайците правят разлика между тях, но сходството между етносните названия ги обърква. Те най-вероятно решават, че това е един и същи народ-номад, който, според местоположението си, става ту северен, ту южен, ту източен, ту западен, ту бял, ту жълт. Общите им набези срещу Китай започват през III-II хил. пр. Хр. Това са войни с променлив успех за оцеляване срещу съответните опити за китайска експанзия на техните територии. Действията им говорят за някаква вътрешна координация между тях. След разпада на държавната формация на източните хунори под ударите на Китай, техни племена изведнъж се оказват сред западните. По такъв начин два различни по антропологичен тип и по раса народи изведнъж се превръщат в две части на един общ народ. В тази връзка да отбележим, че някъде редом с европеидните хунори се появява и понятието българи, но то има други национални, социални и национално етносни измерения и за него говорим по-подробно в текста. Тук ще отбележим само, че е твърде трудно да се определи кое от двете понятия, на хунорите или на българите, е по-древно. Хунорите са били напълно самостоятелен етнос, в който в течение на многовековната история са вливали кръвта си нови и нови племена и народи, всяко със своите специфични черти. Хун-ну е само едно от тях, придало впоследствие някои монголоидни черти на отделни негови представители. Сливането им става и чрез възприемането от източните хунну още много преди този акт на богът-философия Тангра, но съответно пречупен през ориенталските разбирания за многобожието — нещо, което довежда до вътрешни сблъсъци в държавната формация на хунорите и до постепенното отделяне от нея на ортодоксалните тангристи, които и без това отдавна били тръгнали по пътя на самостоятелно развитие под новото си име българи. Руските учени всячески са се ста-

рали да подчертават, че хунорите са един сравнително късно възникнал народ, при това на базата на тюркоезични племена, (които фактически по онова време още не са съществували), че са били със сравнително невисока култура, макар и по-висока от околните племена, че всичко, което имат, са заимствали от китайците и т. н. Това непрекъснато внушаване на изостаналост или на произход от тюрките не само дразни, но е и просто неверно твърдение, тъй като е всеизвестно, че хунорите са имали висока цивилизация, наследена от много по-дълбока древност, че именно тюрките са произлезли от тяхните останки в Азия, а че истинските номади са били фактически монголоидите хунну. Хунорите стават реално номади или полуномади след II в., когато Китай окончателно ги изтласква от обжитите им територии и те са принудени да търсят свое място под слънцето. От този велик народ, познат от дълбока древност, произхождат на свой ред множество други народи, някои от които са изчезнали, а други все пак са се запазили. Погрешно и техните езици да са наречени с общото название тюркски, когато всъщност са хунорски по произход. Към 375 г. канът на западните хунори (и българите), изтласкани постепенно от Азия от китайците, Атила минава река Дон, нанася поражение на остготите, заставя вестготите да отстъпят към Тракия и през 377 г. влиза в съприкосновение с Римската империя, заставяйки цяла Европа да тръпне за съдбата Си. Рим впоследствие влиза в съюз с тях срещу сродното им племе германците на Аларих (402), но за кратко. През 395-397 г. те заемат Сирия, Кападокия, Месопотамия, през 408 г. — Тракия, през 415 — Илирия, през 420 — Панония, през 447 г. се бият с Византия и достигат Константинопол, през 451 г. — Галия. А след това някак внезапно... изчезват. Но не съвсем. На политическия хоризонт на Европа се появява новата политическа сила — тази на българите и на някои други племена, изоставили окончателно названието на хунорите и оформили се като нови сродни етноси.

Чуваши. Народ с преобладаващи европеидни елементи, рядко се срещат и монголоиди. Език сроден на древнобългарски и хазарски. Основна роля в техния етногенезис играят волжските българи, преселили се на десния бряг на Волга след разпадането на кубратовата Велика България — предимно племето Кучи-Кутригури-Котраги, начело с кубратовия син Котраг в края на VII в. Като българи воюват няколко века с основния си противник Русия и дошлите от изток татаро-монголи. В крайна сметка Волжска България е ликвидирана от Иван Грозни през XIV в. Присъствието на монголо-татарите усилва тюркизацията на населението. Разделят се на три — горни (вирияли), долни (анатри) и средни (анат-енчи). Названието си получават от племенното сувари или от арабското шауаш — според арабското название на плитката, която древните българи оставяли върху бръснатите си глави.

Ширакаци, Анания (ок.605-ок.685). Велик арменски енциклопедист-философ, географ, математик, космограф, историк, астролог. Основни трудове: „География" (Ашхарацуйц), в която са сведенията за древните българи, „Аритметика", „Космография".

Шори. Малък тюркоезичен (според руските учени) етнос, ок. 20 х. д., формално православен със запазени шаманистки обичаи, смесица от самодийски, угро-фински, самодийски и тюркски племена с примитивно земеделие, но развито железарство. Живее в Сибир, в поречието на р. Томи.

Шумер. Така са кръстили през XIX в. учените народа, чийто останки са намерили в Месопотамия и тази дума изкуствено се е превърнала в негов етноним макар че, чието оригинално самоназвание на практика не е известно. Според някои последни изследвания шумерите, наричани и сумери, идват в

Месопотамия около VI хил. пр.Хр. от север, най-вероятно от района на Черноморския потоп, от който са запазили написаното с пиктографически знаци литературно описание „Поема за Гилгамеш", използвано впоследствие и от Библията за изграждане образа на Ной. Те заемат източната част на Южното двуречие, сегашен Южен Ирак. Техният език няма никакво родство със семитските езици на региона, които след някое хилядолетие ще станат преобладаващи, но пък е трудно да бъде определен, че принадлежи твърдо към арийските — може би той е техен предшественик. Шумерите са от европеидна раса, предимно средиземноморски и балкано-кавказки тип. Постепенно, през V-началото на IV хил. пр., Хр. те заселват и северозападна Месопотамия, но са изтласкани след още няколко столетия от там от появилите се от юг и запад семити. Шумерите носят със себе си развита цивилизация, най-голямото достижение на която са знанията по откриването, добива и обработката на металите. (А е доказано, че най-древните центрове по обработката на метали са били по Черноморието и в Мала Азия!) и астрономията — те създават няколко календара, вкл. слънчевия в гр. Сипар, който е прототип на древнобългарския календар. Тяхната писменост на пиктограмите (писмата-рисунки) се запазва от IV хил. до някъде между 2750-2300 г.пр. Хр., когато се появява модерната клинописна писменост. Тя е практически единна за множеството шумерски градове-държави. От шумерите я възприемат акадци, асирийци, вавилонци и др. Отделни шумерски градове са владели останалите или част от тях през различни периоди за по-дълго и по-кратко време. През III-II хил. пр. Хр. шумерите са изтласкани или претопени от идващите от юг семитски племена, които създават Асиро-Вавилонската цивилизация, в чиято основа е наследената шумерска култура.

Якути. Сибирски народ. Руските учени смятат, че езикът им е от североизточния клон на тюркските езици. Смята се, че тук е имало местни племена, които с времето са били погълнати и асимилирани от идващите от юг или запад (ез. Байкал) тюркски племена. През XVII в. са включени към Руската империя.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

На кирилица

Ави-Тохол, кн.1-24, Лондон, 1996-20043232 Съдържанието на сп. ***Ави-Тохол*** е използвано практически изцяло, особено статиите, в които са посочени прабългарски имена и термини и са правени анализи върху тях. По тази причина и заради спестяване на място не посочвам всички авторски статии, което би отнело няколко допълнителни страници, но самите използвани автори са посочени в текста. Авторът благодари на списанието, на неговите редактори, начело с големия патриот г-н Д. Димитров и на всички автори в България и извън нея, които му сътрудничат.

Ангелов Д., Образуването на българската народност, С. 1968
Артамонов М.И., История хазар, Ленинград, 1962
Барроу Т, Санскрит, М., 1971
Баранов Х. К., Арабско-русский словарь, Москва, VII изд., 1985
Бауэр Г М., Язык южноаравийской писменности, Москва, 1966
Бернштам А. Н., Очерк истории гуннов. Ленинград. 1951
Библия, С, 1994
Бичурин Н. Я., Собрание сведении о народах, обитавших Средней Азии в древние времена, т. 1-3, М., 1950-53

Богданов И., Именник на българските ханове, С, 1981
Божилов Ив., Фамилията Асеневци (1186-1460), Генеалогия и просопография., С, 1985
Борисов В.М., Русско-арабский словарь, Москва, 1981
Вопросы зтногенеза тюркоязычных народов Среднего Поволжья, сборник. Казан, 1971
Воробьев Н. И., Казанские татары, Казань, 1953
Вълчев И., Древният календар на българите
Вълчев И., Календар и слово
Вълчев Й., Календар и хронология
Вълчев Й., Две изречения на Исус Христос, С. 1998
Горбовски А., Загадките на най-старата история, С. 1979
Гумилев Л.И., Древние тюрки, Москва, 1967
Гумилев Л. И. Хунну, Серединная Азия в древние времена, М., 1960
Димитров Б., Дванайсетте мита на българската история. С, 2005
Добрев П., Прабългарите — произход, език, култура, - нов прочит, С. 1991
Добрев П., Необясненото и необикновеното в ранната българска история, С, 1993
Добрев П.,Светът на прабългарите, С. 1994
Добрев П., Езикът на Аспаруховите и Куберовите българи, С. 1995
Добрев П., История на българската държавност, С. 1995
Добрев П., Българи, тюрки, славяни, С. 1996
Добрев П., Царственик на българското достолепие, С, 1998
Дьяконов И. М., Семитохамитские языки, Москва, 1965
Дьяконов, И. М., Переднеазиатский этнографический сборник, Москва, 1956
Дьяконов И. М., Языки древней Передней Азии, Москва, 1967
Заимов Й., Български именник, С, 1988
Заимова Р., Арабски извори за българите, С. 2000
Известия „Българска орда", бр. 1-5.
Иордан, О произхождении и деяния гуннов, М., 1960
История Татарской АССР, Казан, 1968
Киселев С. В., Дрвняя история Южной Сибири, Москва, 1951
Кнорозов Ю., Забытые системы письма, Москва, 1980
Кой кой е в средновековна България, С, 1995
Коковцов П. К., Еврейско-хазарская переписка в X веке, Ленинград, 1932
Крамер С. Н., Шумер и Акад, библиотека Древни митологии, Увод — Цветков И., С. 1999
Кратка история на България, С, 1983
Крачковский И. Ю., Очерки по истории русской арабистики, Соч., т..5, Москва- Ленинград, 1958
Крымский Л., Семитските языки и народы, в трех томах, Москва, 1909-1912
Кудряшов К. Л., Половецкая степь, Москва, 1948
Курылев В. П., Общественный строй огузов по данным зпоса „Деде Коркут", Москва, 1964
Малов С. Е., Памятники древнетюркской писменности, М. 1951
Малов С. Е., Памятники древнетюркской писменности Монголии и Киргизии, М. 1959
Меликашвили Г А., Древневосточные материалы по истории народов Закавказья, т. 1-2, Тбилиси, 1954
Москов М., Именник на българските ханове, С. 1988
Мутафчиев Кр., Homo sapiens за произхода на homo sapiens, София, 1992

Мутафчиев Кр., История на прабългарите, София 1993
Мутафчиев Кр., Прабългарите в световната история. С, 1995
Мутафчиев П., История на българския народ, 1992
Найденов Б.. Арабско-български речник, С., 1999
Народы Дагестана, сборник статей, Москва, 1955
Народы Передней Азии, Сборник, Москва, 1957
Начев В., Български надписи, София, 1994
Нелдеке Т, Семитские языки и народы, перевод с немецкого, Москва, 1963
Очерки истории Дагестана, Махачкала, 1957.
Очерки но истории Древнего Востока, под ред. В.В. Струве, Москва, 1940
Очерки истории СССР, III-IX вв., Москва, 1958
Павлович П., История и култура на древна Арабия, С, 2001
Палестинский сборник, Москва, 1954
Пашова-Салим Ц. и колектив. Арабски език — основен курс, С. 2004.
Пеев Й., Ислямът — доктринално единство и разноликост, С, 1982
Переднеазиатский исторический сборник, т.1, Москва, 1958
Плетнева С. А., Печенеги, торки и половцы в южно-русских степях, Москва. 1958
Плетнева С. А., От кочевий к городам, Москва,, 1967
Потапов Л. **П.,** Краткие очерки истории и зтнографии хакасов (XVII-XIX в.), Абакан, 1952
Потапов Л. **П.,** Происхождение и формирование хакаской народности, Абакан, 1957
Происхождение исляма, Хрестоматия, сост. Е. Беляев, ч.1, Москва 1931
Произхождение казанских татар, Сборник, Казань, 1948
Райън У., Питман У, Ноевият потоп, С. 2000
Русско-арабский учебный словарь, Шарбатов Г.Ш., Москва, 1964
Сборник о происхождении чувашкого народа, Чебоксари, 1957
Свещеният Коран, превод от арабски — Цветан Теофанов, С, 1999.
Семитские языки. Сборник, Москва 1965
Сидоров М., Блъгариянството — религията на седемте, С. 1997
Советская историческая знциклопедия, т.т. I-XVI, Москва, 1963-1971
Станишев Н. „Кратка история на България от най-стари времена до днес", С, 1942
Струве В. В., Датировка Вавилонских динасий, Москва, ВДИ, 1946, №1
Съсълов Д., „Пътят на българите", София, 1998 г.
Татары Среднего Поволжья и Урала, Сборник, Москва, 1967
Токарев С. А, Зтнография народов СССР, Москва, 1953
Трофимова Т. А. Зтногенез татар Поволжья в свете данных анторопологии, Москва, 1949
Халил Г., Мы — болгары, а не татары, Казань-София, 2000
Ненов Г., Хуните, които основаха българската държава, С.,2002
Цонев Вл., Древните българи, Шумер и Вавилон, С. 2004.
Цонев Пл., Хомо космикус, 1980
Чуков В., Зараждане на ислямската държавност, С.,1994
Шарбатов П **Ш.,** Арабистика в СССР Москва 1959
Шарбатов Е Ш., Ковалев А.Е., Учебник арабского языка, М. 1963

На латиница

An Introduction to the Comparative Grammar of the Semitic Languages, ed. By S. Moscahu, Wiesbaden, 1964

Arabic English Dictionary, Oxford, 1980
Arabyya, Langue el literature arabes, Encyclopedie de l'lslam, v. I, Nouvelle ed., Paris, 1960
Archives royales de Mari, v.1-8, Paris, 1946-1957
Baramki D., Phoenicia et les Phoeniciens, Beyrout, 1961
Bottero, La religion Babylonienne, Paris, 1952
Cameron G.G., History of early Iran, Chicago, 1936
Casal J.M., La civilisation de l`Inde et ses enigmes, Paris. 1969
Contenau G., La civilisation d'Assur et de Vavilon, Paris, 1952
Dictionnaire Arabe-Francais, Paris, 1982
Cruveilher R, Commentaire du Code d`Hamurabi, Paris, 1938
Dhorme E.. Les religions de Babylonie et d'Assyrie, Paris, 1959
Dictionnaire Arabe-Francais, Paris, 1982
Dicionnaire de la civilization Egyptienne. Paris, 1968
Dunlop D.M., The History of the Jewish Khazars, Princetonq N.Y., 1954
Delaporte I.., La Mesopotamie - les civilisations Babylonienne et Assyrienne, Paris. 1923
Giraud R.' L`Empire des Turcs Celestes, Paris, 1960
Harden D.. The Phoenicians, London, 1962
Huart C. & Delaporte L., L'Iran antique. Elam et Perse. 1953, Paris
Kramer S. N.. Sumerian mythologie. Philadelphia, 1944
Labat R.. Elam (1600-1200 B.C.), Cambridg. 1963
Labat R., Elam and Western Persia (1600-1200) B.C., Cambridg, 1963
Leemans W. E. The Old-Babylonian merchand, Leiden, 1950
Luckenbill D. D.. Ancient records of Assyria and Babylonia, v. 1-2, Chicago, 1926-1927
Mayani Z., Les Hyksos et le monde de la Bibleq Paris, 1956
Mohendjo-daro and the Indus civilization, ed. J. Marshall, v. 1-3, London, 1931
Moravcsik G., Byzantinoturcica, Budapestq 1958
Olmstead A.T., History of the Persian Empire, Chicago, 1948
Parker R. & Duberstein W, Babilonian chronologie, Chicago, 1946
Parrot R., Archeologie messopotamienne. Les etapes, Paris, 1946
Parrot R., Mari, une ville perdue, Paris, 1948
Parrot A., Mission archeologique deMari, v. 1-2, Paris, 1952
Watelin L. Ch., Excavations at Kish (1925-1930), v. 1-6, Paris, 1930-1935
Whebr M., The Indus Civilization, London, 1968

На арабски език
(названията са дадени в превод на български)

Абади имам ал-Файруз, Ал-Камус ал-Мухит (Речник-океан), Бейрут
Ал-Мунджад (Пособие), Бейрут, 1980
Закария Уасти, Племената на Сирия, Дамаск, 1956
Ибн Манзур. Лисан ал-Араб, Бейрут
Кахтала Омар. Бедуините и племената в арабските страни, Кайро. 1955

БА'АЛГУРИ
Киряк Цонев, Мирослава Цонева, автори
Първо издание, българска, София 2005
Георги Иванов, художник на корицата
Издателство ДОМИНО

КИРЯК ЦОНЕВ, роден през 1938 г,, завършил средното си образование в гр. Каварна, а висшето - в Московския държавен институт по международни отношения - магистър със специалност арабистика. Професионален дипломат в системата на Министерството на външните работи, където преминава стълбицата на дипломатическата кариера от стажант до началник отдел "Арабски страни". Работил е в посолствата на България в Дамаск, Кайро и Алжир, бил е посланик в Алжир и Мавритания и първи консул в Обединените арабски емирства, посещавал е всички арабски държави. Публикувал е редица преводи от арабски автори /вкл. пълен превод на "1001 нощ"/, оригинални художествени романи, научни трактати, научни статии, стотици журналистически статии и репортажи в българския и чуждия печат с теми от българо-арабските отношения, арабските държави, исляма, тероризма и др. Един от основателите на катедрата по арабистика в СУ "Кл. Охридски". Преподава в Центъра за източни езици и култури на СУ "Кл. Охридски" и в ЮЗУ "Н. Рилски" - Благоевград. Член е на Съюза на българските писатели, Съюза на българските журналисти и Съюза на преводачите в България.

МИРОСЛАВА К. ЦОНЕВА, родена в София. По време на престоя на баща й на задгранична дипломатическа работа е учила във френския лицей "Декар" и в руско училище в гр. Алжир. Завършила е средно образование в София. Висшето си образование е получила в Университета в гр. Алжир и в Югозападния университет "Неофит Рилски" - Благоевград. Има две специалности: магистър по история и приложна лингвистика /с френски език/. Преподавател по история /на френски език/ в специализирана езикова гимназия в София, сътрудник в Националния исторически музей. Съавтор е на историческия трактат-албум "Българи и араби" /2004 г./ Публикувала е научни статии на исторически теми в българския и задграничния печат.

Очаквайте от същите автори: "Имената на българските канове проговарят"